«„Luceafărul“ de azi este cum am vrut şi eu să fie»

Tot timpul cît am lucrat la revista „Luceafărul", toate zilele pe care le-am dedicat revistei au fost pentru mine nişte zile de atenţie, de cercetare, de investigare a talentelor tinere. Şi asta este o preocupare a mea permanentă. Nu ştiu dacă am făcut tot ce vroiam să fac, pentru că au fost şi unele condiţii obiective care mi-au atenuat cîteodată elanul. Cred însă că în toată activitatea mea s-au ilustrat dorinţa şi preocuparea permanentă — determinată de felul meu de a gîndi, de felul meu de a fi — pentru tinerele talente literare, pentru tinerii poeţi.

Sînt mulţi tineri care au debutat în perioada cît am condus „Luceafărul", tineri publicaţi de revistă şi după aceea, care astăzi sînt autori ai unor cărţi de valoare. De altfel, consider debutul ca un lucru care se întîmplă mereu, cu fiecare filă pe care o scrii. Şi din această cauză sînt aproape de debutanţi, considerîndu-mă eu însumi mereu un debutant.

Am lucrat bine cu colectivul redacţiei, mulţi din redactorii de acum ai „Luceafărului" fiind redactori şi atunci. Erau tineri, şi sînt tineri.

„Luceafărul" de azi este aşa cum am vrut şi eu să fie. Felicit de aceea redacţia pentru felul cum ştie să realizeze acest lucru foarte important de descoperire şi promovare a talentelor.

Doresc „Luceafărului" mulţi ani, să nu îmbătrînească niciodată !

Virgil Teodorescu

Fondatorul

Aşadar, s-au scurs 20 de ani de la apariţia primului număr al revistei „Luceafărul“ ! Cu acest prilej mi s-a cerut să aştern pe hîrtie o amintire... doar una din nenumăratele amintiri frumoase, şi mai puţin frumoase, iar altele de-a dreptul amare.

Voi începe cu o precizare. Spre deosebire de alte publicaţii ale Uniunii Scriitorilor (exceptînd, doar în parte, „România literară"), „Luceafărul“ a avut un fondator. De aceea consider că scurgerea timpului care, din punctul nostru de vedere, înseamnă, printre altele, şi istorie literară, trebuie să îndrepte un fascicol de lumină asupra celui ce a fondat revista şi să-l repună, post-mortem, în drepturile sale.

Deci, amintirea mea se va intitula : Mihu Dragomir. Viaţa poetului a fost scurtă, tumultoasă şi, aşa cum se cuvine unui scriitor combatant, cu urcuşuri aducătoare de lauri, dar şi cu căderi dureroase.

Mihu Dragomir a făcut parte din conducerea uniunii, a fost primul conducător al Comisiei de îndrumare a tinerilor scriitori, în cadrul căreia ne-am cunoscut ceva mai bine şi ne-am împrietenit, a fost şeful secţiei de poezie la revista „Viaţa românească“, i s-au decernat premii de stat. Două publicaţii ale uniunii au premers „Luceafărului“. „Buletinul cercurilor literare“, iar apoi „Tînărul scriitor“. S-a dat, aş zice, din una în alta. Mihu Dragomir şi-a adus însă aportul la apariţia ambelor reviste. Îmi amintesc că prin 1953 „Tînărul scriitor“ trecea printr-o gravă criză de conducere. Drept care, în urma unei analize, Biroul Uniunii i-a încredinţat conducerea publicaţiei. A acceptat cu condiţia de a fi ajutat de doi colegi : Aurel Martin şi subsemnatul. Intr-un timp relativ scurt, Mihu Dragomir a făcut din „Tînărul scriitor“ una dintre cele mai interesante pu-

blicații literare. Generații de poeți, prozatori și critici literari îi datorează revistei și conducătorului său o evoluție fericită...

Exact în perioada de înflorire a „Tînărului scriitor", Mihu Dragomir a fost atras de mirajul cinematografiei. Literalmente, l-am implorat să nu abandoneze conducerea revistei pentru o direcție de scenarii ce i se oferea. N-am izbutit să-l conving. A trecut la cinematografie, lăsînd în urma sa un mare gol. A urmat la șefie Demostene Botez care, pînă atunci, colabora rodnic cu publicația ținînd lunar rubrica „Poșta redacției". În curînd s-a văzut că noua sarcină îl depășea. Consecințele n-au întîrziat în a se arăta: „Tînărul scriitor" a încărunțit mai repede decît chiar noul său redactor-șef. D. Botez făcuse greșeala de a se izola atît de colectivul de redactori, format numai din tineri, cît și de restul conducerii. Firește, au început să se caute soluții. Și pentru că scoaterea din funcție a unui scriitor, totuși de prestigiu, nu se putea face chiar atît de ușor, unora li s-a părut că desființarea publicației ar reprezenta o soluție mai ușor de aplicat.

Între timp, Mihu Dragomir gustase din cupa amară a cinematografiei și părăsise terenul celei de-a șapte arte. Revenind în cadrul Uniunii Scriitorilor, Mihu Dragomir a prezentat Secției de literatură a C.C. al partidului, proiectul unei noi reviste literare ce urma să ia ființă în locul „Tînărului scriitor". N-am cunoscut conținutul proiectului. Știu însă că noua revistă urma să se numească „Miorița", mai știu că între această denumire și modul cum Mihu Dragomir vedea revista exista o concordanță deplină. Aș îndrăzni să afirm că acum 20 de ani poetul depunea pe masa celor în drept un proiect care anticipa în multe privințe politica literară și culturală a prezentului (așa cum o atestă textul inedit „Revista noastră" publicat azi în Almanahul „Luceafărul"). Îndrăzneala viziunilor lui Mihu a fost întîmpinată cu simpatie, dar și cu o anumită suspiciune din partea unora. Suspiciunile acestor „unora" iscate de „Miorița" s-au transformat în bănuieli. I s-a cerut atunci lui Mihu Dragomir să prezinte nu numai o nouă componență a redacției, ci să găsească și o altă denumire a revistei. Și astfel s-a ajuns la „Luceafărul". A satisfăcut, de asemenea, și noua componență a redacției. Încă din prima lună a anului 1958 („Tînărul scriitor" își încetase activitatea, iar bugetul său remis „Luceafărului") m-am apucat de lucru sub conducerea lui Mihu Dragomir, fondatorul revistei. Pornind de la programul publicației, s-au căutat rubrici noi, variate, apoi o nouă formulă grafică. În acest scop s-a apelat la nenumărați specialiști. Concursul însă a fost cîștigat de Romulus Zaharia, care apoi a fost inclus în componența redacției. Primul număr al „Luceafărului" fusese încheiat și gata de apariție în februarie, dar „startul" întîrzia. Apoi întîrzierea s-a transformat în tergiversare. N-am cunoscut niciodată cauzele adevărate ale acestei tergiversări. Abia în luna a șaptea a anului 1958 „Luceafărul" a prins să strălucească în constelația revistelor literare din țară. Răsfoiți primul număr al revistei. Începînd cu prima pagină și încheind cu ultima veți afla nu numai scrisul lui Mihu Dragomir, ci și sufletul său dăruit destinului literelor române.

Bucuria apariției primului număr ne-a fost însă umbrită de nedreptatea făcută fondatorului revistei. Cineva, nefiind de acord ca Mihu Dragomir să treacă drept redactor-șef al revistei pe care o concepuse, a născocit o formulă de conducere sui generis. Un comitet cu un conducător onorific și cu cîțiva membri activi, care, pe rînd, urmau să îndeplinească pe durata unui trimestru funcția de redactor-șef. O revistă care pornea la drum purtînd pecetea unei personalități distincte — Mihu Dragomir — puțin cîte puțin avea să se depersonalizeze. Vă închipuiți durerea adîncă a poetului. Noi însă, colaboratorii lui, l-am considerat mai departe conducătorul „Luceafărului". La suferințele acestea ale lui Mihu s-au adăugat altele noi de altă natură, și de care aveam să iau cunoștință abia după sfîrșitul său prematur.

De aceea cred că astăzi, cînd aniversăm 20 de ani de la apariția primului număr al „Luceafărului", se cuvine să evocăm numele fondatorului.

Haralamb Zincă

Apele de aur

Era într-o vreme de lemn pictat cu tinerețe. Zile fericite, cînd umblam cu buzunarele pline de manuscrise. La **Luceafărul** am înțeles pentru prima oară că pot să fiu sau că sînt scriitor. Și de douăzeci de ani, toate sau aproape toate corăbiile închipuite de sufletul meu intră in apele de aur ale acestei reviste. Chiar și-n rarele clipe cînd am plecat de-acolo supărat, jurînd să nu mă mai întorc, frunzele celui mai alb

mesteacăn al meu sunau ca o dragoste aproape nepămîntească lîngă această stea a zorilor unde de-atitea ori m-am simțit și am fost prințul de rouă. La **Luceafărul**, ca și pentru atîția prieteni dragi, crește pentru mine, între litere, un fir de iarbă, care e firul de mamă și de nemurire al lumii. La **Luceafărul** am învățat scrierea cu inima a punctelor cardinale. Acolo am văzut minji adormiți între două fintini, fintini zugrăvindu-se ca zvicniri de lebădă între rugi de iederă roșie, ziduri iluminate de păuni, păuni născîndu-se din luna ce-nverzește într-o seară de aprilie și seri de aprilie așternindu-se pe toate zilele anului. Niciodată n-am fost mai aproape de mine și de oameni ca în tinerețe cînd suiam treptele spre **Luceafăr.**

Fănuș Neagu

Șezătorile noastre

O evaluare atentă și complexă a multiplelor contribuții ale revistei *Luceafărul* la dezvoltarea literaturii și culturii române în genere va pune în lumină, așa cum am mai avut prilejul să subliniez, abordînd această problemă, fapte și direcții care îi conferă un loc unic în istoria noastră literară din toate timpurile. Nu în virtutea unui entuziasm firesc pentru cel mai tînăr membru al echipei redacționale fondatoare, ci, respectînd adevărul confirmat de cele două decenii de activitate prodigioasă, cîte se împlinesc în aceste zile de la memorabilul eveniment al apariției, se poate spune că *Luceafărul*, prin linia nouă pe care a afirmat-o în promovarea spiritualității contemporane, a făcut epocă de pionierat, reușind să realizeze o sinteză creatoare între tot ceea ce a avut mai valoros publicistica românească din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat,

implicit din primul deceniu de după Eliberare, și orientările partidului nostru în acest domeniu al revoluției socialiste. Este meritul indiscutabil al *Luceafărului* de a fi intuit unele din elementele noii concepții ce se configura asupra rolului literaturii socialiste și de a fi lucrat în acest sens. Avînd ca principal animator un Mihu Dragomir, deopotrivă om al avangardei și al echilibrului clasic, unind în mod organic elanurile celei mai tinere generații cu experiența unor iluștri înaintași pentru care colaborarea la *Luceafărul* a devenit o perioadă fertilă din creația lor, revista și-a cîștigat repede un public cititor care a încurajat-o inimos pe drumul ce și-l croia singur de la număr la număr. Făcînd din deschiderea către public un punct de onoare al programului ei, o profesiune de credință aș spune. *Luceafărul* a creat un adevărat sistem de contact cu cititorul, de la șezătoarea literară și dezbaterea de cenaclu la deplasările cu caracter documentar, soldate cu valoroase pagini de poezie și publicistică, inspirate nemijlocit din realitățile cunoscute de scriitorii, cu precădere tineri. Hotărîtor a fost în acest sens faptul că printre principalii susținători ai noii reviste se numărau scriitori cu o adevărată vocație a contactului direct cu cititorul. Mihu Dragomir mărturisea o dată că e în intenția sa să scrie niște „însemnări ale unui trubadur", idee care ar merita materializată, întrucît șezătorile literare, așa cum erau ele concepute și organizate de *Luceafărul*, oferă prilejul relevării unor experiențe literare unice, pline de farmec și de entuziasm, în desfășurarea cărora nu știai

ce să admiri mai întîi : noblețea plină de stimă a cititorilor sau emoția și receptivitatea confraților față de miile de oameni care în orele de după muncă în uzină sau la cîmp, în școală sau facultate veneau să ne asculte și să dialogheze cu noi. Dintr-o fulgerare de gînd, iată cîteva clipe care au rămas : la Piatra, în județul Teleorman, în februarie 1962, la o întîlnire au venit cîteva mii de oameni și, cum pe atunci, căminul cultural de astăzi era abia în construcție, manifestarea a trebuit să se țină direct în șosea, în fața comitetului comunal de partid. S-a adus o masă pe care a trebuit să ne urcăm rînd pe rînd pentru a putea fi văzuți și auziți cît de cît (căci nici microfon de amplificare nu exista), lecturile literare alternînd cu luările de cuvînt spontane ale țăranilor referitoare la realitățile comunei lor, ca și la literatură. Noi nu eram decît trei oameni : Mihu Dragomir, Corneliu Leu și subsemnatul. La Leșul Ursului, pe Dorna, în gura minei proaspăt dată în exploatare am citit ortacilor ieșiți din șut la lumina lămpașelor a căror flacără trebuia ințețită spre a putea urmări textul. Tot în Moldova, pe șantierul de la Săvinești, într-o lungă baracă, pesemne în egală măsură sală culturală și cantină, a trebuit să citim la lumina a două lanterne într-o seară, întrucît instalația de lumină s-a defectat datorită unei furtuni năprasnice care a mai stîrnit și un mic incendiu la stingerea căruia am năvălit după aceea cu toții, auditori și scriitori. Dintre multele și neuitatele întîlniri cu publicul atît de receptiv din Moldova, una are un farmec deosebit pentru că întîia oară i-am pus și noi la cale o farsă lui Nicolae Tăutu, omul care dădea deopotrivă sare dar și dulceață deplasărilor noastre. Printre cărțile de croitorie proaspăt apărute pe atunci era și una al cărui prim autor semna N. Stănescu Tăutu. Cum la Suceava era programată o șezătoare organizată de comitetul local de femei, am rugat pe una din activiste să răspîndească printre cititoarele ce urmau să vină la această manifestare vestea că poetul Nicolae Tăutu de pe afiș e una și aceeași persoană cu unul dintre semnatarii respectivei cărți de croitorie. Să folosească deci prilejul pentru a-i pune întrebările cuvenite și a-i face sugestii. Șezătoarea era pe sfîrșite. Tăutu prin recitările sale le impresionase pînă la lacrimi pe ascultătoare încît uitaseră cu totul de cele casnice, astfel că farsa risca să fie ratată. Atunci am început să-i fac semne disperate amicei mele, activista, să îndemne femeile la dialog. Drept pentru care, spre stupoarea bădiei Eusebiu Camilar, Mariei Banuș, lui Dumitru Corbea și Mihu Dragomir, rînd pe rînd cîteva femei au început să-l laude pe atît de fascinantul nostru prieten că în răgazul dintre un volum de lirică, o piesă de teatru sau un scenariu de film s-a gîndit și la traiul lor cotidian, ușurîndu-l prin modelele atît de ingenios și practic concepute. Sufragii unanime au întrunit modelele pentru gravide, iar anunțata carte de croitorie pentru copii avea o desfacere sigură la Suceava. Nicolae Tăutu cu acea delicatețe sufletească inegalabilă și cu prezența de spirit proverbială avea să se antreneze în acest joc, să răspundă solicitărilor și chiar să dea autografe cu omagii de 1/2 întrucît respectiva carte, de care avusesm grijă să nu lipsească de la standul din hol, mai avea un autor. De cele mai multe ori, șezătorile noastre deveneau evenimente sărbătorești pentru localitățile unde se desfășurau. În cea mai mare comună din țară, la Dăbuleni, într-o amiază de iarnă viforoasă, aveam să fim întîmpinați încă de la marginea satului cu colăceri purtînd steaguri și avînd caii frumos împodobiți, ca la nuntă, din al cărei ritual luaseră și ploștile cu țuică fiartă din care ne-au îmbiat să luăm cîte o gură, ca să ne mai încălzim. În fața căminului cultural, după ce am străbătut tot satul încadrați de colăceri, un alai sărbătoresc avînd în frunte pe bătrînii satului, care au ținut și ei să ne întîmpine cu pîine aburindă, abia scoasă din țestul instalat chiar acolo. Am mai fost de mai multe ori în sala acelui cămin cultural, dar niciodată nu mi s-a părut atît de ambiantă prin culorile de borangicuri, pînze, cojocele. Bătrînii care ne întîmpinaseră stăteau chiar în primul rînd și după fiecare lectură (din echipă făceau parte Dan Deșliu, Ion Brad, Ilarie Hinoveanu, Sina Dănciulescu și subsemnatul) nu se sfiau să comenteze cu voce tare cele auzite. Fiecare șezătoare era un bun prilej de cunoaștere sau reîmprospătare, în memorie, a unor realizări, locuri istorice, monumente. Astfel că încheindu-ne noi vizitele în mină și șezătorile din zona Gura Barza-Brad am ajuns la Țebea, să vedem mormîntul lui Avram Iancu și Gorunul lui Horia către miezul nopții. Din nou o lanternă a fost salvatoare și parcă pentru a da dimen-

siune evenimentului întreaga echipă, vreo opt inşi, ne-am prins de mînă şi am înconjurat Gorunul legendar. Ştafeta şezătorilor a fost preluată pe nesimţite de noile promoţii ale stelelor fără nume, ponderea documentară fiind sporită considerabil. Ne amintim cu plăcere de cîte ori ne întîlnim cei ce am luat parte la turneul de peste o săptămînă pe ruta Ploieşti — Brazi, Braşov — Tractorul, Hunedoara O.S.M., 2 Lupeni, Tg. Jiu — Peştişani, Craiova — Işalniţa, Curtea de Argeş — hidrocentrală. Dintre multele şi atît de variate privelişti ale muncii surprinse din adîncurile minelor de la Lupeni, pe coloanele de cracare de la Brazi, nimeni, desigur, nu va uita perforarea de cuptor de la O.S.M. 2 din Hunedoara, ultima de acest gen pe care acelaşi Ştefan Tripşa, prietenul nostru, avea s-o înlăture într-un timp record. Evenimentul, dramatic pentru oţelari, coincidea cu ziua de naştere a lui Adrian Păunescu şi inspiratul poet avea să-l imortalizeze într-o compunere patetică inclusă şi în chiar volumul său de debut „Ultrasentimente". De altfel, cărţile scrise după acest turneu aveau să sublimeze multe din impresiile şi trăirile acumulate. Acum cînd *Luceafărul* îşi rememorează drumul său, de două decenii, mi se pare de aceea intim necesar să evocăm şi aceste itinerarii lirice, purtate, cum scrie un confrate într-o dedicaţie :

Pe la şezători
Prin sate cu flori,
În veşnic colind
Tot luceferind.

Niculae Stoian

Erau nişte seri frumoase

Nu ştiu ce destinaţie va avea foarte curînd acea nacelă de la etajul al doilea al clădirii din Ana Ipătescu, care adăpostea redacţia acestei reviste prin anii '62—'68. Venisem acolo cu o servietă în care aveam macheta revistei pe care voiam s-o fac şi adusesem cîţiva oameni noi cu care mă gîndeam să dau o altă faţă publicaţiei. Nu ştiu în ce măsură această serie va fi înregistrată de istoria literaturii, dar acum, cînd cîţiva dintre copiii, pentru că erau nişte copii, de atunci au devenit adevărate vedete literare, parcă îmi spun că în aceşti şasea ani s-a întîmplat totuşi ceva. Prin acel birou pe care-l zugrăvisem în mai multe culori pentru a smulge din monotonie interioarele tip ale redacţiilor noastre, au defilat o seamă de personalităţi literare, începînd cu Vladimir Streinu, proaspăt venit de „undeva" şi pe care nu îndrăznea nimeni să-l publice, un Al. Paleologu, şi el în aceeaşi situaţie, mai amabil pe vremea aceea cu mine, din motive pe care le bănuiţi, sau un Petre Pandrea istovit moraliceşte de o mare nedreptate şi căutînd un spaţiu tipografic pentru a relua contactul cu un public care aproape îl uitase... Tot acolo sus, dacă nu mă înşel, în sala barocă a Casei Scriitorilor din Calea Victoriei, plină de oglinzi şi de un tineret boem care nu era deprins încă să discute liber, polemic, l-am zărit pentru prima oară pe un tînăr blond, sfios, palid temător de aproape, cu nişte ochi puri, cum îi va fi avut la vremea lui Nicolae Labiş, aproape ascuzînd foile foşnitoare pe care voia să i le citesc sau să mi le citească, nu mai pot să precizez — într-o siluetă efeminată, pe marele poet de mai tîrziu, Ioan Alexandru. În acel birou, cu uşa mereu deschisă, exploda ca o mină cu explozia întîrziată din sfert în sfert de oră un ţăranoi cu ochelari, abia sosit la oraş, plin de poezie şi de zeităţi agreste, bombănitor ca Jupiter Tonans, mereu întunecat, mereu nemulţumit, un fel de berbece al redacţiei care dinamita în şedinţele redacţionale reputaţiile prestabilite cu aerul revendicativ al unuia despre care lumea încă nu aflase dar o să vadă ea : era Ion Gheorghe, poetul naţional de mai tîrziu, care şi-a asumat mitologia pelasgă şi ne-a adus la cunoştinţă că există o sculptură planetară pe care noi o ignorăm (între noi fie zis, nişte pietre fusionate de vînturi şi ape în vadurile rîurilor noastre). Tot acolo, a apărut într-o după-amiază un alt băiat de la ţară, cu părul tuns scurt ca un boxer din anii '40, cu un aer clovneresc, mirat şi sarcastic. Era un fel de ocnă bătrînă, travestit deocamdată în adoles-

cent, cel care nu știu dacă auzise de Prévert dar care l-a tras la indigou pe românește, uimindu-i pe baladiștii solemni ai epocii. Era Marin Sorescu, fiul meu renegat, devenit dramaturg la imboldurile mele, atunci cînd începuse să ce autopastișeze. De el mă leagă amintiri aproape brutale și tocmai de aceea de neuitat. Scrisese **Iona** și un ambasador care-și făcea ucenicia scalpîndu-ne textele m-a pus să i-o scot din pagină de cinci sau de șase ori, nu mai țin minte. I se părea că-n piesa asta există o mie de capcane și după ce mă interoga de cîte trei ori cîte un ceas, punîndu-mă să-i povestesc ce drăcovenii vrea să zică autorul, dădea un bun de tipar infirmat rapid pe la miezul nopții, cînd noi, cu toții : eu, autorul, redactorii, corectura abia răsuflasem ușurați ; pe ploaie, pe trăsnete, în nopți senine cu asta îmi pierdeam timpul : să-l lămuresc pe tovarășul S (de la secret) ce-i cu **Iona** lui Marin Sorescu. N-o să vă descriu care a fost stupefacția responsabilului cu ștampila cînd a văzut că **Iona** apăruse, că trecuse o săptămînă și că nu-l chemase nimeni să-l tragă de urechi. Tovarășul S a avut atunci revelația curajului său : se-ncionchinase, dădea mîna cu subalternii, parcă cîștigase la loto premiul cel mare, într-un cuvînt, piesa lui Marin Sorescu îl întinerise cu zece ani. Ca să vezi...

Tot în sala aceea, tapisată cu mătase roșie, prin fumul de țigară pe care ferestrele deschise iarna și vara abia reușeau să-l expurgheze, cred c-am zărit de puține ori silueta serafică a lui Nichita cel blond, cu capul lui de heruvim. Se ascundea undeva, în fundul sălii, asculta ce asculta și, cînd îmi venea mie mai bine, îmi strica ploile. După bunul său obicei bizantin, lăuda pe toată lumea. Dacă poetul ixulescu scria ceva despre, să zicem, oceanul sideral, Nichita o lua pe la Ploiești, ținînd un adevărat curs de poezie într-o limbă nemaipomenită, plină de metafore care mă uluiau. Bineînțeles nu era vorba de nici un fel de poet ixulescu. Trubadurul celest ținea liturghia lui pe care toți o ascultau cu gurile căscate. Probabil că așa o beau la Sfîntu Sava, în urmă cu un veac, dascălii grecești cînd evocau Parnasul...

Dintr-o coasă — că aveam o masă a prezidiului pe care trona un vas borțos plin cu apă (epigramă vie la adresa celor din fața mea care se strecurau din cînd în cînd jos, la madam Candrea, ca să-și încarce bateriile) — sărea asupra mea un fel de matahală tînără, cu gestul lui Danton, interpelîndu-mă cu o violență care-mi plăcea al dracului dar n-o spuneam, contrazicîndu-mă, rezemîndu-se de spătarul scaunului din fața lui și vorbind cîte o oră : Adrian Păunescu. Ca să mai rîdem, îmi permiteam glume pe care le regretam, dar asta se purta la cenaclul **Luceafărul** : „Fii drăguț, Păunescule, nu vorbi din patru labe ! El nu se supăra și-mi trîntea cîte una să mă usture la lingurică. Lumea nu mai știa ce să creadă. Se întorseseră lucrurile cu susul în jos : unde era autoritatea mea de conducător, de redactor-șef, de scriitor cu reputație și așa mai departe... Nu înțelegeam că de fapt eram martorii democratizării lente a vieții literare care cunoscuse pînă atunci numai condamnați, mareșali ai literelor și îndrumători cu bețigașul. Cred că Păunescu a fost cel mai mare spărgător **de gheață al acelei epoci.** Tocmai prin îndrăzneala lui de a riposta, prin curajul de a avea o opinie, chiar dacă era greșită sau absurdă, cum **i se mai întîmplă și astăzi.**

Erau niște seri frumoase. Pe vremea aia nu erau folk și ghitare, dar opiniile se schimbau cu violență și poeții erau jumuliți bine de tot, trimiși acasă măcar cu unele învățăminte dacă nu cu promisiunea unei publicări în paginile ospitaliere ale acelei reviste de atunci, care contrazicea severitatea plicticoasă a altora și care se transformase într-o arenă a faptelor literare. În paginile ei s-au publicat pentru prima oară, după mulți ani, răspunsuri ale unor scriitori atacați în acele pagini, răspunsuri care-și găseau loc în aceleași coloane. Faptul era atît de surprinzător, încît fusesem aproape obligat să scot unele materiale pentru că polemica părea un lucru interzis. **Luceafărul** avea atunci o respirație bărbătească, patimă, știa să nege cu frenezia cu care afirma. Tot acolo poate și-au găsit loc multe cruzimi. Cu siguranță că s-au săvîrșit și multe nedreptăți. Dar ce frumoasă recoltă a răsărit din acele pagini pe care le țin legate între niște coperți de carton ! Aproape că nu-mi vine să cred că tot ce are mai bun literatura tînără din zilele noastre și-a făcut ucenicia într-o suită mereu mirobolantă.

Cine vrea să se convingă că **Luceafărul** de atunci trăgea o brazdă nouă într-un cîmp al literelor încremenit nu are decît să se întoarcă în acele pagini și la acei ani.

Eugen Barbu

(Din volumul „O luptă pierdută").

La răsărit de „Luceafărul"

Aş vrea, dacă omenescul din mine mă va lăsa, să evoc începuturile revistei *Luceafărul* sau unele aspecte din anii în care am slujit-o, nu cu memoria inimii, ci cu aceea a lucidităţii, deşi am îndoieli că, în asemenea cazuri, luciditatea rece, detaşată, poate fi mai obiectivă şi mai dreaptă decît inima, decît participarea intens afectivă, deci implicit subiectivă. Prin 1959, nevoia unei reviste bune, vii, prestigioase, cu un program înnoitor, practic şi patriotic, capabilă să descopere talente noi şi să le impună, plutea pretutindeni în aer. Cel care a captat de pe cerul spiritualităţii noastre această nevoie obiectivă, după lungi eforturi depuse împreună cu un grup de prieteni mai tineri, a fost admirabilul arhitect de presă şi cultură, poetul Mihu Dragomir, care scrisese pînă atunci *Gînduri prăfuite* (1935), *Rugă de ateu, adică vorbe despre orînduieli şi cîrmuitori* (1938), *Prima şarjă* (1950), *Stelele păcii* (1952), *Tudor din Vladimiri* (1954), *Pe struna fulgerelor* (1955), *Războiul* (1954), *Întoarcerea armelor* (1959). Deşi uitat astăzi cu atîta încăpăţînare şi diabolică strategie critică, Mihu Dragomir era un spiritus-rector, o inteligenţă activă, un animator cultural, în sensul cel mai bun al termenului, o personalitate catalizatoare, un mare patriot şi un poet autentic. A fost un poet stimat, deschizător de drumuri în lirica nouă, un poet piatră de hotar în cultura românească socialistă, de pe care ingratitudinea unor oameni, aversiunea altora,

i-a şters numele cu forţa ploilor torenţiale. Viitorul, cu acea obiectivitate obligatorie pentru istoria literară, îl va rescrie din nou, nu numai pe o piatră de hotar, ci pe un monument. Lucrul acesta s-ar înţelege bine, dacă s-ar putea arăta foarte răspicat şi direct ce a însemnat în climatul acela spiritual apariţia *Luceafărului*. Era un climat în care mulţi modernişti, purişti, evazionişti, teribilişti de mai tîrziu slujeau cu fanatism la altarul dogmatismului, exclusivismului troglodit, în care, în loc de poporul român, limba sau cultura română se spunea numai pronumele posesiv *nostru* sau *noastră* care începuseră să aibă o valoare semantică mai vagă decît *res, rei* în limba latină, fiindcă putea însemna aproape orice. De la titlul revistei şi de la articolul program, pe care l-am discutat cu Aurel Martin şi Mihu Dragomir o noapte întreagă în biblioteca lui, pînă la titlul rubricilor şi orientarea generală a revistei, în contextul respectiv, *Luceafărul* era o regăsire a identităţii noastre culturale, o implicare lucidă a creaţiei în marile probleme ale specificului naţional, afirmarea răspicată a unor idei fundamentale, de care a depins în toate timpurile supravieţuirea fiinţei noastre naţionale. Au fost principii sfinte cu care prima echipă a *Luceafărului* n-a făcut nici o tranzacţie, chiar dacă uneori i-a supărat pe unii care se instalaseră ca pentru eternitate la hăţurile culturii noastre naţionale, deşi strîmbau din nas că le miroase prea mult a oaie şi a opinci, şi-a plug, şi-a coada vacii, şi-a frunză verde, şi-a doină, şi-a păcură şi cărbune. Din dîra de foc şi lumină lăsată de Eminescu şi de revista *Luceafărul* de la Sibiu pe cerul literelor Mihu Dragomir şi cu el prima grupare a revistei de la care sărbătorim azi 1 000 de numere, au luat cu un gest prometeic jar ca să aprindă literele noului *Luceafăr*. Azi poate părea o metaforă ceea ce atunci era o credinţă. O lucidă şi nestrămutată credinţă. Prin această revistă, drumul paşoptist patriotic şi naţional al *Daciei literare*, reintra, după o dureroasă absenţă, în fluxul culturii româneşti, cu grija şi stima pentru trecutul nostru istoric, pentru viaţa şi creaţia artistică a poporului român ; pentru frumuseţea limbii sale. Cultivînd specificul nostru naţional, nu uitam, fireşte, de contribuţia altor culturi la patrimoniul culturii universale. Ne plăcea tuturor, de pildă, să cultivăm în modul cel mai entuziast îndrăzneaţa şi originala poezie sovietică, Maiakovski şi Esenin, în primul rînd, şi apoi, cum era firesc, la o revistă tinerească, pentru tineret, poeţii tineri pe-atunci Vinokurov, Evtuşenko, Vosnesenski ş.a. Mihu Dragomir, Niculae Stoian, Teodor Balş şi Violeta Zamfirescu traduceau cu pasiune din asemenea poeţi şi noi îi comentam cu stimă şi legitimă participare. În general, poezia bună, autentică, din ţările socialiste era sistematic prezentă în paginile revistei. La fel stăteau lucrurile cu

poezia antifascistă, progresistă, umanistă, de valoare artistică indiscutabilă din alte literaturi : franceză, spaniolă, italiană, americană. E adevărat, n-am publicat fără discernămînt. Nu fiindcă nu cunoşteam şi alţi poeţi ori scriitori, ci fiindcă ne apăram o credinţă estetică şi fiindcă ţineam la o elementară demnitate naţională, la mîndria geniului nostru naţional. Deliberat se evitau ploconirile provinciale faţă de alte culturi, din multiple cauze mai mult sau mai puţin obiective. Ţineam să fim noi înşine, comunişti români, care creau o cultură nouă, socialistă la ei acasă şi, în primul rînd, pentru acest popor, pentru această mare familie socialistă formată din români, maghiari, germani, sîrbi şi din alte naţionalităţi care ne-am împărtăşit împreună din dulceaţa şi amarul acestor pămînturi. *Luceafărul* a pornit la drum cu un crez limpede. L-a ilustrat în articole teoretice şi prin creaţia beletristică propriu-zisă.

În acest crez intrau dorinţa de a fi utili poporului şi spiritualităţii naţionale, dorinţa de continuitate a culturii române, de deschidere faţă de alte culturi. Cu toate acestea, revista a fost stropită nu o dată cu fel de fel de epitete, dar şi încurajată cu o stimă şi o dragoste fără egal de publicul cititor şi de către colaboratorii foarte tineri sau foarte vîrstnici pentru noi, ca M. Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, V. Eftitmiu, Mihail Sorbul, Tudor Vianu, Al. Philippide, Nagy Istvan, Alfred Margul Sperber, Oskar Walter Cisek etc. Orice s-ar spune, o revistă este mai întîi o personalitate. Personalitatea a fost Mihu Dragomir pentru început. Aceasta polarizează în jurul ei un colectiv. Colectivul din jurul lui Mihu a fost ca o familie. Unit, loial, devotat revistei. Primul nucleu spiritual al *Luceafărul* s-a pulverizat. Colectivul s-a destrămat pentru a se recompune sub alte conduceri. Şi tot aşa de cîteva ori de-a lungul existenţei sale de 1 000 de numere. Au fost perioade cînd *Luceafărul* s-a ascuns în nori grei pentru cel ce scrie aceste rînduri şi a asistat la răsăritul lui, dar orice-a fost nu m-am gîndit niciodată la apusul lui. Din păcate uneori *voci* **foarte nelibere** îi doresc stingerea.

Mi se pare de necrezut, de conceput. Cine stimează cu adevărat cultura nu poate sufla cu răceală nici într-o lumînare, pentru a aduce întunericul, dar într-un Luceafăr ?

Ion Dodu Bălan

PARODII DE DAMIAN URECHE

Balada Aradului

După MIRCEA MICU

Aradul meu, Aradul meu picant,
În care, tainic, mi-a fost dat să scriu,
Talentul meu s-ar fi făcut neant,
De n-ai fi fost cu mine grijuliu.

Mai mirosea a U.T.A. şi-a Şiria
Cînd am bătut Metropolei la uşi,
La Mogoşoaia mă mînca pustia,
De nu-l aveam ca sprijin pe Fănuş.

Şi slujbă bună am, dar nu-i mirare,
Cînd spune mama că-s poet, nu ştab.
La vila scriitorilor, la mare
De multe ori mă simt ca un nabab.

Şi pescuitul merge, cînd am timp,
Mai prind cîte ceva, la o adică ;
Guvizii de la Neptun şi Olimp
Cu băţul cînd mă văd, îmi ştiu de frică.

Aradule, eu nu te uit nicicînd,
Mă umpli de-amintiri precum un stup,
Spre Micălaca de trimit vreun gînd,
Pe tine cu evlavie te pup !

Descîntec de nuntă

După CONSTANŢA BUZEA

String părinţii buzele.
Vino, vînt, şi plînge-le !
Se mărită bluzele,
Se însoară sîngele.

Rîs în pragul plîngerii,
Trifoind lucernele,
Se însoară îngerii,
Se mărită pernele !

Dăm sarmale focului,
Poate-n ciuda bradului.
Intră-n miezul jocului
Chiar şi talpa iadului.

Mirii parcă merg pe roţi,
Răsfăţaţi destinului,
Cînd tronează peste toţi
Dinastia vinului.

Dans de-a valma,
dans lumesc,
Alandala, fraţilor,
De invidie pocnesc
Ochii divorţaţilor !

S-au umflat burdufele
Pe fripturi cu scripete,
Se mărită rufele,
Se însoară ţipete !

Dintr-un posibil jurnal de critic

1. CUI ÎI E FRICĂ DE CRITICA TÎNĂRĂ?

Socotind că n-a sosit încă momentul (dar, oare, va sosi vreodată ?) să-mi redactez „amintirile de la Luceafărul", mai limitez acum să dau curs doar cîtorva notaţii de natură confesiv-reflexivă, a căror temă vizează ceea ce aş numi raporturile mele de critic şi redactor cu tinerii critici colaboratori permanenţi ai revistei noastre. Mărturisesc cu toată sinceritatea că nu aş fi luat o asemenea decizie dacă, aşazicînd momentul literar actual n-ar fi cerut-o imperios. Vreau, anume, să spun că mă simt implicat într-unul din cele mai paradoxale „procese" din cîte mi-a fost dat să identific în ultimele decenii, intentat spiritului critic autentic. Ceea ce, evident, mă obligă să fac mărturisirile şi precizările de rigoare, menite, sper, a limpezi cît de cît „cazul". Oricît ar părea de absolutizantă, fac afirmaţia potrivit căreia poate că cel mai semnificativ eveniment înscris în analele criticii româneşti din ultimul deceniu este acela marcat de pătrunderea (spectaculoasă, decisă şi de lungă durată) în sfera vieţii literare a strălucitei promoţii de interpreţi foiletonişti promovaţi, cu consecvènţă dar şi cu grav simţ de răspundere, în paginile revistei, „Luceafărul". Dacă mă gîndesc puţin la împrejurările concrete în care a avut şi mai are loc încă acest surprinzător (pentru mulţi) evident, constat cu înfiorată mirare, că este vorba despre una din acele fericite şi foarte rare întîlniri ce au loc între solicitările iminente ale realităţii obiective şi generozitatea guvernată de legi inefabile, aparţinînd spiritului creator autohton de a răspunde exact la momentul potrivit respectivelor solicitări. Mai direct spus : este în firea lucrurilor ca într-un moment în care, pe de o parte, creaţia literară românească actuală, deplin stăpînă pe propriile-i potenţe, înregistrează o excepţională ascensiune valorică şi, în care, pe de altă parte, recepţia ei critică, altfel calificată, matură şi subtilă, suferă, totuşi, pe anumite porţiuni din pricina modului de lucru cu „uşile închise", în spatele cărora, pasă-mi-te, ar fi investiţi cu dreptul de a oficia şi chiar a decreta doar cîţiva aleşi ai domeniului, apăruţi în deceniile anterioare, spun, deci, că este în firea lucrurilor ca într-un moment literar stăpînit de o asemenea antinomie de esenţă, potrivnică manifestării libere a spiritului critic, să se ivească soluţia capabilă a contribui la reaşezarea vieţii literare în albia normală. Or, trebuie arătat că soluţia în cauză rezidă în vital necesara spărtură făcută în circumferinţa acestui cerc perfect închis, minuţios betonat, tocmai de către „noul val" critic al cărui punct de greutate este asigurat, indiscutabil, de strălucita „formaţie" găzduită în paginile „Luceafărului". Cît despre împrejurarea că tocmai revista noastră se dovedeşte a fi locul bulversantei confruntări, nu trebuie să mire prea mult, fie şi numai pentru că însăşi menirea ei de publicaţie preocupată constant de identificarea şi promovarea scriitorului tînăr, implicit, a noului, îi incumbă o atare poziţie deschisă. Că redacţia revistei, prin conducerea şi prin secţia ei de critică, în cunoştinţă de cauză, trece cu mult dincolo de obligaţiile uzuale, de litera declaraţiilor de principiu, stimulînd din toate puterile o asemenea acţiune de radicală primenire, iată o altă faţetă a problemei în legătură cu care ar fi bine să-i lăsăm a judeca de-i drept sau nu ce facem pe cei ce ne vor urma.

Care sînt reacţiile tipice faţă de un asemenea fenomen realmente resurecţional nu mai constituie, deja, un secret. Ca unul care, prin forţa împrejurărilor, (fericită împrejurare dar şi bogată în „bucurii" personale dintre cele mai palpabile !) cunosc prin participare directă evenimentul, mi-aş îngădui să relev doar cîteva din aceste tipuri de reacţie. Iată, doi sau trei pretinşi pontifi ai criticii se arată de-a dreptul consternaţi constatînd că noii veniţi dau semne de „indisciplină", abătîndu-se de la regulamentul de subordonare, pro priu, zice-se, raportului

dintre maestru și emul. Drept urmare, de unde într-o clipă de sinceritate cu sine unul din „pontifi" declară în scris că ar fi fericit să elaboreze o publicație de critică avîndu-i alături pe foarte tinerii și talentații învățăcei, nu peste multă vreme, depunînd un zel și o vehemență demne de cu totul alte cauze, face tot ce-i stă în putință, indiferent de împrejurare, spre a ne convinge că, nici mai mult nici mai puțin, aceiași (foști) învățăcei sînt bîntuiți de toate relele caracterului uman, acuzîndu-i, totodată, de desăvîrșita absență a vocației critice. Un alt pretins pontif (care în ultimii zece-cincisprezece ani nu a scris mai mult de zece-cincisprezece articole despre literatura actuală, și pe acestea știe domnia-sa bine de ce le-a scris !), de asemenea, puternic șocat, publică un articol, chipurile, despre teorie și practică în critică, în care nu numai că eludează complet morala dictonului „lupus in fabula", acuzînd pe alții de dogmatism, ci în același loc întocmește liste strategic dichisite de nume, reprezentînd, în viziunea sa cu totul „obiectivă", „dezinteresată", „adevărata critică" de azi, inclusiv pe cea tînără, și-i trece (cu avertisment !) sub tăcere pe incomozii (foști) învățăcei. A atrage atenția asupra faptului că adevărata critică tînără de azi, în concepția autorului acelui articol este reprezentată exclusiv de oameni care scriu (din cînd în cînd) despre orice numai despre literatura română contemporană nu, reprezintă un act cu totul superfluu. În fine altul (sau alții) dintre aceeași pretinși pontifi ai criticii simulează că nu știu despre ce este vorba, că, adică nu a auzit despre existența acestor critici tineri și că, de fapt, atenția sa este reținută de cutare ori cutare recenzent obedient, lipsit de orice personalitate, care, știe toată lumea, răspundea prompt la comenzile „maeștrilor", lăudînd în chip penibil ce „trebuie" lăudat și masacrînd fără scrupul tot ce „trebuie" masacrat.

2. ELOGIU SPIRITULUI CRITIC TÎNĂR

Cît de profund adevărat este adagiul care ne spune că avem dreptul a ne bucura de propriile noastre înfăptuiri în măsura în care sîntem capabili a ne bucura de înfăptuirile semenilor noștri, îmi dau seama, cu uimită emoție, și acum cînd îmi propun să mă refer la un fapt anume înscris pe axa a ceea ce, dacă îmi este îngăduit, aș numi „povestea" existenței mele de redactor la secția de critică a revistei „Luceafărul" timp de peste zece ani. Constat, așadar, că din noianul de întîmplări, imagini și impresii (vai, nu puține dintre ele pe veci înghesuite, cu disperat efort de voință sufletească, în cele mai ascunse unghere ale îndurătoarei mele memorii) solicitate a mă sprijini în lucid-patetica dorință de a omagia venerabila și (totuși !) adolescentina vîrstă a revistei noastre, marcată de apariția numărului UNA MIE, își dau ghes, acaparîndu-mi conștiința, mărturisesc, peste măsură euforizată și sentimentalizată, numai acele întîmplări, imagini și impresii, care așa-zicînd, dezinvindualizîndu-mi eul, mă proiectează, intelectual-biograficește, în miezul acelor evenimente care prin conținutul lor palpabil dau întreaga măsură a faptei noastre literare, adică faptei ce aparține atît membrilor redacției, cît și colaboratorilor celor mai devotați și mai apropiați. (O paranteză : a fi colaborator devotat și apropiat al revistei noastre mai ales în ultimii ani, iată o temă asupra căreia, sînt sigur, cei ce ne vor urma se vor apleca nu numai cu neștirbit interes dar și cu neistovită curiozitate în ceea ce privește efortul de apreciere justă a raportului dintre cauză și efect, dintre adevăr și legendă). Mărturisesc deschis că dacă se pune chestiunea de a numi direct unul din aceste evenimente nu-mi este deloc greu să o fac. Aceasta întrucît există unul care, din punctul meu de vedere, ca redactor al secției de critică, se detașează în chip spectaculos, asumîndu-și-le, prin caracterul lor de *summa*, pe toate celelalte. Este vorba, desigur, de înscrierea pe agitata, incomoda și chiar iritanta traiectorie aparținînd spiritului critic cultivat de „Luceafărul" în ultimii aproape zece ani a strălucitei „echipe" de tineri interpreți ai actualității literare românești alcătuită din Mihai Coman, Dan Alexandru Condeescu, Sultana Craia, Paul Dugneanu, Valentin F. Mihăescu, Dan C. Mihăilescu, Artur Silvestri și Doina Uricariu. Este, poate, îndrăznesc să afirm, cel mai de seamă „accident" înnoitor suferit de „istoria vie", a criticii românești din ultimul deceniu. Și nu am nici o îndoială că multe și importante isprăvi circumscrise aceluiași domeniu, în anii ce vin, vor purta pecetea inconfundabilă a spiritului critic edificat de ceea ce se va numi, eventual, noua critică tînără „Luceafărul" '80. Care sînt elementele constituiente ale acestei adevărate noi mișcări în critica

actuală, iată întrebarea la care se poate răspunde dacă nu foarte doct, în schimb, cu nedisimulat entuziasm analitic. Pe fondul unor vocații individuale dovedind o puțin obișnuită substanțialitate, un incoruptibil atașament față de ideea cunoașterii și înțelegerii, pe cît cu putință, a întregii literaturi române de azi și din trecut și o derutantă (pentru cei care nu-i cunosc sau nu doresç să-i cunoască) detașarea față de micile mari incoveniente ale nu tocmai reconfortantei atmosfere din viața literară, acești tineri și autentici intelectuali nu înțeleg să facă altceva decît critică literară. Acesta este unicul punct comun din programul lor de lucru, încolo fiecare cu zestrea inalienabilă a felului său de a fi : Mihai Coman, spirit sistematic, savant și ceremonios tranșant, Dan Alexandru Condeescu, spirit ardent, pasional și imprevizibil în reacții ; Sultana Craia, spirit aparent liniștit, politețe avertizantă a frazei critice ; Paul Dugneanu, spirit analitic de o subtilitate aproape imperceptibilă, necontenit cenzurat de o suspiciune „criticistă" (în sens kantian !) aproape... feminină ; Valentin F. Mihăescu, spirit înpătimit pentru analiza dinamic minuțioasă, dominat de neistovita dispută interioară ce are loc între „vocea" simțului de măsură, obiectivarea, și aceea a abandonării, fără măsuri de precauție, în plasa beatitudinii polemice ; Dan C. Mihăilescu, spirit fantast și frenetic, capabil de eforturi intelectuale uimitoare, dispus a se angaja la cele mai himerice proiecte, fără a ne face, totuși, să credem că cel puțin o parte din ele nu vor fi duse la bun sfîrșit ; Artur

Silvestri, spirit mateian, în variantă, aș zice, „democratică", indescendeță călinesciană, dezinvolt și prețios, retoric și fastuos, grațios și incisiv, într-un cuvînt, impunătoare alură de critic artist ; Doina Uricariu, spirit de o luciditate febril poetică, dăruită cu o capacitate asociativă și disociativă ametitor barocă, dispusă a intra în lumea poeziei confraților pînă la uitarea totală de sine.

Și încă ceva : luînd seama la zarva cu atîta obstinație întreținută de o bună bucată de vreme în jurul acestei „echipe" de tineri critici, mă gîndesc că nu e cu totul nepotrivit să vorbim de un adevărat complex al spiritului critic tînăr de la „Luceafărul", căruia îi cad victime numeroșii nemulțumiți ce își fac cunoscută poziția cum pot și pe unde pot. Nu susțin neapărat că întrunește atributele unui argument „științific", dar înclin să cred că și acesta e un simptom demn de reținut în împrejurarea că dorim să privim lucrurile direct în față.

Nicolae Ciobanu

LITERATURA

ISTORIE VIZIBILĂ ŞI ISTORIE

Literatura s-a inspirat adesea din zestrea de fapte care nu intră în atenția istoricului oficial. Acestea oferă literaturii un cîmp de acțiune mai larg şi mai ales o libertate pe care didacticismul manualului de istorie i-o poate sufoca. Astfel de cărți nu resping documentarea şi nici respectul adevărului istoric. Dimpotrivă, ele îşi fac din investigație un titlu de cinste, dar ele se îndreaptă cu precădere către istoria ascunsă, părăsită în documente şi tradiții din varii motive. Un exemplu concludent este documentarea atentă făcută pentru ciclul de romane Regii blestemați, **scris de Maurice Druon, cercetare de arhivă la care au participat alături de autor Pierre de Lacretelle, Georges Kessel şi alții. Ceea ce nu l-a împiedicat pe Maurice Druon să se lase în voia fanteziei acolo unde simțul său romanesc i-o cere.** Regii blestemați **se bizuie însă fundamental pe documente autentice şi se îndreaptă mai ales către fața ascunsă a lucrurilor. Romanul urmăreşte conflictul dintre regele Franței, Filip cel Frumos, şi Ordinul Templierilor, condus de Jaques de Molay, ca şi consecințele în timp ale acestui conflict. Prestigiul acestui ordin călugăresc cruciat era mare după cum ne-o spune Maurice Druon în romanul său :**

„Numele de templier era pe atunci de ajuns ca să evoce meleaguri depărtate şi fapte de vitejie, corăbiile cu pînze umflate îndreptîndu-se către Orient, țările în care cerul e veşnic albastru, galopul călăreților prin nisip, comorile Arabiei, prizonierii răscumpărați, oraşele cucerite şi prădate, cetățile cu scări uriaşe zidite la marginea mării. Se povestea chiar că templierii aveau porturi

NECUNOSCUTELE ECUAȚIEI CANTEMIR

Scriitorii n-au fost doar contemplatori ai societăților secrete, ci uneori, chiar membri ai acestora. Într-un studiu despre **Ştiința sacrosanctă** a lui Dimitrie Cantemir, Lucian Blaga scrie despre savantul domnitor al Moldovei următoarele :

> „O luminoasă slavă de om învățat şi-a făcut Cantemir încă din viață fiind, pretutindeni pe unde-a umblat, iar prin legăturile sale şi în țări pe unde n-a umblat. El sta în corespondență cu oameni de copleşitoare autoritate ai epocii, printre alții cu Leibnitz, polihistorul cel mai prodigios al acelor ani, a cărui efigie Cantemir o reproduce în dimensiuni mai locale şi în condițiile răsăritului nostru. E de presupus apoi că Dimitrie Cantemir s-a folosit pentru întemeierea legăturilor sale cu oamenii din Occident şi de alte mijloace : nu este tocmai exclus ca asemenea motiv să-l fi îndemnat să se înscrie într-un ordin spiritual secret cum e acela al roş-crucianilor, care-şi aveau fără îndoială masoneria lor. Ca membru al ordinului de Rosa-Cruce, Cantemir a avut desigur ocazia să cunoască o doctrină inițiatică, ce a exercitat o serioasă influență nu numai în veacul al XVIII-lea, ci şi mai tîrziu. E păcat în orice caz că nu se ştie aşa-zicînd nimic despre activitatea lui Cantemir în calitatea sa de roşi-crucian şi nici despre legăturile ce le întreținea cu ordinul. I-au fost oare de vreun folos aceste punți la dobîndirea titlului de principe al „imperiului roman", sau atunci cînd a fost ales membru al Academiei de la Berlin ? Este aici o întrebare la care sîntem îndreptățiți, dar care deocamdată nu are nici un răspuns". (Izvoade).

ȘI SOCIETĂȚILE SECRETE

ASCUNSĂ

tainice, de unde se îmbarcau pentru continente necunoscute".

Templierii reprezentau pentru contemporani victoria, bogăția, inițierea. Pentru Filip cel Frumos al Franței Ordinul templierilor nu însemna decît o a doua putere în stat care trebuia inlăturată. Aceasta este intriga romanului Regii blestemați. **15 000 de cavaleri templieri sint puși sub acuzație, iar averile ordinului trec în visteria Franței. Procesul inceput în 1307 se sfîrșește în 1314, cu arderea Marelui Maestru al ordinului, care de pe rug afurisește pe rege și pe acoliții lui, pedeapsa urmind să treacă și asupra urmașilor. Romanul înfățișează felul în care celebrul blestem se înfăptuiește. Nu este însă vorba de miracole. O parte a călugărilor refugiați pe la sate, adăpostiți în mănăstiri, trecuți sub protecția regelui Aragonului perpetuează viața ordinului trecut în ilegalitate, reorganizat în taină pe vechile lui principii. Fosta organizație a templierilor devine în Franța o rețea ascunsă cu un rol decisiv în înfăptuirea „blestemului" lui Jaques de Molay. Ciclul romanesc al lui Maurice Druon ne oferă imaginea constituirii unei societăți secrete.**

Trebuie să recunoaștem că știm prea puțin despre viața și personalitatea lui Dimitrie Cantemir. După cum știm prea puțin, de pildă, despre viața și personalitatea unui strălucit contemporan al lui, Nicolae Milescu, ajuns și el după o trecere pe la Constantinopol la curtea țarilor. Aceste întrebări își mai așteaptă încă răspunsul.

CONTRADICȚIILE BOIERILOR «LUMINIȘTI»

Istoricul literar este asemănător detectivului. El anchetează faptele întocmai ca detectivul înaintind către o imagine globală a lor. Urmărind circulația cărții în românește pe parcursul secolului al XVIII-lea, Al. Duțu face o interesantă hartă a itinerariilor manuscriselor și copiștilor. Ceea ce nu se tipărea circula în traducere manuscrisă. Dar nu circulau doar manuscrisele, ci și copiștii. Al. Duțu detectează un grup de boieri care-și face rost de aceleași manuscrise transcrise de cam aceeași copiști. Faptul e semnificativ și circumscrie o grupare boierească caracterizată de aceleași interese intelectuale. Dar lista cuprinde nume ale boierilor conspiratori din veacul al XVIII-lea al Moldovei în frunte cu Darie Dărmănescu. Istoricul literar aduce peste timp cu mijloacele sale dovada existenței unui grup boieresc minat de interese asemănătoare. Mai multe din titlurile manuscriselor (**Istoria etiopicească a lui Iliodor, Zăbava fantasiei, Din scrierile lui Oxenstiern, Aventurile lui Telemac, Taina francmasonilor**) precizează caracterul luminist și francmasonic al grupării. Doi din membrii acestei grupări sint denunțați de Mihail Kogălniceanu ca vinovați de uciderea voievodului Grigore Ghica al Moldovei, de către capugibașa țarigrădean venit cu acest scop de la Poartă. Cel care protestase împotriva răpirii de către austrieci a Bucovinei, era dușmănit de cancelaria imperială și bănuit de poarta otomană.

În nuvela **Trii zile din istoria Moldaviei** Mihail Kogălniceanu ne înfățișează și motivele pentru care falnicul voievod era urît de boierimea care citea altfel literatura liberală a Occidentului: Grigore Ghica Vodă „le amenința dărimarea aristocrației prin dragostea și ocrotirea ce da

norodului". Manolachi Bogdan și Ioniță Cuza, cititori ai literaturii luminilor, vor fi colaboratorii din umbră ai tragicei suprimări a voievodului Moldovei. N. Iorga, care a identificat tipologia francmasonică a acestei societăți secrete boierești, nu s-a sfiit să acuze pe cei doi boieri de a fi servit interese străine românilor, adică interese austriece. Lucru plauzibil dacă ne gîndim că formula acestei asociații umanitare este asemănătoare cu aceea a societăților francmasonice din Transilvania vremii. Ideea că poporul este neluminat și că o elită, o aristocrație trebuie să-l lumineze, o găsim acolo. Mai multe cronici versificate au cîntat cu tristețe moartea lui Grigore Ghica vodă al Moldovei. Evenimentul a prilejuit și prima piesă în limba română, apărută în Transilvania : **Occisio Gregorii in Moldavia Vodae**. Literatura se întîlnește și aici cu viața societăților secrete.

PEDEPSIREA CONJURAȚILOR

Nuvela **Trii zile din istoria Moldaviei**, apărută la 1844 în **Propășirea**, mai are o a doua parte intitulată **18 august 1778**. Prima se intitula **1 octombrie 1777** și trata despre asasinarea lui Grigore Ghica Vodă cu concursul celor doi boieri Manolachi Bogdan și Ioniță Cuza. 18 august 1778 este ziua executării acestor doi boieri vinovați de a fi mașinat și împotriva domnului Constantin Moruzi. După succesul îndepărtării nenorocitului și plînsului voievod Grigore Ghica Vodă, societatea secretă nu-și încetă acțiunile. Deși adus cu concursul boierilor conspiratori la tronul Moldovei, Constantin Moruzi „fără să vrea, scrie M. Kogălniceanu, el trebui a da dreptate lui Grigore Ghica v.v.". Acești boieri sînt după Mihail Kogălniceanu oamenii „intrigii și pîrii", „singurele conjurații ce le mai rămăsese curajul să facă împotriva stăpinitorilor de carii era nemulțumiți".

Ce s-a întîmplat, de fapt ? Iordache Darie Dărmănescu, membru al societății boierești secrete, a trimis printr-un om al său 24 de manifeste („efiale") revoluționare pentru a fi lipite la giamia pașei și prin cafenele. Se sconta pe o concluzie turcească care să presupună o bază de masă acestei mici conspirații fără bază de masă. În același timp și în același scop, conspiratorii au folosit și numele unor boieri neamestecați în complot într-o plîngere către poartă întocmită de Manolachi Bogdan și Ioniță Cuza. „Eftalele", plîngerile vizau pe Constantin Moruzi, deși nu-l numea. Manifestele și plîngerea ajung în mîna domnitorului care pentru a pune capăt acestor continui cabale boierești și frămîntări politice continui hotărăște executarea primilor culpabili : Bogdan și Cuza. Cronica versificată închinată prompt evenimentului scrie că Bogdan visa să fie domn : „Ca stăpînu mare să fiia / În patrie cu domniia". Cei doi boieri sînt executați cu sabia noaptea în închisoare, iar capetele lor expuse vederii mulțimii. Situația a făcut impresie și va trece într-o cronică versificată, în nuvela lui Mihail Kogălniceanu, Trii zile... și mai tîrziu, în 1936 în roman prin D. V. Barnoschi care scrie **Conspirația Dărmănescului**.

HOREA ȘI LUMINISMUL

Marile curente de idei ale veacului cuprind evident în albia lor aceste societăți secrete. Dărmănescu și ai lui îl citeau pe Voltaire. Definitorie pentru această ideologie a veacului XVIII este miza pe minoritățile „luminate" de care ar depinde soarta lumii. Luminismul nu este încă democrație și umanitarismul acestui secol este diferit de al celor următoare. Bogdan și Cuza boieri, incontestabil, „învățați" și „luminați nu erau egalitariști ca oamenii Revoluției franceze și nu-l înțelegeau pe domnitorul Grigore Ghica vodă a cărui pieire au pregătit-o. Pentru a caracteriza climatul de idei de la sfîrșitul secolului XVIII în Transilvania unde va izbucni curind răscoala lui Horea, David Prodan scrie în **Supplex Libellus Valachorum** următoarele : „Fac cuceriri (ideile luministe, n.n.) cu deosebire în aristocrația cultă. Logile masonice, de pildă, aceste pepiniere ale noilor idei, aici, pînă la un timp, sînt populate exclusiv de ea. Francmasoneria venea de sus în jos, era încurajată de însuși puterea imperială. În lojile masonice găsim activînd înalți demnitari, consilieri de stat, arhiduci. Nu era străină de ea nici persoana împăratului. Francmasoneria era doar unul din pilonii susținători ai monarhiei luminate. Numai treptat intră în aceste loji și alte categorii, nobilimea comună, intelectualitatea (profesori, oameni de știință, gînditori, oameni de litere) sau burghezime de rînd (editori, librari, negustori)". Luminismul nu înseamnă aici democrație, iar pînă la revoluție mai e o cale de mers. Iată de ce „luministă înainte de revoluție, scrie același istoric, aceeași aristocrație după revoluție e stîlpul puternic al reacțiunii absolutiste". Pe acest fundal ideologic „luminat" al Austro-Ungariei, Răscoala lui Horea apare ca o reacțiune neagră și regretabilă a maselor ignorante și este tratată astfel chiar de o parte din intelectualitatea română a timpului.

Este interesant să scoatem la suprafață cîteva nume din asociațiile acestor „luminători". Era printre ei baronul Samuel Bruckenthal, guvernator al Transilvaniei, la fel și J. C. Eder și Ioseph Franz Sulzer, cunoscuți susținători ai unor teze istoriografice denigratoare pentru români, dar și români ca Gherasim Adamovici, viitor episcop ortodox al Transilvaniei, Petru Petrovici, episcop ortodox de Timișoara, Iosif Ianovici de Sacabent, episcop ortodox de Vîrșeț, doctorul oculist Ioan Piuariu Molnar și alții. Conformismul, lipsa de real democratism, adversitatea față de spiritul revoluționar sînt imputate acestei organizații umanitariste de secol XVIII de către N. Iorga, care face și un aspru portret scriitorului român Ioan Piuariu Molnar, din care reproducem :

> „Pe atunci Molnar „oculist chesaro-crăesc", profesa idei filantropice de un caracter nebulos, era un „amic al oamenilor", un „filosof", după moda pretențiosului secol al XVIII-lea și care făcea

parte din loja de curind întemeiată a Francmasonilor din Ardeal. Găsi cu cale — era aşa de puţin român acest doftor împărătesc, acest viitor profesor la Cluj, acest adept al francmasoneriei cosmopolite ! — să facă morală bieţilor ţărani ce mergeu la omor şi la moarte cu un sîngeros şi obscur crez de dreptate în mintea lor de nedreptăţiţi şi, întorcîndu-se înapoi, el fratele Tunsului, consăteanul unui martir şi al unui profet al românilor, îşi ascuţi cu îngrijire pana de contopist medical pentru a face luminatului guvern şi luminatului vlădică din Sibiu un raport în care arăta că numise pe revoltaţi oameni răi, care nu înţelegeau de cuvînt şi trebuiau trataţi cu asprime. Ce ochi proşti avea pe vremea aceea vestitul oculist !".

Chiar neînsufleţită de duhul naţional pe care i-l dorea N. Iorga, dar pe care Ioan Piuariu Molnar n-aveau cum să-l aibă, doftorul împărătesc a avut o contribuţie culturală notabilă în Transilvania timpului său, pe care marele savant nu uită s-o consemneze conştiincios. Ulterior Răscoala lui Horea va fi recuperată de intelectualii ţărilor româneşti, e vorba de paşoptişti, din altă perspectivă. S-a atribuit chiar acestei răscoale o origină cultă, de sus în jos, după moda acestor societăţi secrete apuse, dar David Prodan, în **Răscoala lui Horea**, a arătat că nu e vorba decît de o proiecţie retrospectivă care profita de cîteva trăsături incontestabile ale celebrei răscoale a lui Horea. Luminiştii timpului, membrii sau nu, ca scriitorul român Ioan Piuariu Molnar, n-au înţeles adînca justificare istorică şi umană a marelui eveniment de la 1784 pe care aristocraţia „luminată" a timpului îl parafa cu două execuţii publice cu roata.

HIMERA ETERISTĂ: MAREA ELADĂ

Scriitorul Righas este întemeietorul unei societăţi secrete. După A. D. Xenopol Righas ar fi înfiinţat societatea Eteria, nume de tristă amintire pentru români, pe la 1780. El avu în acţiunea sa propagandistică şi politică concursul cercurilor greceşti vieneze, între care pe al fraţilor Poulios (aromâni grecizaţi ca şi Righas), care-i tipăriră o parte din lucrări, după cum şi pe al altora : Emil Gaudin, reprezentantul Franţei revoluţionare, negustorul Hortolan, un iacobin, negustorul Turnavitu, personaj misterios şi influent al vremii etc. Reţeaua clandestină în care se afla Righas era vastă şi a terminat prin a-l duce la moarte. Proiectele de bibliotecă ale acestui revoluţionar vizau o renaştere a Greciei sub chipul Marii Elade care ar fi cuprins teritoriile europene ale Imperiului Otoman, inclusiv ţările româneşti. Hărţile lucrate de Righas şi tipărite la Viena sînt expresive în acest sens. Eşecul armatelor eteriste în ţările româneşti, practic trupe de ocupaţie şi de jaf, fără marca vreunui mare ideal, au denunţat ceea ce nu era viabil şi justificat în planurile sale. Visurile imperiale neoelene au avut pe pămînt românesc un trist sfîrşit. Ideile lui Righas au rodit însă în peninsula greacă unde populaţia locului, între care numeroşi aromâni, au ştiut să ducă un război victorios pentru eliberarea ţării lor. Scriitorul revoluţionar de la 1780 nu şi-a mai văzut însă visul cu ochii. Considerat primejdios conspirator împotriva Imperiului Otoman, Righas este arestat şi suprimat la 1798.

Nu ştim dacă Eteria lui Righas este tot una cu Eteria care-şi are ca bază Odesa şi drept iniţiator pe Nicolae Scufos din Arta. Ultimul cercetător al vieţii lui Righas nu aduce prea multe clarificări asupra relaţiei lui Righas cu Eteria.

Ce va fi fost „Eteria lui Righas", L. Vranoussis afirmă a nu şti. Ne semnalează doar că emblema folosită de acesta pentru un steag, „măciuca lui Hercule" este un semn de inspiraţie masonică. Reproducem consideraţiile aceluiaşi autor asupra raporturilor acestor societăţi cu cele din Apusul Europei.

> „Şi în vremea lui Righas şi mai înainte (după cum s-a întîmplat şi mai tîrziu) se semnalează existenţa unei „mişcări eteriste" greceşti ca o ramură sau imitaţie a altor asociaţii secrete din Europa. Este epoca în care „confraternităţile" joacă un rol important în mişcarea francmasonică internaţională, propovăduind un larg spirit umanitar. Foarte repede se formează şi se cultivă o ideologie liberă — de obicei diferită de la o ţară la alta — afirmînd idealuri morale, spirituale şi politice, reclamînd necesitatea unor reforme, ca şi idealuri patriotice vizînd eliberarea naţională. Puţin mai tîrziu, aceste curente de idei se vor materializa şi în comploturi revoluţionare. Din această mişcare, vor lua naştere mai apoi (puţin după 1800), în Italia, organizaţiile revoluţionare ale „carbonarilor" şi ramificaţiilor lor, în timp ce mişcarea eteristă greacă — după asociaţiile masonice cu diferitele lor denumiri („Alexandros", „Phoenix" „Athena", „Hotel de limbă greacă" şi altele), asociaţii secrete sau cu oarecare aparenţă legală (invocîndu-se preocupări literare, educative, umanitare etc) — se vor transforma într-o adevărată organizaţie patriotică secretă, care va pregăti lupta în 1821, binecunoscuta „Filiki Eteria" (= Asociaţia Prietenilor) sau „Eteria" (înfiinţată în 1814)".

Caracterizarea activităţii acestor societăţi ramificate este o bună introducere la activitatea revoluţionarilor de la 1848 din această parte a Europei. Cît despre Eteria care a acţionat în ţările româneşti ea a trecut în cronicile versificate, care au privit cu antipatie mişcarea de la 1821 şi în mod deosebit contribuţia eteristă pe pămîntul românesc. Demnă de toată admiraţia, mişcarea de eliberare a grecilor din Helada a avut la nord de Dunăre un aspect pe care literatura română l-a consemnat negativ conside-

rînd o „jalnică tragedie". Aceste înţelegeri secrete şi insurecţia lor au lăsat după ele la 1821 o societate sleită de jafuri şi atrocităţi, dezorganizată şi cadavrul unui mare erou al românilor Tudor Vladimirescu.

MIRAJUL DACIEI ANTICE

Dacă societatea filoelenă a eteriştilor visa o Mare Eladă care să înglobeze şi ţările româneşti, substituindu-se în Europa Imperiului Otoman pe urmele celui bizantin, societăţile secrete de pe teritoriul românesc de după revoluţia lui Tudor Vladimirescu erau caracterizate **toate**, indiferent de gradul de organizare şi reuşită, de dezideratul reconstituirii vechii Dacii, adică practic al unirii tuturor românilor într-un singur stat. Cosmopolitismul vechilor societăţi umanitariste este înlocuit cu un conţinut nou în care ideea de naţiune şi de revoluţie spun totul.

În **Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea**, N. Iorga defineşte societăţile literare româneşti ca societăţi politice :

> „Viaţa scriitorilor români din tineretul radical de pe la 1840 încoace nu avuse centre de îndrumare şi sfătuire, de critică şi îndemn. Societăţile ce se înfiinţaseră pînă la 1848 aveau de fapt caracter politic, şi chiar dacă ar fi fost întemeiate cu alt scop, însemnătatea problemelor politice trebuia să le cîştige şi să le stăpînească".

Prima societate secretă care cuprinde scriitori se înfiinţează pe la 1838 în Transilvania, este de inspiraţie poloneză şi model francmasonic asemănător cu cel al societăţilor francmasonice de la Cracovia şi Lemberg. Primul conducător al acestei asociaţii este Adolf David, care arestat moare în închisoare. Cel care-i ia locul este tot un polonez H. Müler venit şi el din Galiţia. Actualul stadiu al descifrării documentelor acestei societăţi ne permite identificarea între membrii ei a lui Zaharia Carcalechi, deitorul Bibliotecii româneşti de la Buda, a lui Damaschin Bojincă, bănăţean care închină primul mare elogiu lui Mihai Viteazul, şi a lui Ion Heliade Rădulescu, cunoscut scriitor din Ţara Românească. Agitaţia poloneză urmărea crearea de acţiuni şi alianţe favorabile unei viitoare dezrobiri a Poloniei. Accentul nu mai cade aici pe „luminarea" de sus în jos, ci pe eliberarea naţională. Conţinutul acestor societăţi secrete se schimbă.

După această societate secretă vin la rînd cele din Principate ; mascate de obicei de saloane literare :

> „Este neîndoielnic că în deceniul care a precedat Revoluţia de la 1848 au existat în Ţara Românească cel puţin trei societăţi secrete, scrie istoricul C. Zane. Societatea secretă întemeiată de doctorul Tavernier şi pusă sub conducerea lui T. Cîmpineanu, societatea secretă întemeiată de J.A. Vaillant şi pusă sub conducerea lui Mitică Filipescu şi societatea cunoscută sub numele „Frăţia", întemeiată din iniţiativa lui I. Ghica şi N. Bălcescu. În acelaşi timp după modelul celei de a doua a existat la Iaşi în 1841 o societate secretă similară". (N. Bălcescu, Opera, Omul, Epoca).

Revoluţia franceză şi Napoleon au dat vechilor societăţi secrete un conţinut şi un sens nou : revoluţionar şi naţional în egală măsură. Nu întîmplător primii organizatori ai societăţilor secrete româneşti din preajma lui 1848 sînt francezi expatriaţi. Tavernier, de exemplu, era ofiţer bonapartist. Societatea iniţiată de el i-a avut ca membrii dintre scriitori pe I. Voinescu II, pe Cezar Bolliac şi pe Grigore Alexandrescu. Precumpănea aici totuşi după modelul vechilor societăţi secrete moldovene boierimea. I. Cîmpineanu era unul dintre aceştia, dar rolul lui în crearea unui climat de idei a fost, după cîte spune I. Ghica, mare. Aici s-au format viitorii radicali ai revoluţiei noastre de la 1848. I. Heliade Rădulescu a fost şi el membru al acestei societăţi, dar s-a retras oportunist înainte de căderea lui I. Cîmpineanu. Planurile de a-l instala ca domn reformator pe I. Cîmpineanu şi de a ajuta răscoala poloneză au eşuat şi ele. Mirajul suprem al acestei conspiraţii era Dacia veche.

A doua societate secretă cunoscută a fost înfiinţată de alt francez I.A. Vaillant şi pusă sub conducerea lui Dumitru Filipescu. De primă importanţă în această societate a fost rolul lui Eftimie Murgu, viitor protagonist al Revoluţiei de la 1848 în Banat. Un comitet patriotic cu sediul la Bucureşti diriguia întreaga organizaţie şi desigur şi filiala ieşeană înfiinţată de acelaşi Vaillant şi intitulată „Fiii Coloniei lui Traian despre nord-est a provinciei Moldova". Ambele societăţi au fost descoperite şi membrii lor pedepsiţi. Cea de la Bucureşti a fost obiectul unui celebru proces de epocă. N. Bălcescu, care ne interesează în primul rînd aici, a fost membru al acestei societăţi prezidată de Vaillant şi Filipescu şi a fost condamnat la o detenţiune care i-a scurtat ca şi lui Mitică Filipescu viaţa. Preocuparea centrală a acestei societăţi secrete era reconstituirea în vechile hotare a Daciei vechi, adică unirea tuturor românilor de la nordul Dunării intr-un singur stat.

A treia societate e întemeiată de amnistiatul N. Bălcescu şi de I. Ghica la Bucureşti şi se numeşte „Frăţia". Alături de aceşti doi scriitori mai sînt prezenţi şi Cezar Bolliac, Aron Florian, Dimitrie Cantemir şi pictorul D. Rosenthal. Odată cu eşecul Revoluţiei de la 1848 în ţările româneşti şi pribegia revoluţionarilor „Frăţia" încetează să mai existe. Prezenţa lor la actele revoluţiei transilvane vorbeşte însă despre acelaşi deziderat al reconstruirii Daciei vechi.

> „Este mai mult ca sigur, scrie C. Zane, că aceste societăţi se asemănau între ele din punctul de vedere al organizării interne, fără să atingă toate acelaşi grad de organizare, însă se deosebeau din punct de vedere al compoziţiei lor sociale şi al programelor. Ca organizare toate au putut adopta modelul francmasonic care asigura mai bine păstrarea secretului şi legătura intre membrii societăţii. Mai toa-

te societățile revoluționare din Franța, în aceeași perioadă, recurg la acest model. (...) Aceste societăți în momentul cînd ating un grad suficient de dezvoltare au o organizare bine definită ; au un statut pe care se bazează ierarhia lor interioară, o denumire, anumite simboluri, o parolă de recunoaștere, o ideologie și un program. Membrii societății sînt între dînșii „frați“ și toți se recunosc „patrioți“. „Între ei are să domnească frăția, unirea și potrivirea“. Pot fi membri numai românii sau naturalizați, în vîrstă de cel puțin 18 ani și care au o profesie și un domiciliu stabil. La intrare fiecare „profan“ își ia în mod solemn obligația de a-și „jertfi viața împreună cu ceilalți pentru scopurile societății“. Ei își mai iau îndatorirea de a păstra în mod absolut secretul și de a da ascultare și supunere chiar cu pericolul vieții și al averii. Tocmai pentru a asigura și mai bine secretul se întrebuințează în corespondență scrisul cifrat și, în organizare, despărțirea pe grupe, decade, centurii, legiuni etc. ai căror membrii nu se cunosc între ei. Organizarea lor reeditează astfel, în diverse variante, tipul curent în Franța — în special în epoca 1830—1840. Uneori aceste societăți pentru a-și acoperi mai bine scopurile revoluționare arborează preocupări filantropice“.

Societatea lui Mitică Filipescu avea ca termen de adresare pe „frate“, iar ca parolă „luna mai 1840“ de unde concluzia că atunci a fost înființată. Ca societăți literare care au acoperit ca un paravan aceste acțiuni secrete revoluționare cităm din 1843 încolo : **Societatea literară din București**, apoi **Asociația pentru înaintarea literaturii române**, la Paris **Societatea studenților români din Paris** și decurgînd din aceasta **Insocierea lazariană**. Spre deosebire de precedentele societăți transilvănene, aici accesul e limitat în funcție de naționalitate sau cetățenie română, trăsătură semnificativă pentru scopurile naționale și politice ale acestor societăți. Imaginea reper și simbol a fost în aceste asociații imaginea lui Mihai Viteazul. Cîte unul din membrii fiecărei societăți îi închină marelui voievod o lucrare hotărîtoare în cariera postumă a personalității acestuia : Damaschin Bojincă, **Vestitele fapte și perirea lui Mihai Viteazul**, Florian Aaron, **Idee repede de istoria principatului Țării Românești**, 3 vol. (unde lui Mihai Viteazul i se consacră aproape un volum întreg) și N. Bălcescu, **Istoria românilor supt Mihai vodă Viteazul**. Campania lui Mihai Viteazul care unise la un loc cele trei țări românești sintetiza într-însa programul național și revoluționar al „fraților“ și „căuzașilor“ de a uni Moldova, Muntenia, Transilvania într-o singură țară în hotarele Daciei antice. Nu întîmplător publicațiile scoase de tinerii revoluționari și scriitori se vor numi fie **Dacia liberă**, fie **Magazin istoric pentru Dacia**, fie **Dacia viitoare**. Cultura și literatura română datorează mult acestor tineri care au făcut în același timp politică și literatură difuzînd generoasele și durabilele lor idei pe calea scrisului. Dar contestarea acțiunii lor politice, culturale, literare va veni tot din partea unei societăți secrete, al cărui spirit director era fiul unui revoluționar de la 1848, societatea **Junimea**.

CULISELE JUNIMII LITERARE

Multă strădanie a depus Iacob Negruzzi în **Amintiri de la Junimea** să absolve societatea Junimii de acuzația că ar fi făcut mai ales politică. El se înverșunează mai ales împotriva etichetei de „fanarioți“ aplicată junimiștilor, etichetă cu conotații speciale în epocă. Aceste strădanii nu sînt fără rost. Începuturile Junimii literare coincid cu ale unei Junimi secrete, de tip francmasonic, al cărei aspect politic este evident. Nu întîmplător majoritatea junimiștilor fondatori vor face carieră politică mai tîrziu, deși deviza lor pentru marele public fusese indiferentismul politic. Pentru E. Lovinescu scrierea polemică **Dreptul public al românilor și Școala lui Bărnuțiu** este urmarea directă a afilierii criticului la francmasonerie. Școala lui Bărnuțiu era un fenomen politic și deloc literar. Delimitările sînt de natură politică, și nu literară.

Cercetările mai noi (Z. Ornea, **Junimea și junismismul**, 1978) au adus informații noi despre condiția francmasonică a Junimii inițiale : loja se numea L'Etoile de Roumanie, a fost înființată la Iași în 1865 și cuprindea pe Vasile Pogor, Iacob Negruzzi, Nicolae Gane, Teodor Rosetti, Leon Negruzzi, P.P. Carp, Nicolae Calianul, Nicolae Mandrea și alții. Deși apare după 1848 cînd știm că francmasoneriile se democratizează, Steaua României este o lojă preponderent boierească, în orice caz plină de vîrfurile societății ieșene. O altă caracteristică spre deosebire de societățile secrete francmasonice ale 1848 — lui este numărul mare de străini pe care această lojă îi cuprinde. De altfel implicarea politică a junimiștilor se produce mai ales în chestiunea tratamentului străinilor în Moldova. Petiția pe care la 29 mai 1867 o primea Carol I pentru apărarea drepturilor populației străine israelite din Moldova este semnată la loc de frunte de junimiști ca Pogor, Carp etc. Școala lui Bărnuțiu avea un punct de vedere opus junimiștilor în această chestiune : iată explicația politică a reacției lui Titu Maiorescu. Articolul acestuia despre Școala lui Bărnuțiu este departe de a fi un studiu științific, cum a fost prezentat uneori ; el rămîne un act politic pentru că exprimă o opțiune politică și duce discuția în afara cîmpului literaturii. Cît de deplasat era acest atac al lui Titu Maiorescu ne-a arătat-o în 1935 Petre Pandrea în studiul **Filozofia politico-juridică a lui Simeon Bărnuțiu**.

Noile cercetări n-au făcut întotdeauna legătura între activitatea culturală și literară a junimiștilor și această aderență politică exprimată prin condiția de membru al Stelei României și tot ceea ce decurgea de aici. Dar cele două manifestări nu pot fi izolate. Este evident că odată cu adeziunea la loja Steaua României ac-

tivitatea junimistă devine din ce în ce mai închegată și mai organizată, iar delimitările ei publice din ce în ce mai ferme, atît pe plan politic, cît și literar. Să nu uităm că directiunea veche în cultură atacată de Titu Maiorescu era esențialmente o direcție politică, direcția „roșie" a pașoptismului liberal. Titulatura de critic cultural ce i-a acordat mereu lui Titu Maiorescu nu-l izolează de planul politic, ci îl implică, orice critic al culturii avînd în vedere și contextele social politice ale momentului cultural. Cînd face obiecția prezenței politicii în poezia timpului, el refuză practic o anume politică, la fel cum mai tîrziu va face și Gherea refuzînd o anume încărcătură politică a literaturii, în favoarea alteia. Simeon Bărnuțiu reprezenta și el aceeași direcție veche, pașoptistă, în politică și cultură, și fiul revoluționarului pașoptist Ioan Maiorescu, va intra în conflict cu moștenirea spirituală a tatălui său. Sigur este că etapa cristalizării ideologice, junimii coincide cu etapa celor mai strînse legături cu loja ieșeană.

Steaua României reprezenta o formulă francmasonică anacronică, aristocratizantă, elitistă, de un umanitarism inactual la sfîrșitul secolului trecut. Cu vremea însă majoritatea membrilor acestei loji se depărtează de ea și importanța ei scade. Este foarte probabil că acest efect este urmarea descoperiri de către unii membrii a afilierii lojii la alte interese care contraveneau intereselor românești. În activitatea Junimii și a lui Titu Maiorescu se observă cu vremea o distanțare de atitudinile primei etape, un mai mare accent pus pe literatură și pe spiritul național. Nu întîmplător Titu Maiorescu o fost revendicat de sămănătoriști ca părinte al curentului. După 1870 se produc și apărările foarte apăsate ale Junimii de cosmopolitism. Fuziunea inițială dintre lojă și societatea literară nu mai era de mult perfectă.

Multe din trăsăturile inexplicabile ale biografiei Junimii își pot găsi aici o explicație. Conflictele Junimii cu alte grupări literare, ca și conflictele sau tensiunile dintre membrii ei merită a fi studiate și in lumina acestei duble existențe a fondatorilor Junimii. Caragiale va fi privit cu mirare ascensiunea politică a „caracudei" junimiste, succesele ei sociale și politice în comparație cu propria sa carieră. După toate aparențele. Junimea a împrumutat tot de aici cîteva din tipicurile ei. Regularitatea întîlnirilor săptămînale, banchetele anuale, tipul de conferințe etc. Tot aici se înscrie, după toate semnele, și trimiterea de studenți săraci la studii pe spezele societății, gest în mai vechea tradiție de „luminare" a societăților secrete. Și tot pe această cale s-a produs și ruralizarea literaturii : „democratizare" ostentativă a lumii literare pe care aristocrații și-o permiteau ca dovadă a superiorității lor. Cu alte cuvinte începuturile Junimii nu se pierd deloc în noaptea timpurilor...

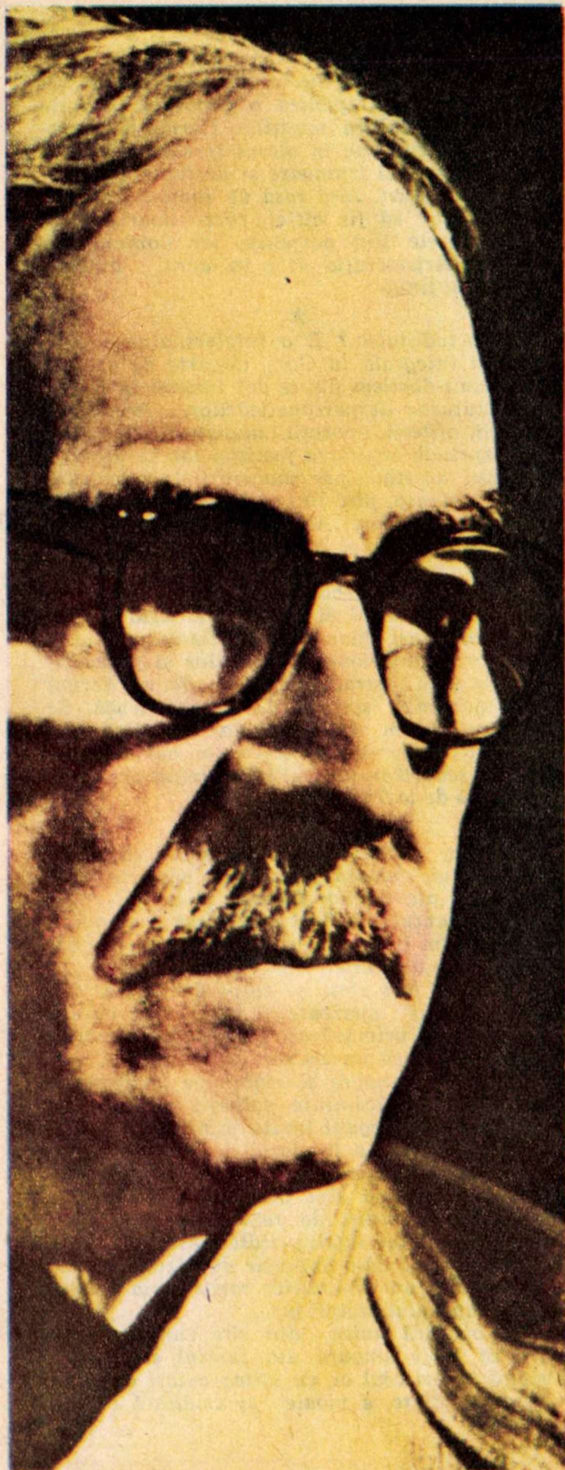

Preocuparea pentru studierea vieții societăților secrete se izbește fie de insuficiența informațiilor, fie de prejudecăți cu dată veche. Ele constituie realități istorice a căror cunoaștere este la fel de importantă ca pentru orice alt aspect social și politic. Lupta poporului român pentru independență și unitate națională nu poate fi, de pildă, înțeleasă fără cunoașterea activității societăților secrete din țările românești după 1830. Cercetările Corneliei Bodea pe această temă o atestă fără dubiu. Numele unor societăți secrete, în special cuvîntul fracmasoneri, sînt, conform unor prejudecăți pentru mulți, tabu. Istorici ca N. Iorga, David Prodan, G. Zane, Cornelia Bodea, Al. Duțu se ocupă însă în lucrările lor de activitatea societăților secrete în țara noastră în modul cel firesc. Ele au avut consecințe culturale și politice pozitive în ansamblu și acest trebuie subliniat. În astfel de asociații au fost conservate cunoștințe științifice și culturale de prim ordin. Societățile de formulă luministă au avut un rol progresist prin ideologia lor novatoare, deschizînd drumul unei noi mentalități umaniste, moderne în viața societății. Lupta pentru libertate a grecilor și a tuturor popoarelor din Peninsula balcanică și-a găsit, spre exemplu, adăpostul în aceste societăți, chiar dacă uneori ele nu sînt și altor scopuri. Semnificația progresistă și revoluționară a celor de după 1800 este evidentă. Istoricul literar are sarcini sporite în această direcție.

M. Ardeleanu

BIBLIOGRAFIA FOLOSITĂ : V. Alecsandri, **Opere, 7**, Minerva, 1981 ; Lucian Blaga, **Izvoade**, Minerva, 1972 ; D. V. Barnoschi, **Conspirația Dărmăsescului**, Cartea românească, 1936 ; Cornelia Bodea, **Lupta românilor...**, 1834—1849, Ed. Acad. 1967 ; Damaschin Bojinca, **Scrieri**, Facla. 1978 ; Maurice Druon, **Regii blestemați**, Univers, 1965 ; Al. Duțu, **Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII**, EPL, 1968 ; M. Eminescu, **Scrieri politice și literare**, Minerva, 1905 ; Ion Ghica, **Amintiri din pribegia de la 1848**, I—III, Scrisul românsc, 1940 ; idem, **Opere**, EPL, 1967 ; Nicolae Iorga, **Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea**, I—III, 1907—1909, idem, **Istoria literaturii românești**, III, 1933, idem, **Istoria românilor**, vol. VIII, 1938 ; idem, **La place des Roumains dans l'histoire universalle**, Ed. Enciclopedică, 1980 ; idem, **Fracmasoni și conspiratori în Moldova secolului al XVIII—lea**, Analele Acad., 1928 ; Ștefan Ionescu. **Bucureștii în vremea fanarioților**, Dacia, 1974 ; Mihail Kogălniceanu, **Opere**, I, Ed. Acad, 1974 ; E. Lovinescu, **Titu Maiorescu**, I, Ed. Fund., 1940 ; Titu Maiorescu, **Însemnări zilnice**, I, Socec, 1936, idem **Critice**, II, EPL, 1967 ; Iacob Negruzzi, **Amintiri din Junimea** ; Z. Ornea, **Junimea și junimismul**, Minerva, 1978 ; Radu Pantazi, **Simeon Bărnuțiu**, Ed. Științifică, 1967 ; P. P. Panaitescu, **Dimitrie Cantemir**, Ed. Acad., 1958 ; Petre Pandrea, **Filozofia politico-juridică a lui Simeon Bărnuțiu**, 1935; David Prodan, **Supplex Libellus Valachorum**, Ed. Științifică, 1967 ; idem Răscoala lui Horea, 1978 ; L. Vranoussis, **Righas un revoluționar grec din Principate**, Ed. Eminescu, 1979 ; A. D. Xenopol, **Istoria partidelor politice din România**, A. Baer, 1910—1911, idem. **Istoria românilor din Dacia Traiană**, vol. X, Ed. Cartea Românească, 1980, C. Zane, N. **Bălcescu, Omul opera, epoca**, Ed. Acad. 1975 : **Cronici și povestiri versificate**, Sec. XVII—XVIII), Ed. Acad, 1967 ;

DAN SMÂNTÂNESCU

CÎND TUDOR ARGHEZI SEMNA «ALFA»

În 1943 a apărut în presă faimoasa tabletă-pamflet „Baroane" în care Tudor Arghezi ataca vehement pe Albert von Killinger, ambasadorul Germaniei hitleriste în România.

Consecința curajului civic al lui Arghezi a fost internarea sa în lagărul politic de la Tîrgu-Jiu. Acolo a continuat să lucreze și să scrie. Era prin decembrie 1943 cînd în acel lagăr, cu cei mai de vază deținuți politici, s-a clădit o bisericuță de lemn chiar în centrul lagărului. Cu acel prilej, Tudor Arghezi, obișnuit a consemna zilnic orice eveniment, a scris un articol intitulat : „Bisericuța din lagărul de la Tîrgu-Jiu : un giuvaer". Era o minunată „tabletă", necunoscută însă, deoarece autorul a strecurat-o cu discreție în ziarul local „Gorjanul" din 19 decembrie 1943 sub un pseudonim inedit „Alfa". Nici eu n-aș fi știut că ar fi fost scris de Tudor Arghezi dacă o întîmplare fericită nu m-ar fi pus în posesia manuscrisului original pe care, pentru deosebita sa valoare literară, cum și prin necunoașterea lui, îl reproduc aici. Este, de fapt, un splendid elogiu adus Gorjului și gorjenilor. Iată-l :

„Gorjul e o regiune de surpriză.

Întîi, căci se cuvine să fie pus întîi, e gorjanul. E el, român, e și oltean, dar e mai mult decît atita, cu toate că ar fi deajuns să rămîie și fără alte originalități. E altfel de român și altfel de oltean. Gorjanul, comparat cu ceilalți români, considerați pe județe, are nu știu ce are, ceva așa, ca un lipici al lui, o noimă de aristocrație...

Dacă n-ați văzut gorjencele acelea, cucoanele acelea, în opinci, în cojoc, cu chipul rotunjit într-o bogată năframă boierească, n-ați văzut nimic și duceți-vă să le vedeți. Pictorii care ne-au împuiat capul cu Balcicul, să-și ia șevaletul și paleta, să apuce pe rîu în sus, la dreapta și la stinga lui și să ne spue în expozițiile din București cum li s-au agățat pensulele de sprînceana Smarandei, de ițarii lui Marin, de genele Paringului, și de acea lumină de aur mare care fulgeră pămîntul celui mai sărac județ, de oamenii cei mai zdraveni și mai teferi la minte.

Gorjanul, are stilul lui în vorbă, în port, în inteligență. Aș pune rămășag că nu-i în tot județul un singur prost. În felul lui, fiecare Gorjan e o individualitate. Iată santinela din poarta lagărului de internați politici. E un sătean mititel, de vre-o patruzeci

și cîțiva de ani. Face onorurile cum se pricepe, între ofițerii și gradații de la intrare. Invitații la sfințirea bisericii, sînt numeroși, se cam îmbulzesc. Soldatul a rămas un moment singur, să descifreze singur cartoanele tipărite ale comandamentului, fără de care musafirii sînt nepoftiți. Lagărul se găsește la 200 de pași de oraș, iar un domn și-a uitat documentul acasă.

— Lasă-l să intre camarade, îl îndeamnă pe șoptite cîțiva invitați cu actul de invitare în regulă. E un domn mare, nu-l ține la poartă.

Soldatul se uită și la unii și la alții. E un gorjan concentrat de cîteva zile. Consemnul e să intre numai musafirii care prezintă invitația. Se gîndește o secundă și răspunde gorjenește :

— Știu eu că-i mare. Și dvs. sînteți toți mari. Numai că eu sînt mic, păcatele mele.

★

Mai sus, în lagăr, pe vasta alee elegantă, păzită de drapele lungi paralele, de înălțimea stîlpilor, din vîrful cărora curg tricolore pînă-n pămînt, la o răspîntie de ulițí, printre cartierele de cabane, o altă sentinelă, un alt sătean, alt gorjan, acesta înalt, ca sentinela lui Grigorescu, stă cu ochii îndreptați către coamele albe ale Parîngului, descifrînd printre vălurile violete ale unei ceți delicate, sanatoriul monumental de la Dobrița, atîrnat, pe munți, ca un avion alb uriaș.

— La ce te uiți, camarade ?, îl întreb.

— La Mîndra !, răspunde soldatul. Mîndra este unul din piscurile din gloata Carpaților înghesuiți într-acolo.

Lîngă soldat păzește cu ochii înflăcărați un cîine svelt, negru, care vrea să înțeleagă întrebarea și răspunsul.

— Vă uitați la cățeaua mea ?, zice ostașul cu baioneta înfiptă în văzduh.

Era cîinele lui de încredere. A venit să facă și el concentrarea cu soldatul, care-i cioban.

★

În Tîrgul Jiului, capitala Gorjului, nici negustorii nu sînt ca ceilalți din restul țării. Ei știu să te primească și să surîdă, politicoși, fără servilism, dar niciodată indiferenți. Fiind în trecere prin oraș, am intrat în toate prăvăliile, de toate mărfurile, n-am cumpărat de nicăieri nimic, dar m-am aprovizionat cu mărfurile sufletești cele mai bune. Mă rog, cînd vă săturați de negustorii din București, dați o fugă pînă la Tîrgu-Jiu — numai 16 ore de drum — și serviți-vă la ei. Domnii comercianți din Capitală ar putea să ia din magazinele locale o frumoasă lecție de omenie și de bună cuviință.

Ca negustorii e și clientela, o clientelă care știe ce vrea, pretențioasă la calitate, dar cu adevărat distinsă. Cucoanele aci, neobișnuit de semnificativ pentru o provincie atît de departe, pe latura munților Cernei și Retezatul, sînt cucoane în alesul înțeles al cuvîntului, nu numai frumoase și deștepte, dar îmbrăcate cu gust. Altă rasă de români ! Și nici n-ar putea să fie altfel, căci doamnele și domnișoarele sînt gorjence, iar domnii sînt gorjeni. Aristocrația este în aerul binecuvîntatului ținut.

★

Intelectualitatea ? E o intelectualitate concretă și integrală în Gorj, departe de spoiala unui semi-doctism foarte des întîlnit în Bucureștii tuturor despersonalizărilor. Profesorii, medicii, ofițerii, avocații, magistrații sînt alții. Te surprinde acuitatea justiției lor de gîndire. Oamenii aceștia par macerați de o cultură veche și densă, fără intervale, fără lipsa verigilor de înlănțuire. Ai putut, cînd cîntau clopotele din lagăr și orchestra militară intona un zumzet admirabil organizat, de reculegere, să stai de vorbă cu ei despre problemele esențiale ale artei și literaturii. Asta se întîmplă rare ori chiar în librăriile universitare. Tonalitatea interioară a opiniilor și judecăților sînt încă caracterizate și de un accent strict gorjan : spiritul de independență. Se cunoaște că din osul lui Tudor din Vladimiri sînt ieșiți oamenii pe care i-am cunoscut cu prilejul șederii în lagărul împrejmuit cu sîrmă ghimpată de la Tîrgu-Jiu.

★

Povestea bisericuței este frumoasă ca și înfățișarea ei, culeasă parcă din basmele lui Andersen, ale fraților Grimm și Swift.

Comandantul lagărului a visat o imagine de Ierusalim în lagăr, un altar naiv și fraged, un chivot, o bijuterie.

Schitul a fost zidit pe tălpi de piatră, din bîrne groase aparente și înconjurat cu un brîu de iarbă primăvăratică țesută fin și verde în decembrie, ca un chenar de smarald. De-asupra bîrnelor negre se ridică pe povîrnișuri variate o îmbrăcăminte galbenă de zale de șiță. Cerdacul elegant invită mînăstirește. Ușa bisericii înseși e o broderie de stejar. În interior, catapeteasma, stranele, analogul, pupitrul cîntărețului sînt puternic asigurate în gingășiile sculpturii de rezistența stejarului. Interiorul e, bine înțeles, zidit masiv și culoarea lui candidă dă o impresie de văzduh senin. Bisericuța e un diminutiv, raportat la imensitatea lagărului dimprejur.

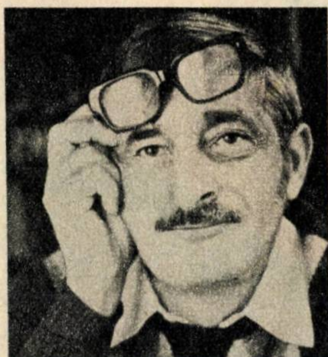
E o biserică unică din cîte cunosc eu și pare să cînte singură din lumini și icoane. Privită în peisajul ei, cu atîtea culori de contraste studiate, e vioaie și smălțată ca un brotăcel."

ANCHETA «Luceafărul»

PAUL ANGHEL
FĂNUŞ NEAGU
NICOLAE BREBAN
DINU SĂRARU
ION LĂNCRĂNJAN
AUREL-DRAGOŞ MUNTEANU
FRANCISC PĂCURARIU
EUGEN BARBU
VASILE REBREANU

CĂRŢI DESPRE CARE SE VORBEŞTE

Cine citeşte opiniile literare ale scriitorilor români de la sfîrşitul secolului trecut nu se poate să nu ajungă la capitolul regretelor că literatura română nu are încă cititorii pe care-i merită. O spune de mai multe ori Caragiale, despre care nu se poate zice că era un autor necitit. Literatura română a dus o adevărată bătălie de-a lungul timpului pentru a-şi cîştiga drepturile în faţa propriilor cititori. Datorită impetuozităţii oratorice a lui N. Iorga, această bătălie a luat chiar aspectul unei lupte de stradă pentru afirmarea limbii şi literaturii române. Cu vremea însă literatura română şi-a creat drepturi din ce în ce mai ferme în faţa cititorului român. Prima carte care a cunoscut un neaşteptat succes de cititori a fost ediţia pe care Titu Maiorescu a făcut-o poeziilor lui Eminescu. Publicul era interesat şi se recunoştea într-un scriitor de mare valoare. Dar titlurile cărţilor şi revistelor de mare audienţă la cititor au rămas o raritate. Istoria literară citează cazul revistei Flacăra, care ajunsese pe la 1911–12 la cîteva zeci de mii de exemplare ca pe un exemplu rar. Cea care a adus literaturii un număr mai mare de cititori a fost însă proza interbelică şi mai ales specia lui cea mai atracţioasă – romanul. Cărţile lui Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Camil Petrescu au cunoscut un real succes de public. După război, tot romanul este cel care înregistrează cele mai mari succese. În ultimul deceniu, Delirul de Marin Preda a provocat interesul unui număr de cititori pe care nici un roman din perioada interbelică nu l-a avut. De aceeaşi audienţă s-au bucurat romanele lui Ion Lăncrănjan Suferinţa urmaşilor şi Fiul secetei. Seria de romane din ciclul romanesc al lui Paul Anghel Zăpezile de-acum un veac au probat prin succesul lor la cititor interesul nedezminţit pentru roman şi pentru istoria românească. Alţi prozatori ca Augustin Buzura, C. Ţoiu, Francisc Păcurariu au înregistrat şi ei importante succese de public. Cu precedente mai vechi prin publicul pe care şi-l cîştigaseră sînt cărţile scoase de Eugen Barbu şi Fănuş Neagu. Lista de succese ale prozei româneşti contemporane se poate lungi. Dar ceea ce este important

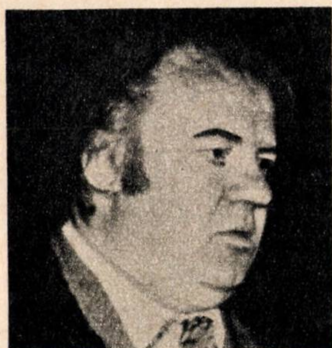
să observăm este că atît calitatea literaturii, cit şi nivelul problematic al acestei proze care se scrie astăzi şi desigur mai ales al romanului contemporan este altul. Relaţia cu cititorul s-a schimbat indiscutabil. Acesta aşteaptă cartea de proză românească şi-i urmăreşte comentariile. Predilecţia lui se îndreaptă mai ales către cărţile care abordează aspecte mai puţin bătute din istoria social-politică a ţării şi cărţile susţinute conflictual asupra actualei perioade postbelice. Mulţi consideră evoluţia prozei şi a romanului drept cea mai interesantă prin contribuţia unor autori de formule atît de diferite şi de nuanţate. Observaţia morală şi psihologică din Marin Preda, culoarea şi lirismul prozei lui Eugen Barbu, intelectualitatea subtilă şi arhitectonică savantă a romanelor lui Paul Anghel, eflorescenţa lingvistică a paginii lui Fănuş Neagu, arborescenţa barocă a lui D. R. Popescu, tragismul şi construcţia romanelor lui Ion Lăncrănjan, turnura intelectuală a prozei lui Aurel Dragoş Munteanu, ironia lui George Bălăiţă, proza meditativă a lui C. Ţoiu, simbolistica lui Vasile Rebreanu, problematica lui Francisc Păcurariu, sondajele lui Augustin Buzura, sugestiva construcţie a lui Eugen Uricaru conferă peisajului romanului românesc o bogăţie reală. Care este părerea scriitorilor despre această literatură ? Cum văd şi cum explică ei evoluţia prozei româneşti ? Asupra saltului făcut de proza noastră în raporturile ei cu cititorul am adresat mai multor prozatori români următoarele întrebări :

Cum explicaţi succesul romanelor dumneavoastră ? Cum se explică audienţa romanului românesc contemporan ?

PAUL ANGHEL: „M-a interesat în primă instanţă altceva, o chestiune de cercetare pură"

Explicaţia succesului e de fapt de ordine sociologică, ţine de instaurarea unor mai bune raporturi între societate şi literatură. Romanul, chiar şi cel al destinului individual, chiar şi cel al stărilor psihice fără tipuri şi naraţiune, reprezintă o proiecţie a unui moment social, moment spre care tind să se grupeze — ca pilitura de fier în jurul unui magnet — mai multe serii de cititori. În cazul cînd romanul nu e fals, cînd problematica are un coeficient mai ridicat de interes general, cînd e realizat artisticeşte la minimum, succesul e ca şi asigurat, atîrnă de public. Probă romanele despre „obsedantul deceniu" sau romanele despre probleme social-istorice controversate, tip „Delirul". Acest tip de roman nu se va putea epiza decît prin saturaţia cantitativă. Sau, şi mai bine, prin editarea unor culegeri de documente, studii şi monografii despre epoca în cauză, care şi-ar expropria global materia. Succesul s-ar muta în altă parte. Literaturii nu i-ar rămîne puţin, ea s-ar elibera de o factologie acoperită cu un tabu, pînă ieri, revenind la chestiunile de substanţă, cele care fac materia literaturii dintotdeauna.

Aceeaşi justă concurenţă între literatură şi cercetarea propriu-zisă sociologică, în primul rînd, ar trebui să se instaureze şi în privinţa actualităţii imediate, despre care nu vorbeşte nimeni. Romancierul e prudent, sociologul ca şi inexistent. Ambii — în ipoteza că ultimul ar exista — aşteaptă să se ridice în tabu, care n-a fost însă proclamat, e subînţeles. Şi atunci ? Atunci se vede că între literatură şi societate raporturile nu sînt atît de perfecte, cum le-am dori, chiar cînd ne

mîngîiem cu succesul. Ideal, succesul ar trebui să decurgă dintr-o stare de normalitate în care nici exacerbarea interesului cititorului față de un „fruct oprit", nici tentația exacerbată a scriitorului față de „fructul oprit" să nu joace sau să joace în limite rezonabile fără consecințe pentru valoare.

Nu știu dacă romanele mele au avut succes. M-a interesat — în primă instanță — altceva, o chestiune de cercetare pură. Pe care nici n-am dus-o pînă la capăt. Eu am cerut și cer cititorilor mei cu totul altceva decît vîlva legată de apariția cărților mele în librărie : răbdarea să aștepte.

FĂNUȘ NEAGU: „O clipă de fericire"

Succesul cărților mele mi-l explic prin aceea că eu sînt povestitor – în primul rînd povestitor, iar lumea modernă, oricît de stresată (sau tocmai de aceea), se întoarce cu tot sufletul spre povestea care aprinde imaginația și încarcă inima cu picul de vrajă cu care știm să înoptăm frumos, fără gînduri negre. O poveste bună, un foc de lemne și ninsoarea foșnind la geam, iată trei elemente din care poți închega o clipă de fericire... În al doilea rînd, eu nu dau drumul în lume nici unei cărți dacă nu atinge, prin toate cuvintele, o culme de aur.

Proza s-a apropiat în ultimii ani de marile probleme care frămîntă lumea românească – și asta nu putea să n-o ridice în stima cititorului. Orice romancier încearcă să răstoarne credințele false, dogmatismul, lașitatea și bîiguielile aparținînd unei lumi care-a apăsat umerii acestui neam. Proza noastră actuală e un pumnal izbind în rana ce amenința să cuprindă un întreg organism – scoate, prin urmare, sîngele proaspăt ca să ude durerea cu viață vie. Poate că sînt un orgolios, dar cred că-n România nu se va mai putea scrie proză proastă sau fadă, cel puțin cîteva sute de ani.

NICOLAE BREBAN: „Romanul, așa cum îl înțeleg eu, nu are legătură cu nuvela"

— Nu știu, în primul rînd, cum înțelegeți noțiunea de succes. Dacă succes înseamnă a fi prezent, de, sunt prezent și sunt bucuros și puțintel mîndru de asta. Pentru că, după război și poate că și comparată cu perioada de dinainte, începutul anilor '30, este momentul cel mai mare al prozei, prin dominația romanului văzut ca atare : o construcție vastă, înălțată ca o catedrală pe coloanele personajelor complexe, vii, previzibile-imprevizibile, cu ritmuri enorme unde se povestesc serii de legende, reflectînd o lumină supranaturală. O lumină-sunet, dacă-mi permiteți. Romanul actual românesc înglobează (și trebuie s-o facă!) nu numai proza ca atare, dar și aproape toate genurile literare, apoi istoriografie, sociologie, filozofie, urbanistică, artă militară, memorii etc., etc. Da, un gen eteroclit, compus ca vitrourile din frînturi disparate, din contradicții, anatomii, elemente ce se opun antagonic sau nu, fapt care a făcut pe unii (E. M. Cioran) să-i conteste valabilitatea. Romanul, așa cum îl înțeleg eu, nu are legătură cu nuvela. Pentru mine, romanul e un sistem posibil și nu o casă. Un oraș cu case evident, și cu parcuri, abatoare, turnuri, fabrici, muzee, subsoluri și canale, cazărmi etc., etc și toate acestea trebuie să funcționeze și să fie armonice, frumoase. Culturii noastre îi lipsește un astfel de obiect (îi lipsește nu ca vocație, ci ca școală și tradiție): ceea ce ține de un sistem, un efort sintetic, semnul maturității unei culturi. Romanul se alătura astfel unei școli urbanistice, filozofice, muzicale, istoriografice. În acest fel, romanul va ajuta la reluarea momentului de vîrf între cele două războaie, cînd prin varii personalități s-a simțit și s-a tentat această direcție.

DINU SĂRARU: „Pe cititor nu-l interesează nici arta fără adevăr, dar nici adevărul fără artă“

Cred că adevărul curat și pătimașa mea ambiție de a fi cinstit cu cititorul, așa cum mi-ar fi plăcut mie să fie un scriitor cu mine, au fost două din argumentele succesului de care s-au bucurat romanele : Niște țărani*, și* Clipa*, și* Dragostea*, și* Revoluția.

Și mai cred că a plăcut sentimentul de risc pe care l-au lăsat cărțile mele. Cineva mi-a spus odată : „Dumitale nu ți-e frică, domnule, n-ai copii ?!" Sigur că acest sentiment și acest mod de a gîndi în fața paginii de literatură nu e cel mai fericit și, cum se știe, își are izvorul în anii cînd a scrie despre ce se petrecea atunci în România însemna a construi o realitate paralelă cu adevărata realitate, o realitate frumoasă, cu oameni care nu mai puteau să respire de atîta bine încît nici nu e de mirare că, multă vreme, cititorul român a fugit de scriitorul român.

Eu mă încăpățînez să cred însă că cititorilor mei le-a plăcut și cum povestesc. Mare lucru să poți povesti omenește, dar iarăși la fel de riscant într-o viață literară dominată de gazetari care își închipuie că fac critică literară susținînd că a fi înțeles ușor de bietul cititor e o infirmitate. Dacă aș putea să-mi perfecționez „primitiva" însușire de a povesti omenește aș fi foarte fericit. Un regizor foarte talentat, căruia i-am încredințat romanul Niște țărani *spre ecranizare, a crezut și el, pe semne, că am povestit prea omenește și în cîteva scene a apelat la o modalitate ce a făcut absolut ininteligibilă povestea și lumea a părăsit sala de cinematograf. Unii critici însă au declarat filmul o capodoperă. Să-l bucure, oare, sincer pe regizorul meu faptul că e autorul unei capodopere refuzată de spectatori?!*

Succesul literaturii române de azi își află justificarea exclusiv în raportul echitabil dintre arta scriitorului și adevărul vieții de toate zilele. Cînd, acest raport este păstrat în echilibru, succesul este sigur. Pe cititor nu-l interesează nici arta fără adevăr, dar nici adevărul fără artă. Însă adevărul, adevărul rămîne fundamental în operația de validare a operei de artă. Nici un adevăr spus prost, gîngăvit, nu are valoare în artă, dar nici arta de a spune frumos banalitățîi nu mai impresionează pe nimeni, oricîtă critică literară s-ar face pe marginea ei.

ION LĂNCRĂNJAN: „N-are rost să ne întoarcem la experiențe pe care le-am depășit de mult“

— Vă mărturisesc că m-am gîndit de multe ori, în vremea cînd m-am „bătut" cu tot felul de obtuzități, apărîndu-mi cărțile de răstălmăciri (mă refer la perioada 1971—1975, cărțile aflate în discuție fiind **Drumul cîinelui și Caloianul**) — dacă sînt sau nu sînt vrednice aceste cărți de atîtea strădanii, care depășeau într-un fel strădaniile propriu-zise ale scrierii lor ! ? Problema se punea cu acuitate, răspunsul însă nu putea veni decît de la public, de la cititorul pentru care fuseseră scrise cărțile respective, cum s-a și întîmplat pînă la urmă, cum nu se putea să nu se întîmple. Răspunsul acesta a fost, se știe, pozitiv, a fost încurajator, interesul deosebit al publicului larg față de aceste cărți fiind de fapt cea mai mare răsplată a eforturilor depuse, a

stăruinţei care m-a făcut să nu dau înapoi într-o bătălie care nu era, din fericire, numai a mea. De aceea am şi amintit de aceste „întîmplări personale", pentru că ele nu au fost şi nu sînt ale mele, pentru că închegarea şi afirmarea unei noi şi puternice orientări în literatura română, contemporană nu s-au realizat uşor, de azi pe mîine, necesitînd, dimpotrivă, eforturi multe şi tot atît de multe sacrificii. Asta pentru că dogmatismul, fie el vechi, fie nou, fie că era preponderent proletcultist, fie că era de factură predominant estetizantă, a întîmpinat această orientare cu toate onorurile, împrejmuind-o cu reproşuri şi cu învinuiri, în perioada începuturilor, dar şi după aceea, pînă în clipa de faţă. Învinuirea iniţială se numea **denigrare,** altfel spus, literaturii care se bizuia pe o cercetare critică a realităţilor noastre noi i se reproşa că ponegreşte aceste realităţi. După aceea s-a trecut la ceea ce s-a numit (şi se mai numeşte, în chip inerţial, desigur) **inversarea schemelor,** literatura amintită nefăcînd altceva, după socotinţa unora, decît că înlocuieşte albul cu negrul, devenind din idilă negativistă, cu toate că e vorba de altceva, cu toate că într-o carte (şi în cadrul unei orientări) importante sînt întotdeauna semnificaţiile. De la **inversarea schemelor** s-a trecut la înghesuirea unei întregi literaturi într-un singur deceniu, care a fost transformat practic într-un fel de pat al lui Procust pentru o întreagă literatură, care e numită, la grămadă, se potriveşte, nu se potriveşte, n-are importanţă, **literatura obsedantului deceniu,** care deceniu şi care literatură etc., etc. Interesant şi mai nou e că ultimele reproşuri şi învinuiri (precizez : reproşuri şi învinuiri, nu obiecţii critice, nu judecăţi de valoare, ci simple etichetări) îl au în vedere pe **cititor,** căruia i se spune că a acordat şi acordă prea mult credit literaturii politice, care nu face nimic altceva decît că dezvăluie nişte adevăruri, spune nişte lucruri, în vreme ce „literatura bună", „literatura adevărată", literatura la înălţimea căreia **cititorul** încă nu a reuşit să se ridice, nu e luată în consideraţie, nu se bucură de atenţia pe care ar merita-o. Reproşurile şi învinuirile de acest fel sînt expresia cea mai clară a neputinţei care vrea cu orice preţ să fie putinţă, dovedind încă odată, deşi nu mai era nevoie, că inaccesibilitatea proprie la semnificaţie şi la idee duce, prin autoamăgire, către învinuirea altora, învinuit fiind, în cazul nostru, **cititorul** care nu e destul de receptiv şi de subtil etc., etc.

Explicaţiile dorite de dumneavoastră trebuie căutate, aşadar, în altă parte, nu acolo unde ar vrea unii să ne trimită, receptarea promptă şi vie a romanului românesc contemporan fiind dovada cea mai clară a faptului că o realitate nouă şi dinamică, aflată în mişcare, tulburată pînă în adîncuri, şi-a găsit, a început să-şi găsească, transfigurarea artistică necesară, a căpătat contururi din ce în ce mai precise în cadrul unei întregi literaturi, care se învigora ea însăşi în acest fel, sporindu-şi patosul umanist, devenind direct şi manifest politică, fără a mai cere de undeva „reduceri de taxe" în ce priveşte calitatea. Politica şi politicul, confruntarea cu istoria, schimbările aduse de revoluţie, cîştigurile şi pierderile produse de aceste schimbări, încrederea în ziua de mîine a poporului şi neliniştea stîrnită de un eventual război, dorul de mai bine şi teama că nu vom trece peste pragul viitorului mileniu, aspiraţia unora către fericirea şi delăsarea ostenită a altora, eroismul şi conservatorismul, reacţionarismul vechi sau nou — au intrat şi intră firesc în dezbaterile care constituie osatura principală a unor cărţi, fără a copleşi însă omul, fără a-i estompa preocupările, dîndu-le, dimpotrivă, mai multă pregnanţă, sugerînd răspunsuri la întrebări capitale (fără a dăscăli), apelînd din ce în ce mai mult la semnificaţia de profunzime. Din cauza aceasta s-au bucurat de oarecare interes romanele pe care le-am scris, din cauza aceasta este „luat cu asalt" romanul românesc contemporan, pentru că cititorul a văzut că aceste cărţi vorbesc despre el, fără a-l mai linguşi, fără a-i mai face temenele, tulburîndu-l sau zguduindu-l uneori, nemulţumindu-l sau revoltîndu-l alteori. Fiindcă e

de admis şi aşa ceva : că nu tot ce scriem noi astăzi, nu tot ce dăm noi la iveală e la înălţimea aşteptărilor. Mi se pare firesc să fie aşa, ceea ce nu înseamnă că au dreptate cei care ar vrea, din diverse motive, să înăbuşe sau să devieze această orientare. Spun asta pentru că s-au auzit şi se aud din ce în ce mai des glasuri mai mult sau mai puţin patetice, voalat demagogice sau demagogice la modul direct, care cer să se isprăvească odată „cu această literatură neagră şi înnegritoare..." ; „să acordăm mai multă importanţă forţelor pozitive"... ; „să ieşim din perimetrul unui anumit deceniu..." etc., etc. Rostirile de acest fel şi altele asemănătoare se sprijină de obicei pe unele nereuşite parţiale sau totale ale literaturii care încearcă să descifreze realităţile noastre noi, extinzîndu-se pe urmă, acoperind ca o perdea de fum o întreagă orientare, ceea ce mi se pare şi nedrept şi periculos. N-are rost să ne întoarcem la experienţe pe care le-am depăşit de mult, n-are rost, de exemplu, să ne întoarcem la procedeul atît de des utilizat altădată al „potrivelilor farmaceutice" : e prea mult negru în imagine, ia să mai punem nişte colb de cretă ; e prea întuneric pe-aicea, ia să mai presărăm nişte lumină ; sînt prea mulţi „eroi negativi" în această carte, ia să mai introducem unul sau doi „pozitivi" ca să se producă o **echilibrare a forţelor** etc., etc. Problema nu ţine deci de **presărări şi echilibrări,** ci de aprofundarea cercetărilor, de sporirea cunoaşterii de sine, de purificarea şi creşterea densităţii adevărurilor pe care le-am dobîndit atît de greu, de cît mai multă şi mai convingătoare frumuseţe. Numai astfel vom fi la înălţimea epocii, care ne-a ţinut şi ne ţine „pînzele inspiraţiei" drepte şi vii, vom fi, cu alte cuvinte, la înălţimea cerinţelor **cititorului** pentru care am scris şi scriem, care a fost şi este, aşa cum e el (mai „puţin informat", mai „capricios" în „preferinţe", mai „puţin avizat" decît unii „controlori de calitate" din domeniul criticii) seismograful cel mai sensibil şi mai prompt, opţiunile lui avînd întotdeauna semnificaţii mult mai mari decît se pare la începutul unei orientări literare cu bătaie mai lungă.

AUREL-DRAGOŞ MUNTEANU: „Nu scriu pentru succes"

Succes ? E prea mult spus. Nu am urmărit tot ceea ce s-a scris despre cărţile mele, iar dacă vă referiţi la ultimul meu roman, la **Marile iubiri,** atunci pot să vă mărturisesc îndoiala mea că ar fi fost citit cum trebuie. Am lipsit mult din ţară în perioada cînd a apărut cartea şi nu cunosc decît unele ecouri ale sale. M-au bucurat, desigur, oameni sîntem, pentru că a avut parte de cuvinte calde şi de adevărate „înjurături", de unde mă aşteptam. Mai important este că simt, şi ce mult înseamnă asta pentru un scriitor, simt deci că am un public al meu, care-mi cumpără cărţile şi urmăreşte ceea ce scriu. Adevăratul meu succes, din acest punct de vedere, a fost **Scarabeul sacru,** un roman respins total de critica literară. Este cartea care m-a făcut scriitor, care mi-a dat sentimentul că pot să trăiesc pe picioarele mele, împotriva întregii lumi, dacă e nevoie. Am lipsit tot anul ulterior apariţiei sale, am fost plecat peste mări şi ţări, şi mă amuzam primind şi citind ceea ce scriau cronicarii de atunci. Un singur comentariu cald a apărut despre **Scarabeul sacru,** datorat unui tînăr critic. Este vorba de Alex. Ştefănescu. A fost singurul care a scris bine despre „poema" aceea a mea, atît de stranie, încît a putut să pară ilizibilă unui critic cu ifose.

Deci, nu ştiu şi nu mă interesează „succesul". Aş vrea să fiu citit, sper să-i conving pe oameni că merită să facă asta, rupîndu-şi din timpul lor şi dînd chiar bani pentru a cumpăra cărţile mele. Este foarte mult să le cerem aşa ceva cititorilor. Aş vrea să fiu contestat pînă la sfîrşitul vremurilor de către critica literară, dacă ea îşi va păstra înfăţişarea pe care i-o cunoaştem acum. Nimic nu m-ar umple de o mîndrie mai mare. Am

nevoie de mulți cititori, cît mai mulți, am scris de toate pentru asta de la explicații la poze, prin gazete mărunte, pînă la romane și cărți de critică. Pentru mine, scrisul este un viciu, o boală curată, ca și viața însăși, care este un chin la fel de mare, cînd vrei s-o trăiești cu adevărat. Eu scriu în gară, în tren, în avion, acasă, la munte, la mare, cînd sînt bolnav, cînd sînt sănătos, vesel sau trist. Nu scriu pentru succes, dar nici nu pot să cred că aș suporta să știu că scriu fără rost !... De aceea, nu scriu ușor ! Am făcut multă gazetărie, am fost bine antrenat, ca să zic așa, pentru profesia de jurnalist, scriu cu ușurință în cîteva limbi străine și am publicat de la **Times of India**, din New Dehli, pînă la ziare obscure din mici orășele americane. O pagină de roman mă solicită însă mai mult decît toată gazetăria pe care am făcut-o în viața mea, iar pentru un poem mă gîndesc uneori ani de zile. De aceea, cred că nu am să am niciodată un succes facil, iar succesul nu este la urma-urmei decît facil. Restul se cheamă altfel, și merită probabil mai mult devotament decît orice succes !

Asaltul de care vorbiți este destul de vizibil, prin masivitate, dar nu știu dacă înseamnă un efort literar prea însemnat. Vom face ceva cu adevărat remarcabil doar atunci cînd vom recunoaște că nu sîntem atît de „mari" pe cît ne credem, și vom munci mai mult decît vom vorbi prin ședințe și pe la Casa Scriitorilor, tămîindu-ne reciproc. Romanul este „formă", imagine fluctuantă pe ecranul opac al unui timp subteran, structurile lui sînt într-o metamorfoză halucinantă, peste tot în lume, numai la noi el este static și discursiv. Trageți și dumneavoastră o concluzie!

FRANCISC PĂCURARIU: „Ceva din măreția și tragismul existenței umane"

Se afirmă adesea, și pe bună dreptate, că trecem printr-o perioadă de mare înflorire a romanului românesc. Putem constata fără teama de a greși că în nici un alt moment al istoriei literaturii nu a apărut o recoltă atît de bogată de romane valoroase ca cel din ultimii ani. Ceea ce mi se pare o caracteristică a romanului nostru de astăzi este în primul rînd marea varietate a modalităților romanești. Romancierii valoroși din zilele noastre, ca Eugen Barbu, Constantin Țoiu, Ion Lăncrănjan, Fănuș Neagu, Ștefan Bănulescu, Augustin Buzura sau George Bălăiță — pentru a numi doar cîțiva dintr-o numeroasă pleiadă — oferă cititorilor opere ce poartă pecetea unor originalități inconfundabile, putînd fi depistate în stil, în modul de construcție și în cea optică personală a fiecăruia dintre ei. Această varietate constituie atît dovada pasiunii de sondare personală, originală, a realității cercetate cît și a forței de construcție romanescă individuală, bizuită pe materiale care nu au fost încă tocite prin uz și pe metode descoperite printr-un mare efort de rostire originală.

În legătură cu aceasta mi se pare demn de stimă curajul romancierilor noștri de a experimenta noi modalități de construcție, de a inventa tehnici ale relatării adecvate firii specifice a talentului lor, unghiului propriu de examinare și sondare a realității umane, felului caracteristic de a se rosti. E semnificativă, sub acest unghi, construcția romanescă de mare intelectualitate a lui Constantin Țoiu, în care relatarea se sprijină, în esență, pe idei întrupate în expresie artistică de mare finețe și se cristalizează în efortul de a descoperi ordinea ascunsă a lucrurilor. Foarte interesantă e excepționala capacitate a lui Fănuș Neagu de a modela palastic o mare

foame rablaisiană de viaţă, o dragoste năvalnică de trăire, exprimînd-o, cu o rară inventivitate metaforică, într-un bogată varietate de experienţe, de trăiri şi de figuri. Rodnică mi se pare, de asemenea, folosirea îndrăzneaţă — la Augustin Buzura — a sondajului psihic complicat, fără a se renunţa la explicitarea şi explicarea raţională, lucidă, minuţioasă, a stărilor neguroase, a zonelor de întuneric ale ştiinţei umane. Concludentă e, la George Bălăiţă, marea plasticitate a construcţiei epice bazate pe cuceriri foarte recente ale tehnicii romaneşti, unite într-o sinteză personală sugestivă şi puternică. Fertil mi se pare modul în care, la Ion Lăncrănjan, sub aparenţa de construcţie romanească apropiată de modelul tradiţional se înfăptuieşte în realitate o importantă înnoire prin patosul subiectiv care izbucneşte de sub frazarea relatării obiective. Foarte interesantă mi se pare şi descoperirea, de către Eugen Barbu, în **Princepele**, a unei modalităţi pline de forţă a romanului istoric, în care relatarea, încălzită de mişcarea vie a întîmplărilor şi de plasticitatea figurilor zugrăvite se converteşte într-o metaforă a realităţii istorice.

Trăsăturile amintite sînt dinamizate de profunda înrădăcinare a romanului nostru de azi în realitatea românească a epocii noastre pasionant de complexe şi de frămîntate, sau în epoci revolute ale istoriei, ca şi la vigoarea cu care el descoperă în realitatea de azi varietatea tipologiei umane, a experienţei existenţiale şi a formelor de realizare sau de ratare a omului, sau desluşeşte, în trecut, modele pentru rezolvarea unor probleme de bază ale contemporaneităţii.

Tot atît de important mi se pare faptul că toate aceste trăsături ale romanului nostru de astăzi se unesc într-un efort de mare profunzime şi subtilitate de a descoperi sensurile mai ascunse ale existenţei, ale strădaniei omului de a se realiza, de a sesiza ordinea confuză, greu de descifrat dar hotărîtoare a întîmplărilor şi experienţelor umane, de a dezvălui orizontul nebulos al adevăratei existenţe, făcîndu-ne să înţelegem ceva din măreţia şi tragismul existenţei umane.

EUGEN BARBU: „Antidogmatismul explică succesul“

În cazul „Gropii“, antidogmatismul explică succesul. În cazul „Princepelui“, curajul. În alte cazuri, probabil o oarecare măiestrie artistică.

Romanul românesc se citeşte frenetic la ora aceasta, pentru că a ieşit din idilism şi atacă problemele centrale ale vieţii contemporane.

VASILE REBREANU: „Privim cu simpatie şi speranţă spre cei ce vin“

„A apărut în ultimii ani o literatură care, riscînd să nu fiu pe placul unei părţi a criticii, pe mine nu m-a încîntat peste măsură. Oricîtă dexteritate ai avea, să vii azi şi să mitraliezi nişte ţinte de carton situate cu decenii în urmă, şi asta să ţi se mai şi considere drept curaj, ţinută etică, verticalitatea coloanei etc. chiar că n-am înţeles. Care etică şi care verticalitate ? Totul se face cu aerul unui nou sosit care nu se poate mira îndestul de ce s-a putut petrece în Ţara Românească pe la mijlocul secolului şi cum am putut noi tolera aşa ceva. Junii inocenţi bat şi ei în jur de 50 de ani, la vremea respectivă trecuseră demult de statutul debutantului şi cu toate acestea încă nu cunoaştem un roman document zguduitor scris **atunci** şi scos

astăzi în librării în care vitejii noştri de după război să ne arate bravura lor, nu cea de acum, **de după,** să ne arate curajul, de care fac atîta caz, manifestat **atunci.** I-am tot auzit plîngîndu-se că nu se puteau exprima, dar şi neputinţa exprimării e de foarte multe feluri. Nu te poţi exprima că ai gura plină, sau pur şi simplu pentru că nu poţi, există şi asemenea oameni, nu se pot exprima, n-ai ce să le faci. Cît despre curaj, şi acesta se poate manifesta în fel şi chip, un mod fiind acela de a vota pentru ridicarea mîinii cu condiţia tragerii storurilor şi stingerii lămpii, sau, vorba Conului Leonida : revoluţie cu autorizaţie de la poliţie. Partea foarte nostimă e că aceşti romancieri în postura lor preferată, de teoreticieni, deplîng într-una penuria literaturii de actualitate, faptul că tot frontul scriitoricesc, cu excepţia plutonului lor, fireşte, evită, se teme să abordeze marile şi gravele probleme ale actualităţii.

Pe Fănuş Neagu, pentru că l-am pomenit în acest interviu, ca şi pe D.R. Popescu, ca şi pe alţii, nu-i ştiu scriind după reţetă nici la începuturile lor, cum nu le pot descifra nici azi vreo reţetă decît o profundă şi viguroasă originalitate. Aş putea adăuga aici un vast tablou de puternicie şi cu adevărat curajoase nume, preocupate cu gravă responsabilitate de soarta literaturii noastre".

„Revenind la Fănuş Neagu, nu uit să adaug că marile merite nu-i sînt totuşi exclusive, ci îl integrează generaţiei sale care mă mîndresc că e şi a mea, şi care, nu mă sfiesc s-o spun, duce pe umeri, în momentul de faţă, literatura română. Avem, bineînţeles, întreaga veneraţie faţă de marii noştri seniori ai literelor, după cum privim cu simpatie şi speranţă spre cei ce vin. Limpede este însă că greul, ca să zic aşa, îl duc acum, ca totdeauna, cei aflaţi între 40 şi 50 de ani, vîrsta de altfel pe care o aveau Sadoveanu şi Rebreanu, Arghezi şi Blaga tocmai în ipostaza spre care admiraţia noastră se îndreaptă cu precădere".

GHEORGHE PITUŢ

O lungă viaţă

Noaptea s-o-nfăşurăm cu vată,
ziua – cu păsări colibri,
să fie doar o zare gri
din lapte şi din ciocolată ;

diversitate nesperată
cu unu-doi, cu unu-şi
maxim un fel de a trăi
o lungă viaţă ca-n armată.

Apoi să auzim proteste
din toate zările funeste
ale cetăţilor de seară
ce putrezesc în mii de moduri
în aur, pe cînd groase noduri
pîndesc puterea lor hilară.

●

FLORIN COSTINESCU

Scurt tratat despre mări

Mările : neliniştite în larg, gemind
la strîmtoare,
dar eu mă gîndesc la mările noastre
interioare ;

Mările : neant în albastru, clopot de-acum
şi de-apoi,
dar eu mă gîndesc la mările sacre din noi ;

Mările : plutire-n cochilia unui semn
de-ntrebare,
dar eu mă gîndesc al mările noastre
interioare

1981, toamna

Să scrii o scrisoare

Un lucru firesc :
să scrii o scrisoare de dragoste
te uiţi în preajmă şi toate-ţi sar în ajutor,
şi o furnică :
las-o să meargă pe foaia de hîrtie,
nu-ţi rămîne decît să uneşti
punctele prin care trece

Apoi, poţi semna cu cea mai mare
tandreţe

A.I. ZĂINESCU

Vă rog

Printre pasagerii cei mai triști și ultimi
și pe scara
Ultimă – de unde aș putea să-mi trag
Pleoapele și să mă tot uit lung, bolnav
în seara
Spectacolului acesta de sfîrșit de veac.

Ori în ruina ultimă a celei mari frumoase
Și mai abjecte crizanteme cu miros
De pulbere și umed putregai de oase
Sub cerul nemilos de rece și sticlos

Un loc nebun pe coasta cea mai grea
a mării
Ori ca un turn sub ceața unui groaznic
foc,
Cît timp aș fi și ultimul, cît sarcina
perfidă-a întrebării
N-ar fi decît tot puști să nască și doar
răni – vă rog.

Altfel

Ce-ai mai putea să spui, să mai adaugi
zilei
Și ce-ar mai fi, altfel, s-asculți
ori să rostești
Decît c-a nins uscat și-a nins ca-ntr-o
cutie-a milei,
Mai mult ecou, văzduh mai mult dinspre
povești.

A nins uscat și-a nins ca-ntr-o-ntrebare,
parcă,
Mai mult răspun, ecou mai mult
dinspre timpan,
Ca-ntr-un spital tratat de o zăpadă
neagră,
Cînd ape vezi și sălcii în tavan

Un dulce-ngheț pe nuferii din vis, albaștri,
Și-un dulce nor, altfel, ce-ai mai rostit
mereu
Și ce-ar mai fi cînd totuși ca un stol
de aștri
Ți-a ars în miini și-a curs prin văi
un curcubeu ?

NICOLAE IOANA

Într-o zi de vineri

Petreceți-mă blînd pînă la gară
în iarna asta nu se știe de va veni
vreun tren

Eu voi fi ultimul călător
care voi aprinde lampa
în această gară
înaintea trenului de călători.

Eu voi fi ultimul călător.

Dar oare cine va înțelege
aceste dulci semnale.
Am venit aici să îmbătrînesc
să îmbătrînesc.

Totu-i bătrîn desperecheat în jur

nu ajunge nimeni pînă aici
nici moartea
poate îi voi distinge glasul
într-o zi de vineri

eu voi fi ultimul călător.

Aduceți-vă aminte de cei trei tineri cu chitara!

Aduceți-vă aminte de cei trei tineri
cu chitară
și aduceți-vă aminte și de mine
cel care i-a văzut.
Se făcuse tîrziu și nu mai era nimeni
în jur
cînd am pornit-o spre cîmp,
era noapte,
o clipă am mai întors capul înapoi
să-i mai văd, erau pe centura
orașului mult prea pătimași,
mult prea triști,
mult prea singuri.
Inginau o melodie atît de cunoscută
încît îmi producea greață
cu toate astea i-am strigat
dar ei mergeau înainte cîntînd
spre ce anume nici ei nu știai
și nici eu nu știam
dar erau trei tineri
cu chitară
trei tineri.
Și-am mers înainte pe cîmp pînă cînd
n-am mai văzut
și n-am mai auzit nimic!
Aduceți-vă aminte de ei,
aduceți-vă aminte de mine
cel care i-am văzut!

Peisaj de Benone Şuvăilă

NICOLAE LABIŞ INEDIT

SEARA DUPĂ PLOAIE ÎNTRE MUNŢI

E verde şi albastru peste tot
Văd numai munţi şi văi scăldate-n zer.
Văd cioatele, dihănii din vechime
Cu gurile coclite către cer.

Pe firul apei tulbure, cu botul
Vin herghelii de munţi la adăpare,
Aşa, îngenunchiaţi şi istoviţi,
Cu aburi verzi de trudă pe spinare

Mestecenii ce-au fost şi-au putrezit
Îşi pun cruciş ciolanele pe coastă
Lupi scămoşaţi aduc un frig jilav
Gonind pe-un cer de-ntunecare vastă

Copacii uzi şi gilgîind de rîs
Cu unghiile crengilor arată
Pe-un frate care a fost al lor şi-s eu
Şi-ngaimă-acum în stihuri despre-o fată.

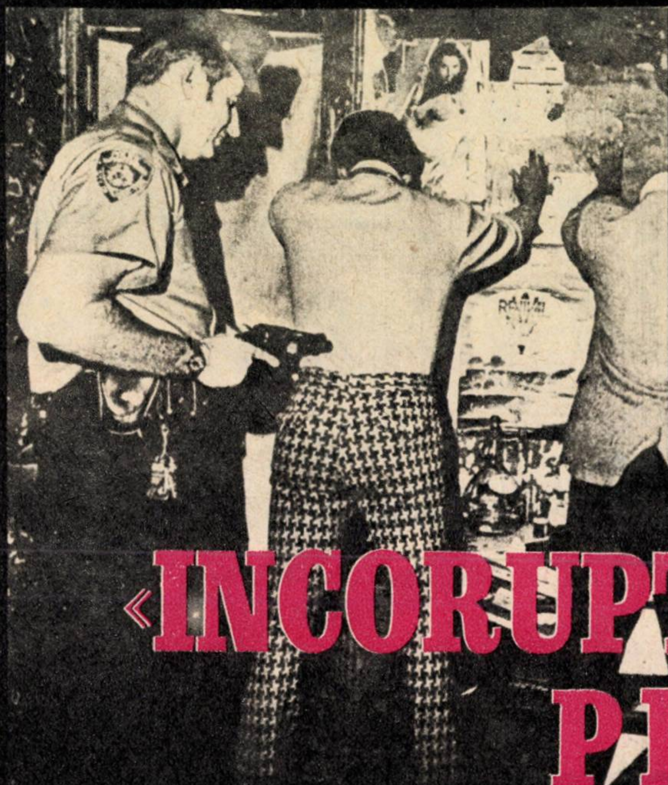
De-un mort o cruce stă la ţintirim
Iubirea noastră-i mort strigoi, tot vine
Îi torn la cruci de grai moldav şi nu pot
Să-i bat ţăruş în inimă la mine.

Plouă mărunt din nou, mi-i părul ud
Şi-i frig la greieri şi la buburuze.
Nimic nu-i omenesc în jur, decît
Ţigara stinsă, povîrnită-n buze.

Şi-n înnoptare mă mîngîie trist
Închipuiri care-n galop aleargă
Împrumutîndu-mi forţă de nebun
Prin rînjetul tăios cu gura largă.

Văleni, august 1953

Poetul al cărui nume a devenit numele unei întregi generaţii, Nicolae Labiş, a lăsat în urmă manuscrise care au fost treptat aduse la cunoştinţa publicului şi introduse în ediţiile poeziilor lui. Recent ne-a fost comunicat de Nicolae Cîrlan un stoc de poezii inedite dintr-un caiet de note de la Şcoala de literatură „Mihai Eminescu". Caietul se găseşte în patrimoniul Muzeului judeţean Suceava.

«INCORUPTIBILII» PRESEI DE MARE

Reportajul de investigaţie cunoaşte astăzi o mare glorie în presa mondială. Citeva scandaluri de presă răsunătoare, evidenţiind corupţia în domeniul economic şi politic, precum şi contribuţia ziarelor de mare tiraj la eradicarea terorismului internaţional, au adus în centrul atenţiei figura unui reporter „incoruptibil", animat de dorinţa promovării valorilor colective, în numele idealurilor de libertate a conştiinţei şi de egalitate în faţa instituţiilor sociale şi a legilor. Dar acest fenomen nu este nou. Debuturile sale pot fi descifrate în deceniile trei şi patru ale secolului, cam în aceeaşi perioadă în care s-a născut şi tipul romanticului „incoruptibil", atît de des evocat în serialele de televiziune şi în filmografia hollywoodiană. Presa a jucat unul dintre cele mai semnificative roluri pentru asanarea moravurilor în societatea capitalistă contemporană, avînd adeseori de luptat împotriva influenţelor şi presiunilor de tot felul. O interesantă antologie publicată de Vernon McKenzie, fostul decan al Şcolii de ziaristică de la Universitatea din Washington, Behind the Headlines (Dincolo de titlurile articolelor), dezvăluie citeva dintre „marile aventuri ziaristice" ale unei epoci spectaculoase. Am ales pentru cititorii noştri dezvăluirea felului cum au lucrat doi reporteri de la „Chicago Daily News", James W. Mulroy şi Alvin H. Goldstein, pentru a demasca pe tinerii criminali ai lui Bobby Franks, un caz care a făcut o vîlvă deosebită şi a adus ziariştilor un premiul Pulitzer. Mai notăm că James W. Mulroy s-a remarcat în deceniul patru prin fulminantele sale reportaje sociale şi prin cronica luptelor muncitoreşti şi a conflictelor ce au zguduit oraşul Chicago. Relatarea felului cum a lucrat în cazul Leopold Loeb a fost făcută de John B. Stone, într-un stil nervos şi eliptic, aşa cum se constituia el în paginile ziarelor, în goana ştirilor spre rotativă.

Jim Mulroy i-a cerut corespondentului local al ziarului „Chicago Dail News" o slujbă şi a primit-o imediat. Nimic din ceea ce încercase în anul petrecut de la absolvirea facultăţii nu-i aprinsese imaginaţia şi nu-l convinsese că merită să-şi dedice viaţa, cît meseria de reporter pe care i-o sugerase un prieten. Devotamentul faţă de munca sa, chiar înainte de a o cunoaşte prea bine, a compensat în curînd lipsa unei experienţe prea mari.

Intr-o dimineaţă, şeful l-a chemat pe Jim în biroul său :

— Uite o poveste interesantă, i-a spus, întinzîndu-i o notiţă. Doi băieţi de bani gata sînt amestecaţi într-un scandal şi au spart o vitrină.

— Apropos, mai adăugă redactorul, în timp ce Mulroy se întorsese pentru a-şi lua pălăria uitată în biroul său, a sunat o cucoană să ne anunţe că a fost răpit un alt tînăr cu bani din cartierul lor. Probabil că este o aiureală, dar caută să vezi despre ce poate fi vorba, dacă ai puţin timp.

Aşa a ajuns Jim Mulroy să se ocupe de faimosul caz Loeb-Leopold.

De fapt, la început, Jim nu fusese prea atras de însărcinarea pe care o primise. Ieşind prin încăperea sărăcăcioasă în care se afla redacţia de ştiri locale, un reporter tinerel, bobocul secţiei, l-a întrebat :

— Incotro ?...

— Cazul Charley Ross. Cuvintele sale nici nu puteau transmite deziluzia sarcastică a împrejurării.

— Bei o cafea ?, întreabă celălalt, pe nume Al Goldstein.

— Desigur. Hai !...

Conversaţia lor filozofică, prelungită la cafeneaua Maurice, localul lor favorit, le fu întreruptă de amintirea bruscă a faptului că mai aveau douăzeci de minute pînă la încheierea ediţiei locale.

— Cheamă un taxi şi vino cu mine, strigă Jim.

TIRAJ

Oricum, n-ai nimic altceva de făcut acum. Aşa a ajuns Goldstein să participe la elucidarea vestitului caz.

Le-au trebuit cîteva minute doar, pentru a lămuri chestia cu spartul geamului. Intorcîndu-se pe bulevardul Hyde Park şi Ellis Avenue, Jim a remarcat clădirea impunătoare pe care o căuta. „Hai să încercăm şi sujetul ăsta", spuse el.

— Nimic de făcut aici, răspunse Al. Asta-i locuinţa Bătrînului Franks. Asta are o groază de bani. Greu de crezut că poate cineva încerca o răpire în joacă pe aici.

In timpul acesta, Jim a avansat pe alee, s-a apropiat cu dezinvoltură de uşa mare de la intrare şi a sunat. A răspuns un administrator. Jim l-a întrebat :

— Am fost îndrumat la dumneavoastră pentru a cerceta o ştire privitoare la răpirea unui tînăr. Puteţi să-mi spuneţi dacă aţi auzit de aşa ceva ?

Administratorului îi părea rău, dar nu auzise nimic despre răpire şi era sigur că nimeni din casă nu ar putea să răspundă altceva. Cu acestea, închide uşa.

Mulroy sună din nou. Administratorul răspunse iarăşi la apel, dar de data aceasta în spatele său se afla o femeie, puţin ascunsă în vestibulul de la intrare.

— Nu putem să vă spunem nimic, răspunse femeia, cînd Jim îi mărturisise că este reporter al ziarului.

— Aveţi vreo veste de la răpitori, în ultimele două ore, cel puţin ?

— Nu, spuse atunci femeia.

Auzind conversaţia, Samuel A. Ettelson, consilier de corporaţie din Chicago, care se afla în casa lui Franks în acel moment, apăru şi el în vestibul.

— Băieţi, se adresă el lui Jim şi lui Al, pe tonul familiar al celui care se aflase mulţi ani în intimitatea cavalerilor presei, nu puteţi face nimic în această problemă. Este dinamită curată. Nu puteţi ajuta cu nimic...

Ii conduse totuşi înăuntru şi le vorbi pe larg. Cu cît le spunea mai multe, cu atît Jim şi Al se convingeau că povestea cu răpirea putea să se transforme într-un material de succes răsunător.

„Simţi subiectul extraordinar, chiar înainte de a avea toate datele", explică mai tîrziu Jim atitudinea sa.

Dl. Ettelson vorbea într-una. Admiţînd ba una, ba alta, întreaga istorie ieşi în curînd la iveală. Bobby Franks dispăruse şi familia sa fusese avertizată că va fi ucis dacă poliţia ar fi fost anunţată. Jim şi Al au alergat pînă la un drugstore de unde au telefonat la ziar :

— Tare de tot, confirmă redactorul de serviciu, după ce ascultă cu atenţie povestea lor, debitată dintr-o suflare. Daţi-i bătaie !...

Cei doi detectivi amatori alergară la şcoala particulară unde tînărul Bobby Franks învăţase aritmetica, gramatica şi ortografia. Entuziasmul tinerilor ziarişti era neclintit. Se întoarseră apoi la reşedinţa lui Franks.

Administratorul primise ordin să-i ţină pe dinafară. Ei intrară totuşi prin bucătărie şi-l găsiră pe Dl. Ettelson cu mătuşa lui Bobby, femeia al cărei „nu" le deschisese prima spărtură în această poveste întunecată.

Ei vorbeau cu Dl. Ettleson de vreo cinci minute, cînd sosi o scrisoare cu indicaţia „expres". Mătuşa lui Bobby o citi imediat şi începu să ţipe. Al i-a smuls-o din mînă.

Bătută la maşină şi redactată într-o engleză corectă, scrisoarea cerea ca Jacob Franks să adune zece mii de dolari în bacnote nou-nouţe, să pună banii într-o cutie de ţigări de foi şi să aştepte sosirea, la ora două ale după-amiezei, a unui taxi. Şoferul va şti unde să-l ducă pe Dl. Franks şi banii săi.

Ettelson interveni în toată această stare de excitaţie :

— Băieţi, zise el, dacă folosiţi acum ceea ce ştiţi, Bobby va fi cu siguranţă ucis. Am vorbit deschis cu voi. Aş vrea să-mi promiteţi că ziarul nu va publica nimic fără permisiunea noastră.

— Nu putem promite nimic, spuse Jim. Rămîne să decidă şefii noştri.

— Foarte bine, răspunse Ettelson. Ii cunosc. Am să le telefonez.

El intră imediat în legătură cu redactorul local, care nu putu să-i promită nici el nimic. Il căută atunci pe adjunctul ziarului, dar nici acesta nu se angajă cu nimic. In cele din urmă vorbi cu proprietarul şi şeful cel mare al lui Daily News, Victor F. Lawson.

Natural că Lawson nu auzise încă nimic despre

răpire. Era un om atît de ocupat. „Dacă celelalte ziare nu vor folosi știrea, fu el de acord, nici noi nu o vom publica".

Astfel, Mulroy și Goldstein rămaseră pe loc, în timp ce Ettelson, în ciuda protestelor lor, a sunat la toate ziarele din Chicago, pe rînd, spunîndu-le despre povestea aceasta atît de arzătoare, care fusese pînă atunci proprietatea exclusivă a lui Daily News. Bineînțeles, fiecare editor local promisese tăcere absolută și trimisese imediat pe cei mai buni reporteri ai săi la casa lui Franks pentru a afla mai bine despre ce este vorba. Jim a sunat atunci din nou redacția sa și i-a dictat omului de serviciu un material despre răpirea lui Bobby Franks, pentru a fi culeasă și gata să intre în pagină la cîteva minute după ce i-ar fi dat drumul.

Secretara ziarului, o tînără cu autoritate considerabilă, acordată de organizarea internă a ziarului, întrerupse convorbirea lui Jim și-i spuse precipitat :

— Jim, corpul gol al unui băiat de doisprezece ani a fost găsit în tubul de canalizare de sub șoseaua Panhandle, la colțul cu strada 119. Poliția este aproape sigură că este vorba de corpul lui Philip Denny. Lasă baltă răpirea și află ceva despre povestea ailaltă. E un material bun, să știi...

„Atunci am primit cea mai substanțială știre de presă din viața mea" își va aminti Jim Mulroy.

— Al, spuse el colegului mai tînăr, Philip Denny a fugit dintr-o școală de corecție care se afla tocmai în cealaltă parte a orașului. Ce naiba ar fi căutat el pe terenurile ierboase din partea de sud ? Pariez că este vorba de corpul lui Bobby Franks. Cheamă un taxi și fugi la cea mai apropiată morgă de lîngă strada 119. Dă-mi apoi un telefon aici și descrie-mi exact corpul găsit acolo. Mă vei găsi pe la ora două.

Întors la casa Franks, Jim întîlni o întreagă adunare, solemnă și destul de respingătoare de ziariști, bocitoare și fotografi. Toate ziarele din concurență, Post-ul, Americanul și Jurnalul de după-amiază, erau reprezentate din plin.

— Ce se mai întîmplă, întrebă el.

— Nimic, răspunse unul. Colegii lor de la concurență nu erau la curent cu faptul că Mulroy și Goldstein lucraseră deja de cîteva ore asupra cazului.

Mulțimea nu-l lăsa pe Jim să intre în casă. El se apropie atunci de fereastră și-i strigă lui Ettelson care era prin apropiere : „Băiatul este mort". La auzul cuvintelor sale, fu lăsat să intre în casă.

Jacob Franks, bătrînul tată al copilului răpit, punea deja banii într-o cutie de țigări de foi, fiind în același timp atent la scheunatul frînelor unui taxi care trebuia să oprească în fața casei.

Jim încercă să-l convingă să renunțe la povestea cu taxiul și să vină la morgă. Tatăl era însă convins că băiatul său mai trăia și că Mulroy era nebun. Insista să îndeplinească prevederile din scrisoare.

Sună telefonul. Era pentru Mulroy. Al îi dădu toate datele despre înălțimea și greutatea băiatului mort, culoarea ochilor și a tenului. În timp ce primea datele, Mulroy le comunica imediat rudelor lui Bobby. Ei dădură din cap. Nu, nu putea fi Bobby. Nu era așa cum îl descria Al.

În cele din urmă, Al menționă niște ochelari mari cu ramă de baga. Bobby, declarară cei de față, nu purta ochelari.

— Și totuși, domnule Franks, de ce n-ați veni la morgă să vedeți cadavrul cu ochii dumneavoastră. Nu v-ar lua mult timp.

— Nu, nu pot, taxiul trebuie să fie aici în orice clipă.

— Puteți măcar aștepta pînă cînd colegul meu se întoarce și va vedea o fotografie a lui Bobby, pentru a o compara cu figura băiatului mort ? Apoi se adresă în telefon : Al, cît îți trebuie ca să ajungi aici cu un taxi ?

— Mr. Franks, puteți aștepta măcar cincisprezece minute ? Bine, Al, vino încoace...

Urmă un sfert de oră teribil pentru rudele băiatului dispărut, timp în care se lăsau tot mai convinși de sentimentul lor că nici vorbă nu putea fi ca sistemul de canalizare de sub șoseaua de la marginea orașului să fi conținut cadavrul lui Bobby, și încercau să creadă că încă mai trăiește. Mulroy, pe de altă parte, aștepta cu nerăbdare ca intuiția sa să fie confirmată.

În cele din urmă, Al a năvălit înăuntru, gîfîind din cauza grabei. O fotografie i-a fost pusă în fața ochilor. Ezita.

— Nu, nu cred că este același băiat... deși ar putea să fie...

Grupul familiei era triumfător. Dar intuiţiile lui Jim nu sînt uşor de abandonat.

— Nu există nici o cicatrice, nici un semn din naştere pentru a identifica băiatul ? întrebă el in continuare.

— Nu, sigur nu, spune mătuşa. Jim se întoarce, cu sentimentul dezamăgirii totale.

— Stai puţin, îşi aminteşte totuşi femeia. A fost rahitic în copilărie şi a rămas cu dinţii mici şi cam răriţi.

Al Goldstein dă din cap. Cadavrul de la morgă are dinţii mici şi rari.

Jim face un nou apel la Jacob Franks. Ar fi o greşeală să ducă banii la taxi. Băiatul este mort.

Şoferul de taxi sună la uşă. Jacob Franks ia banii şi se îndreaptă spre ieşire.

— Sai, spune Jim Mulroy, lasă-l să aştepte. Vino cu noi la morgă şi convinge-te că băiatul mort nu este cel pe care-l căutaţi.

Bătrînul este însă hotărît. Nerăbdător şi disperat. El ştie că trebuie să dea banii răpitorilor, mai înainte ca aceştia să-i ucidă copilul.

Dar chiar înainte de a ieşi, bătrînul Jacob Franks cedează puţin ziaristului acesta nebun şi-şi schimbă atitudinea.

— Bine, acceptă el, poţi să pleci şi tu acolo, spuse către unchiul lui Bobby, adică propriul său frate, care se afla de faţă. Eu am să aştept aici.

Al şi cu Jim îl grăbesc pe unchi, ies prin bucătărie, direct în garaj şi pleacă în limuzina elegantă a lui Franks. Ei întorc pe drum, în faţa casei, cu un demaraj rapid. Jim vede un reporter neconsolat de la concurenţa lor, stînd chiar pe întorsătura drumului. Inima ziaristului este însă generoasă, neobişnuită cu diversele aspecte ale antagonismului din profesia lor. Îi face semn inamicului să vină cu ei. Acesta nu aşteaptă să fie invitat de două ori.

Atunci încep îndoielile sale. Trebuia oare să-l îndepărteze pe colegul de la concurenţă ? Oricum, Daily News are deja povestea tipărită. Totul este să dea doar un semnal şi rotativa lansează imediat în cele patru vînturi senzaţionalul său material.

La morgă, Jim îl trimite pe Al la cercetarea cadavrului. Exista doar o uşă între camera cu telefonul şi încăperea unde se afla băiatul mort. Al ţine uşa. Jim, cu telefonul în mînă, poate să vadă cadavrul. Ridică receptorul şi cheamă „Dearborn 111", în timp ce unchiul băiatului intră în încăpere.

Jim poate vedea recunoaşterea instantanee, oroarea de pe faţa omului, în timp ce priveşte cadavrul nepotului său. Jim primeşte legătura cu redacţia :

— Dă-i drumul, strigă el în telefon. Cadavrul de la morgă este al lui Bobby Franks. L-a identificat unchiul său. Publică tot.

La cîteva mile de morgă, în redacţie, se declanşează o stare asemănătoare cu sfîrşitul lumii. Sînt date ordine, cu o repeziciune uimitoare. Rotativa porneşte şi scoate pachete după pachete de ziare, care iau imediat drumul către cititori. La ora trei după-amiaza, Daily News era în chioşcuri, cu articolul tipărit, mai înainte ca celelalte ziare să fi apucat măcar să scrie ceva.

Următoarea lovitură a domnilor Mulroy şi Goldstein a fost una de care a auzit toată lumea presei şi care le-a adus premiul Pulitzer. A fost

o muncă mai înceată, mai elaborată şi mai obositoare.

Mulroy a aflat de la şoferul de taxi că trebuia să-l ducă pe Jacob Franks la un drugstore de pe strada 63, unde acesta urma să primească un telefon pentru a i se spune unde să depună banii. Care drugstore ?

Strada 63 este tot atît de lungă pe cît este oraşul Chicago de lat, iar prăvăliile se află pe tot parcursul său. Foarte probabil că răpitorii aleseseră un drugstore din apropierea locuinţei lui Franks. Jim a început să caute cel pe care îl avuseseră în vedere.

Bineînţeles, această investigaţie nu se limita doar la orele de serviciu. Jim a muncit aproape douăzeci şi patru de ore pe zi în timpul cazului Loeb-Leopold.

El trecu pe la căminul lui Al, în ziua cînd se decise să înceapă cercetările sale cu privire la acel drugstore. Chiar la intrarea lui Jim în living-room, un tînăr ordonat şi cu figură inteligentă se apropie de el.

— Sînt Loeb, îi spuse lui Jim. L-am felicitat deja pe Goldstein pentru materialul excepţional pe care l-aţi dedicat răpirii aceleia. Vreau să vă felicit şi pe dumneavoastră.

— Mulţumesc.

— Ce faceţi astăzi ?

— Ei, m-am gîndit că am putea încerca prăvăliile. Eventual s-o găsim pe aceea în care Franks trebuia să primească apelul telefonic, poate scoatem ceva şi din asta...

— E ca şi cum ai căuta un ac în carul cu fîn, nu-i aşa ?...

— Da, dar nu ne-a rămas nimic altceva de făcut acum.

— Mi se pare o pierdere de vreme, dar dacă n-aţi avea nimic împotrivă, aş veni cu voi, în maşina mea.

În acest fel, unul dintre răpitorii criminali îi acompanie pe cei doi ziarişti în cercetările lor. Au pornit la întîmplare şi au investigat întîi partea de vest. Loeb stătea la volan, cu un aer tolerant şi sceptic, în timp ce ei interogau negustorii de-a lungul străzii. După cea de-a cincea prăvălie, Loeb păru să fie obosit şi neliniştit.

— Băieţi, eu vă zic să renunţaţi. Nu veţi ajunge la nici un rezultat în felul acesta.

Dar voinţa celor doi era încă fermă. S-au oprit la o prăvălie, la mijlocul drumului, şi Loeb protestă din nou. Părea să devină foarte agitat. Apoi, la colţul următor, şi-a oprit maşina şi a alergat într-o prăvălie, fără să spună un cuvînt. A stat înăuntru numai cîteva secunde şi a ieşit strigînd :

— Acesta-i locul. Am găsit un hamal aici, care şi-a amintit că în ziua aceea cineva a sunat şi a întrebat de Jacob Franks !

Era tot ceea ce putură afla la acel drugstore. Pe drumul către audierile care trebuiau să se redeschidă chiar în acea zi, Dick Loeb stătu în spate cu Jim Mulroy. Loeb l-a rugat pe Goldstein să oprească la un chioşc unde a cumpărat toate ziarele din acea zi.

— De ce faci asta, l-a întrebat Jim.

— Oh, mama e cam bolnavă, vrea să citească.

— Măi, măi, e o afacere cam încurcată. L-ai cunoscut bine pe Bobby ?

— Da, chiar foarte bine. Am jucat tenis cu el acum cîteva zile.

— Spune-mi atunci, era un tip care ar fi luptat, dacă cineva s-ar fi legat de el ? Să spunem că un idiot l-ar fi atacat, era el în stare să se mobilizeze pentru o luptă disperată ? Era îndrăzneţ ?

Loeb, criminalul, deveni afectat şi dur :

— Ei, dacă aş alege pe cineva ca să-l omor, el ar fi fost exact tipul de blindeţe îndrăzneaţă la care m-aş fi oprit.

Jim şi-a amintit această propoziţie mai tîrziu.

Povestea cu drugostore-ul i-a condus într-o înfundătură. Mai erau însă ochelarii pe care îi văzuse Al. Goldstein la morgă. Ei nu-i aparţinuseră lui Bobby Franks. Cum de fuseseră găsiţi alături de cadavru ?

Al şi Jim luară ochelarii în oraş şi-i supuseră examinării unui expert. Singura lor particularitate stătea în lucrătura încheieturilor de la rame. Exista o singură companie care făcea asemenea încheieturi. Detectivii din presă telegrafiară acestei companii din Brooklyn şi primiră răspuns că numai trei prăvălii din Chicago foloseau materialul lor.

Apoi redactorul local predă ramele aparatului de poliţie local. Cei doi tineri continuară însă investigaţia. Jim se adresa celui mai apropiat atelier care lucra cu asemenea rame. El a aflat că numai trei clienţi au primit asemenea încheietori pentru ramele ochelarilor pe care-i purtau. Unul era avocat, cel de al doilea era o femeie, iar al treilea era Nathan Leopold.

Ceea ce era pentru modul de a gîndi al lui Al un banc foarte bun. Îl cunoştea bine pe Leopold. Pe Jim îl făcu însă să se gîndească serios. El îl convinse şi pe Al să se adreseze lui Leopold şi să-l întrebe de ochelari.

Astfel, se îndreptară spre casa lui Leopold, Godstein cu o anume reţinere, iar Mulroy cu toată hotărîrea, ştiind de asemenea că, în curînd, şi poliţia îl va interoga pe Nathan. Agenţii sosiră pe la ora cinci, şi înainte de a-l aduce la post, trebuiră să-l asigure pe Dl. Ettelson că studentul acela bogat care era Leopold nu va fi tratat cu prea mare asprime.

— Nu puteţi să-l supuneţi unui interogatoriu numai pe baza unor mărturii atît de ridicole, declară Dl. Ettelson. Este un student strălucit care provine dintr-o familie excepţional de bine situată.

Odată aflat în biroul procurorului, informat asupra circumstanţelor cazului în care se afla implicat, tînărul domn Leopold începu să se joace cu anchetatorii săi :

— Ochelarii ? întrebă el. Ar putea cu uşurinţă să fie ochelarii mei. Nu i-am mai purtat de cîteva luni. Ar trebui să fie acasă, în sertarul de sus din dreapta al dulapului meu. Cu toate acestea, adeseori îmi petrec lecţia de ornitologie chiar pe locul unde a fost găsit corpul lui Bobby. Studiez păsările sălatice acolo. I-am putut cu uşurinţă pierde prin apropiere.

Leopold era într-adevăr un ornitolog cu rezultate neobişnuite şi apăruse de mai multe ori în acest rol în faţa unor adunări de savanţi.

Procurorul Robert E. Crowe, în mod evident, avea impresia că toată afacerea era o glumă. El puse cîteva întebări de formă la care Leopold răspunse fără ezitare. Îşi amintea toate amănuntele zilei răpirii cu mare uşurinţă. Spuse că a fost cu prietenul său Loeb în ziua aceea şi îl convoca mai mult în glumă, pe acesta ca să-i confirme afirmaţiile. Loeb a sosit la repezeală şi în timp ce Leopold vorbea despre traducerea pe care o făcuse, din unele dialecte italieneşti care dispăruseră, în legătură cu feluri de mîncare delicioase, Dick şi-a petrecut timpul luîndu-l pe Mulroy peste picior pentru asemănarea sa cu Sherlok Holmes.

Cu excepţia lui Mulroy şi a căpitanului Shoemaker de la biroul detectivilor, toată lumea era pentru a-i lăsa pe cei doi tineri suspecţi să plece acasă. Dar „Shoes“ *), cum îi spunea din afecţiune băieţii lui Shoemaker, crezu de cuviinţă că ar fi mai bine să-i ţină sub arest. Astfel fură puşi sub pază la Hotelul Drake — un domiciliu care se potrivea poziţiei lor în societate.

Iar neostenita echipă a lui Mulroy şi Goldstein îşi concentrară energia asupra scrisorii de răscumpărare. Fusese bătută la maşină.

Ochelarii îl indicaseră pe Leopold. Avea el oare şi o maşină de scris ca aceea pe care fuseseră imprimate rîndurile ce pretindeau zece mii de dolari răscumpărare ?

La facultatea de drept a Universităţii din Chicago, cei doi aflară că Leopold folosea întot-

*) „Pantofi“ în engleză, Shoemaker fiind „Pantofarul“.

deauna o maşină de scris cu caractere pentru limbi străine. Un expert al ziarului lor descoperi că scrisoarea fusese bătută la o maşină „Corona" sau la un „Underwood" portabil.

Mulroy se întoarse la Facultatea de drept. Timp de cinci ore el scrută memoria celor care-l cunoscuseră pe Leopold. În cele din urmă, un tînăr îşi aminti că într-o noapte Leopold a folosit o maşină de scris portabilă pentru a compune o notiţă — numai într-o singură noapte — în urmă cu vreo două săptămîni.

Atunci şi-au amintit şi ceilalţi.

— Da, era un Remington portabil. Au fost de acord cu toţii.

Cu ajutorul lui „Shoes" şi a echipei sale, Jim a vizitat locuinţa lui Leopold din nou. În linişte, el a cercetat camera sa de lucru pentru mostre de scris la maşină. La etaj şi la parter, detectivii căutau de asemenea. Jim, care avea şi el mintea unui anchetator, îi acompania.

Tocmai părăseau locuinţa, fără nici un rezultat, cînd o femeie mai în vîrstă ieşi din camera lui Leopold.

— Sînteţi cameristă aici?, întreba Jim, cu suficientă pompă, ca să o convingă de autoritatea sa.

— Da.

— Dumneata ai grijă de apartamentul lui Nathan ?

— Da.

— Ai văzut vreodată o maşină de scris micuţă pe aici.

— Era, parcă era ceva într-o cutie — cred că era o maşină de scris. O avea în sacul lui de călătorie în urmă cu vreo două săptămîni, într-o noapte. Nu, după cum îmi amintesc, o avea mai degrabă în camera sa, în urmă cu vreo douătrei zile.

— Mai e acolo ?

— Am să mă uit şi am să văd. Şi a plecat.

Al a primit imediat însărcinarea să adune toate tipurile cunoscute de maşini de scris în biroul procurorului. Jim şi „Shoes" s-au îndreptat direct spre Crowe. Procurorul se amuza deschis pe socoteala lor. L-a lăsat pe Jim să vorbească cu Leopold, de faţă însă cu Ettelson.

Jim şi Nathan au conversat vreo douăzeci de minute despre viaţa universitară, despre organizaţiile studenţeşti şi calităţile lor relative, despre reputaţia de copil minune a lui Leopold.

Apoi, unul cîte unul, Mulroy a introdus colegii lui Nathan în cameră. Fiecare a fost pus să-şi amintească de noaptea cînd Leopold a folosit o maşină de scris. Şi-au amintit-o fiecare, iar atunci cînd au fost puşi să ia de pe masă tipul de maşină folosită, „Underwood"-ul portabil a fost indicat, în loc de „Remington". Leopold stătea, în apropiere, avertizîndu-şi colegii, calm, despre încurcătura teribilă în care îl pot împinge.

După ce aceşti martori oarecum reticenţi au plecat, Mulroy a început din nou să pună întrebări tînărului criminal.

— Ce fel de maşină de scris foloseşti, Leopold ?

— N-am folosit nici un alt tip decît un Hammond, cu partitură pentru limbile străine.

— Eşti sigur că n-ai întrebuinţat niciodată vreo altă maşină de scris ?

— Niciodată !

— Colegii tăi, studenţi nu te-au putut niciodată vedea folosind o maşină „Underwood" ?

— Nu.

— Leopold, camerista voastră, Elisabeth, se află cu familia ta de mult timp.

— Da, de ani de zile.

— O cunoşti bine ?

— Da, a fost ca şi mama mea. Ea m-a crescut.

— Este de încredere ?

— Tot ceea ce spune este adevărat.

— Dar dacă ea afirmă că aveai o maşină de scris portabilă în camera ta de lucru ?

— Dacă a spus asta înseamnă că este adevărat.

— Ei bine, a spus-o. Unde este deci maşina de scris ?

— Nu ştiu. Poate că este încă acasă. Am să merg cu voi şi am să caut.

Tipul nepăsător şi superb de politicos care fusese Nathan Leopold şi-a pierdut dintr-odată stăpînirea de sine. Vorbea agitat pe drumul către casă, în maşina poliţiei. Vorbea cu răutate despre omul care l-a omorît pe Bobby.

Apropiindu-se de casă, începu să implore : „Să nu-l sculaţi pe tata, nu se simte prea bine". Pătrunse apoi în casă, fluierind tare, trîntind uşile, trezind întreaga familie. Cu ai săi împrejur, oferi vizitatorilor alcool, ţigări de foi, tot ce-i stătea la îndemînă, vorbind necontenit.

— Nathan, spuse Jim, crede că o să căutăm maşina de scris.

— A, da, vino încoace. Şi-l conduse spre un dulăpior de bucătărie.

— Să începem de aici, spuse el.

— Leopold, începu Jim din nou, mă induci în eroare. Ştii al dracului de bine că, dacă maşina de scris se află în casă, n-ai să începi s-o cauţi în dulăpiorul de bucătărie.

Ceva plezni atunci în Leopold. El renunţă. Se simţea asta în aer, pe drumul înapoi către biroul procurorului. Acesta nu l-au mai lăsat pe Jim să-i vorbească lui Leopold în maşină. Doreau să aibă un reporter specializat în afaceri juridice pentru a înregistra mărturisirile criminalului.

Cînd au ajuns din nou la biroul procurorului, i-a dat afară pe toţi ziariştii.

Mărturisirea lui Nathan Leopold şi cea a lui Richard Loeb a fost „dezvăluită" în ziarele de dimineaţă, dar numai detaliile întregii afaceri i-au dat adevărata semnificaţie. Un redactor specializat a fost sculat din pat la ora patru dimineaţa pentru a prelucra textul lui Jim. Ediţiile prime ale ziarului News au publicat una din cele mai remarcabile naraţiuni, despre un tînăr rău educat. Se remarca între toate cele care au apărut vreodată în presă. Articolul era produsul unei investigaţii de reporter dintre cele mai strălucite din întreaga istorie a ziaristicii.

Jim şi Al au primit premiul Pulitzer.

Prezentare şi traducere de
I. Bogdan

Margareta Sterian : Duminică în Colentina

NICHITA STĂNESCU

O respirare

Lui Marin Preda

Se duse ca un fum plăpind
acest adverb suit în gînd
spre palma cea butucănoasă
şi spre priveliştea osoasă.
– Tu ce mai faci contemporane ?
– Eu fac ce fac, eu stau pe rane
şi rime-aduc pentru deştepţi
să prindă-n clipă foştii peşti.
– Tu ce mai faci, contemporane ?
– Scot de pe pînze rame
şi lopătez şi lopătez
ca un viking fost suedez
Mai mor şi eu un pic bătrîne
spre peştii pofticioşi de rime
mai mor şi-n sus, mai mor şi-n sus
unde m-au spus, unde m-au spus.

MAI MULTE OPERE LITERARE ÎN CĂUTAREA UNOR INTERPREȚI

Lumea literaturii a fascinat întotdeauna pe cineaști. Numărul ecranizărilor este foarte mare, deși opinia cineastului veritabil este că ecranizările nu fac o cinematografice. Cu toate acestea, nici o cinematografie nu se poate desprinde de prestigiul și atracția pe care universul literaturii și succesele acesteia le au asupra publicului. Dacă unii se îndreaptă către literatură din nevoia de succes, deoarece o operă mare asigură de obicei succesul peliculei pe care o girează, alții se întorc către literatură din nevoi spirituale. Marile opere, marii scriitori trebuie din această perspectivă să-și capete echivalent cinematografic, fie prin ecranizarea directă, fie prin emulație artistică. Cîteva mari succese ale cinematografului se datorează, să nu uităm, ecranizărilor. Nu este cazul să mai insistăm.

Literatura română, care n-a beneficiat de prezența unei industrii cinematografice decît după cel de-al doilea război mondial, nu este încă suficient explorată de cinematografie. Iar atunci cînd este, rezultatele nu-s deloc la înălțimea literaturii care a inspirat-o. Din acest punct de vedere, literatura română rămîne încă o mină de aur pentru cinematografia română, cu singura adăugire că ecranizările singure nu pot face într-adevăr o cinematografie. În scopul punerii în valoare a acestei bogății tematico-artistică care este literatura română pentru cineastul român am adresat mai multor regizori și actori o întrebare unică: Ce opere din literatura română ați dori să ecranizați sau să interpretați? Rezultatele acestui sondaj le publicăm mai jos.

ANCHETA «LUCEAFĂRULUI»

SILVIA POPOVICI

A fi dintr-o carte

Dumneavoastră ați citit o carte? Bănuiesc că toți, de fapt, citim la fel. Nu e neapărat nevoie să fii un Don Quijote pentru a rîvni să pătrunzi în lumea deschisă de romane. Oricare dintre noi simte nevoia să-și ridice din cînd în cînd ochii de pe tomul pe care îl parcurge și să-și închipuie cum ar acționa în locul eroilor și eroinelor. Desigur, ne place să ne imaginăm ipostazele cele mai formidabile, să fim cei mai frumoși, cei mai curajoși, cei mai cinstiți. Însă noi, autorii, nu ne sfiim să aflăm resorturile intime ale unor personaje și odioase, și meschine pe care nimeni nu le iubește.

La un moment dat, totul poate să pară ca într-o poveste cu o sumedenie de personaje încremenite ca niște manechine de ceară. Nu-ți rămîne decît să treci rînd pe rînd prin dreptul lor și să vezi cărora dintre ele ți-ar fi pe plac să le insufli viața dînd propria ta viață în schimb, să încerci să-ți dai seama pentru care din ele merită să renunți la ceea ce ești zi de zi și să le smulgi din amorțire, să le porți printr-un evantai de întîmplări.

Cum să nu te fascineze o eroină ca Mara lui Slavici, femeia care își gospodărește cu meticulozitate ambianța hărăzită, influențînd ca o suverană în miniatură destinul făpturilor și lucrurilor, potrivindu-le în vederea împlinirii năzuințelor sale? Dar ce părere aveți de Acrivița din savuroasa nuvelă a lui Caragiale **Kir Ianulea**, eroina capabilă să bage spaima în trimisul diavolului pe pămînt? Nu-i așa că ar merita să încerci să afli cu ce mijloace a izbutit acesta? Și cum altfel ai putea-o afla mai exact decît ducîndu-i o vreme viața? Dar ce captivantă este existența altei eroine, Theresa Krumbholz din romanul **Orbirea** de Elias Canetti. Rareori o mai puțină pot rivire ca între această femeie, de o ignoranță și o răutate ieșite din comun, și soțul ei, strălucitorul sinolog Peter Kiern, savantul aflat mereu în preajma cărților, incapabil să sesizeze cu claritate ce se petrece în afara paginilor citite cu lăcomie. Însă v-ați întrebat vreodată cine e doamna T din romanul lui Camil Petrescu, **Patul lui Procust**? Dacă da, nu se poate să nu fi dorit să-i semănați măcar cîteva clipe. Și tot numai pentru cîteva clipe ați putea împrumuta și chipul și veșmintele Penei Corcodușa a lui Mateiu Caragiale din **Crai de Curtea Veche**, romanul care înregistrează crepusculul unei lumi plină odinioară de promisiuni și speranțe. Dar cum să nu te lași ispitită să ai măcar pentru o vreme știința presviterei Olimbiada din **Nicoară Potcoavă** a lui Sadoveanu, stăpîna blajină peste fiare și păsări și ierburi și capabilă să descifreze la fel de bine tainele inimii ca și pe cele ale mersului lumii? Ce-ar fi dacă ne-am aminti acum și de doamna Herbert din **Limanul** lui Iuri Bondarev! Această doamnă nemțoaică a avut nesăbuința ca în tinerețe să se îndrăgostească de un locotenent sovietic pe care l-a văzut doar cinci zile și a trăit 26 de ani cu imaginea acelor momente de fericire, dar cînd a dat din nou de bărbatul care între timp ajunsese un vestit scriitor nu a ezitat să-l caute și să-i destăinuie cu franchețe și fără nici o urmă de sentimentalism că iubirea pentru el i-a dat un sens prezenței sale pe pămînt. Sau poți încerca experiența autoarei micului roman **O moarte ușoară**, în care Simone de Beauvoir urmărește ca un clinician imperturbabil fazele străbătute de mama sa înainte de a se stinge. Dar ce minunată e și o altă femeie din **Un leagăn de cer** de Sütő Andras. Aceasta i-a promis scriitorului „somn ușor", dacă va așterne într-o carte evenimentele prin care au trecut. Și parcă poți să nu respecți rugămintea unei mame! Ba poți, dar atunci nu mai ai somn ușor.

Ne e le toți încă proaspăt în minte tot ce se petrece în **Cel mai iubit dintre pămînteni** de Marin Preda. Unul din cele mai izbutite personaje feminine ale scriitorului se află aici. Cum să nu tinjești să ai norocul s-o întruchipezi pe Matilda și să-ți dai astfel seama mai bine care îi e partea de vină în noianul de nenorociri abătute asupra lui Petrini? Sau să descinzi în lumea **Păsărilor** lui Alexandru Ivasiuc și să afli poate un leac pentru orgoliul nemărginit al Victoriței, femeie care credea că poate îngenunchia pe oricine îndrăznea să-i conteste puterea. Nu poți s-o uiți nici pe Nastiana lui Valentin Rasputin. **Trăiește și ia aminte**, ne îndeamnă scriitorul. Nastiana nici n-a trăit, nici n-a luat aminte. S-a jertfit pentru un bărbat care a manevrat-o cum a vrut el și a sacrificat-o fără milă pentru ca să se salveze. Dar ce univers fabulos te poate întîmpina în **Principele** lui Eugen Barbu. Într-o astfel de carte poți fi, printre altele, Doamna Evanghelina, mama domnitorului, și să asiști neputincioasă la prăbușirea fiului tău de pe scaunul aurit în colbul unde îl sfîșie proprii lui ciini. Însă obosită de atîtea urcușuri și coborîșuri, de atita larmă și nefericire nu poți să nu faci și un popas mai îndelungat în cartea Virginiei Woolf, **Spre far**. Cine n-ar vrea să fie doamna Ramsey? Rareori o femeie atît de remarcabilă, fără a face nimic ca să atragă cu tot dinadinsul atenția asupra ei. Și totuși doamna Ramsey aduce oriunde sosește pacea cu acea forță pe care o are numai tandrețea față de oameni și obiecte. Și cîtă nevoie avem de astfel de personaje, senine și echilibrate, pentru a fi la rîndul nostru mai buni, mai sensibili la întîmplările semenilor noștri, atunci cînd redevenim noi înșine uitînd cîte personaje am întruchipat doar așa, din joacă, sau poate — de ce nu? — cu un țel mai înalt, acela de a ne cunoaște mai bine tainițele sufletului.

„Un personaj cu care am multe afinităţi"

AMZA PELLEA

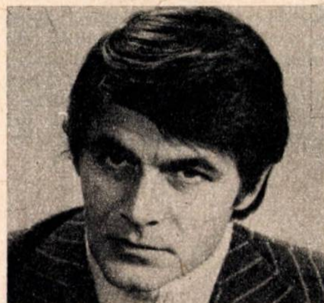
Moromete, un personaj cu care am multe afinităţi, un personaj despre care am discutat foarte mult cu Marin Preda. Din literatura română aş mai dori să interpretez pe Leiba Zibal din **O făclie de Paşti** şi **Neica Stavrache** din **În vreme de război**, de Caragiale. Aş încerca poate, peste 10—15 ani, rolul lui Ion din **Năpasta**. M-ar interesa, (s-a vehiculat chiar la televiziune ideea unui serial), o sumedenie de personaje din comediile lui Baranga.

„Oricît ar părea de ciudat, «Ţiganiada»..."

MIRCEA MUREŞAN

Mă simt încă legat sufleteşte de nişte cărţi pe care le iubesc din copilărie. După **Arhanghelii** de Agârbiceanu, **Ciuleandra** de Liviu Rebreanu şi, oricît ar părea de ciudat, **Ţiganiada** lui Budai Deleanu. Aş dori să fac filmul pentru marele ecran sau televiziune.

„Un serial de televiziune după «Cel mai iubit dintre pămînteni»"

GEORGE MOTOI

În locul promovării unor pelicule de amenintătoare mediocritate, frizind neputinţa de a sintetiza realitatea (arta nefiind deloc copia vulgară a realităţii, ci doar oglinda semnificaţiilor ei) desigur, cine nu preferă ecranizările după cele mai valoroase opere ale literaturii ? Dintr-o dată SELECŢIA este la a 3-a rundă, ca să zicem aşa, a tuturor criteriilor posibile, garanţia calităţii, a succesului fiind cu mult mai acoperită, mai asigurată.

Eu, de pildă, aş recomanda un serial de televiziune după **Cel mai iubit dintre pămînteni** de Marin Preda, sau ecranizarea unora din capodoperele dramaturgiei naţionale. Televiziunea a făcut experienţa aceasta cu vreo 10 ani în urmă, desigur tot la iniţiativa unui regizor, ecranizind întreaga trilogie a lui Delavrancea **(Apus de soare, Viforul, Luceafărul)** şi care s-a bucurat de un deosebit succes. Eu îl interpretam atunci pe Ştefăniţă Vodă, şi succesul acela mi-a marcat într-un fel evoluţia profesională. Iată deci ce înseamnă consistenţa valorii dramatice, densitatea de idei şi semnificaţii. Cred că şi dramaturgia lui Alecsandri („Coana Chiriţa"), a lui Davilla („Vlaicu Vodă"), a lui Caragiale („Scrisoarea pierdută"), ca să dăm doar cîteva exemple, ar putea constitui subsatnţa unor producţii cinematografice de anvergură.

„Un rol pe care mi l-aş fi dorit în film ar fi fost «Adela»"

VALERIA SECIU

Se pare că este demonstrat deja că marile opere literare nu şi-au găsit echivalentul valoric în film. Nu cred că sînt posibile ecranizări care să epuizeze semnificaţiile unor capodopere ca: **Madame Bovary, Război şi Pace, Demonii,** sau **Un veac de singurătate.** Cred mai degrabă în cineaşti personalităţi capabile să preia motive, idei, din lucrări cunoscute şi să creeze opere cinematografice independente, la fel de valoroase, purtînd pecetea inconfundabilă a semnăturilor. De exemplu **Piesă neterminată pentru pianină mecanică** este un film după Cehov, dar este în primul rînd un film de Nikita Mihalkov, aşa cum **Solaris** este un film de Tarkovski după Stanislaw Lem. Aş pleda însă ca scriitorii importanţi ai literaturii noastre contemporane: Constantin Ţoiu, Dinu Săraru, Gabriela Adameşteanu, Radu Petrescu, Sorin Titel, Nicolae Breban, să fie „obligaţi" să se apropie de film. Cochetînd cu ideea, un rol pe care mi l-aş fi dorit în film ar fi fost Adela din romanul cu acelaşi titlu de Ibrăileanu. Dar asta oricum nu se poate. Ar fi trebuit să fiu mai tînără.

GEO SAIZESCU

„Îmi propun revalorificarea unor umorişti uitaţi"

Sînt o tentaţie permanentă pentru mine nişte opere de mare valoare satirică: **Ţiganiada** de Budai-Deleanu, **Ciocoii vechi şi noi** de Nicolae Filimon, **Comoara** de Slavici, **Tablete din Ţara de Kuty** de Arghezi. Din literatura contemporană mă preocupă să fac un film după nuvela lui D. R. Popescu **Începutul şi sfîrşitul lui Posmoc.**

La televiziune, am un proiect avansat o antologie a umorului românesc în care îmi propun revalorificarea unor umorişti uitaţi, care au intrat mai greu în circuitul public fiind umbriţi de geniul lui Caragiale. E vorba de Gheorghe Brăescu, D. D. Pătrăşcanu, Liviu Rebreanu, Petre Lăcusteanu etc.

CATRINEL DUMITRESCU

„Mă gîndesc la «Sânziana şi Pepelea»"

Mi-ar place să fiu, de exemplu, Maria din **Sărmanul Dionis** de Eminescu. Cred că proza celui mai mare scriitor român merită însă atenţia cinematografiei chiar şi fără mine.

Aş fi dorit, de asemenea, să joc într-o ecranizare după Călinescu: **Enigma Otiliei** sau **Cartea nunţii.** Mi-ar fi plăcut să fiu un personaj dintr-un basm. Şi un basm poate fi actual. Mă gîndesc la **Sânziana şi Pepelea.**

Vocaţia ideilor

MALVINA URŞIANU

M-am declarat întotdeauna şi o fac şi cu această ocazie o nepartizană a ideii de ecranizare.

Acest refuz al meu se referă bineînţeles la operele mari ale unei literaturi.

Motivele sînt două : Primul ar fi că rar două spirite, unul venind dinspre literatură şi altul dinspre cinematografie, se pot întîlni în aşa măsură încît translaţia să se facă respectîndu-se, aşa cum este firesc, şi litera şi spiritul operei literare.

Sub pretextul interpretării „în spiritul" şi nu „în litera" operei, se petrec multe mutilări, unele mai aplaudate decît altele. Numai bietul autor, de cele mai multe ori mort, nu mai poate spune ce părere are.

Mi-e greu să cred că libertatea de interpretare a unui regizor poate depăşi orice limită, tălmăcind şi răstălmăcind opera literară pînă la a o transforma într-un simplu pretext, şi a folosi ca paratrăznet sau ca reclamă titlul operei sau numele autorului ei. E un gest cel puţin neloial.

Intîlnirile fericite dintre marea literatură şi cinematografie se întîmplă extrem de rar şi ele se pot petrece numai ocrotite de veghea unui producător care ar avea capacitatea de a dirija nu numai o cinematografie, dar şi o întreagă cultură. Literatura clasică este un patrimoniu cultural care trebuie apărat de abuzuri. A iubi cărţile de căpătîi ale literaturii noastre, oricît de împătimit cineast ai fi, aceasta nu înseamnă că trebuie să le faci neapărat filme. Cred că nu este visul nici unui cineast să transforme populaţia unei ţări, sau chiar a planetei, din cititori în spectatori.

Pe de altă parte, cultivarea acestei căi a ecranizărilor este o practică de minimă rezistenţă a unei cinematografii. Este calea cea mai comodă de a asigura un portofoliu de scenarii dar este şi calea care duce nicăieri. În felul acesta, se pot produce cel mult filme, dar nu se creează o cinematografie.

Cinematografia acestui deceniu trebuie să devină o artă adultă, emancipată de primatul literaturii, şi aceasta nu dintr-un orgoliu de cineast, ci pentru simplul motiv că un cineast nu este un artizan purtător doar al unui univers al expresiei, dar şi al unuia ideatic.

O operă literară perfectă, o capodoperă a literaturii îşi îndeplineşte prin ea însăşi menirea. Şi nu suportă şi mai ales nu are nevoie de turnarea în tiparul estetic al unei alte arte. Şi nici de readaptare după viziunea unui alt artist.

Aceste operaţii sînt în general bine suportate de către acea literatură pe jumătate împlinită, în care se găsesc idei interesante, neduse pînă la capăt şi care pot incita un cineast să le desăvîrşească. Pentru industria cinematografică această materie literară constituie materia primă curentă.

Un scenariu de film, departe de a fi un libret, se scrie greu, foarte greu. Proba cea mai evidentă o constituie numărul foarte mic de reuşite. Faptul de a încerca acest lucru trebuie privit, din afară, ca şi din lăuntrul cinematografiei, nu ca un act de orgoliu vulgar sau de nu ştiu ce alt interes meschin. El înseamnă printre altele curajul asumării unei sarcini extrem de riscante, şi care nici în cazul unei reuşite, nu duce la succes zgomotos. E un gest care duce cel mult la comentarii. Este şi acesta încă un risc, pe lîngă celelalte, deloc puţine, pe care şi le asumă un autor total.

De ce o face? Din acelaşi motiv pentru care poetul scrie versuri şi compozitorul muzică. Sigur că da, „poet te naşti, iar cineast devii". Dar devii din ceva... Opinia publică, criticii de artă, cineaştii înşişi trebuie să se obişnuiască cu ideea că a fi cineast înseamnă nu numai vocaţia formei artistice, dar şi vocaţia ideilor.

„Un film nescris"

ADRIAN PINTEA

Rolul poetului român Nicolae Labiş, într-un film nescris încă de cei care l-au cunoscut îndeaproape şi iubit... Acest film ar fi necesar pentru liniştirea lor şi a noastră, în legătură cu ce nu am mai avut cînd şi cum să-i dăruim...

„O adaptare pentru ecran a romanului «Orgolii»"

MANOLE MARCUS

Am fost de multe ori întrebat de ce o adaptare pentru ecran a romanului **Orgolii** de Augustin Buzura. Motivele sînt multiple. Şi cred că nu e cazul să le inventariez. Mi-a plăcut romanul pentru spiritul lui civic, pentru cantitatea de adevăr conţinut şi pentru actualitatea lui. În rest nu sînt critic literar, ci un om care prin profesia lui este obligat să vadă în imagini. Dacă se poate cît mai plastic uneori pînă la detalii şi asta mult timp de înainte de turnarea propriu-zisă a filmului. Pe această viziune prealabilă pe care unii o numesc concepţie regizorală depinde lichidarea sau dimpotrivă întunecarea unei idei, a unui sens, a unei intenţii. Acum lucrez. Mai bine de jumătate de film s-a imprimat pe peliculă şi se prezintă sub forma a şapte bobine care deocamdată stau cuminţi într-un raft.

DRAGA OLTEANU MATEI

„M-ar interesa să interpretez pe Mara lui Slavici"

Voi intra în producţie în curînd la casa de filme 5 cu **Coana Chiriţa isprăvnicească, şi Chiriţa în capitalie,** filme în regia lui George Cornea ale cărei scenarii îmi aparţin. M-ar interesa să interpretez pe **Mara** lui Slavici, după care am scris şi un scenariu, pentru televiziune. Cred că în film aş putea întruchipa multe din personajele lui Caragiale, Muşatescu, Sorbul, Kiriţescu, Baranga. M-ar bucura foarte mult dacă m-aş întîlni, de asemenea, cu acel personaj din **Comoara din deal,** piesă scrisă de Corneliu Marcu Leoneanu. De asemnea, cred că s-ar putea face un film interesant după **Interviu** de Ecaterina Oproiu, unde aş putea să joc mai multe roluri. Cred în ecranizări, deşi practica a dovedit că majoritatea sînt nereuşite. După experienţa cu filmul **Dumbrava minunată,** al cărui scenariu îmi aparţine, mi-am dat seama că există pericolul ca nu scenaristul să strice opera literară, ci regizorul care nu ştie să descifreze partitura. Asta mi-a aduce aminte de o întîmplare comică pe care mi-o povestea un prieten al familiei. Întors de curînd de la Sorbona unde studiase medicina, venit în orăşelul lui natal a dat o petrecere colegilor lui de liceu la un restaurant. Acolo un lăutar văzîndu-i veseli s-a oferit să le cînte ceva. Pe vremea aceea era la modă Sonny Boy. Tînărul l-a întrebat pe lăutar dacă ştie acest cîntec. Lăutarul a răspuns că da şi a început: „Frunză verde baraboi, Soni boi, soni boy". Aşa că de cîte ori se întîmplă să văd pe cineva că se laudă că poate să realizeze lucruri care îl depăşesc îmi amintesc de acest lăutar. Şi în meseria noastră sînt forte mulţi care nu ştiu să descifreze un scenariu. La **Dumbrava minunată** regizorul şi scenograful au fost total lipsiţi de imaginaţie. Le-am fost foarte recunoscătoare acelor critici care au spus adevărul despre cusururile acestui film pe care eu însumi le-am semnalat creatorilor în timpul filmărilor. E drept că filmul a luat premiul pentru cel mai bun basm cinematografic la Moscova, dar asta nu ne împiedică să fim severi şi să căutăm în permanenţă să ne îmbunătăţim munca. De asemenea, asta nu m-a împiedicat să scriu scenariul **Viteazul Rouă,** inspirat după mai multe basme vechi din Maramureş.

ION POPESCU GOPO

«Fata babei și fata moșneagului»

În **Scripta Aramaica** am găsit următoarea povestire : Rabb spunea lui Hiya : „Am văzut un om care cu lovituri de sabie taie o cămilă în bucăți, apoi a început să facă mult zgomot cu tamburina sa și cămila s-a ridicat pe picioarele ei și a început să meargă".

„Ai văzut tu înapoia cămilei urme de sînge și baligă ? — întrebă Hiya, dacă nu erau, atunci tu ai visat.

Cert este că Rabb folosește elemente logice pentru aș exprima „minciuna" iar Hiya se folosește de asemenea de elemente logice pentru a dovedi minciuna.

Edgar Poe spune că omul rațiunii sau logicii, mai mult decît omul ințelegerii sau al observației, are pretenția să conceapă țelurile — să-și impună naturii planurile. El ne propune o temă uluitoare pentru film : Nebunii unui ospiciu fac o inversare de roluri cu paznicii și devin ei paznici și medici, internînd pe îngrijitori ca pacienți. Tot el spune că Domnul Jourdain își punea halatul pentru a asculta mai bine muzica...

Iată logica lui Eminescu : „Degetele repezi poartă acul fin : Ea își coase ochii într-un tort de in..."

Dacă n-ar fi aceste „cusături" în care logica se împletește cu „minciuna" ar fi o mare plictiseală, poeziile ar semăna cu rețetele medicilor, iar cartea de telefon cu proza.

Sînt convins că nu există artă care să nu contribuie la cea mai nouă dintre ele, această artă născută din progresul tehnic care este cinematografia, această artă care opune mai strident logica — „minciunii".

Cinematograful, prin structura sa, va pierde mereu din „minciuna" poeziei sau a prozei folosind imaginea vie cu fapturi vii, cu acțiuni logice.

Cămila tăiată în bucăți care se ridică și merge fără să lase urme de sînge este îndepărtată din filmul „mare" se ascunde în desen animat. Personal mă consider un Don Quijote încercînd metafore, simboluri în filmul cu logică de jur împrejur. Sînt un admirator încăpățînat al **Frumuseții diavolului**, sau **S-a întîmplat mîine**, de Renné Claire sau **Miracol la Milano** al lui Sica și Zavatini, cred că se poate arăta un copil care se naște într-o varză, cred că se poate trece prin gaura unui ac de cusut, cred că se pot face filme de lung metraj fără dialog, cred că se pot face ecranizări fără să se reproducă cuvînt cu cuvînt, fără „ilustrații fotografice" cred că autorul de film trebuie să fie un artist, să creeze, să nu rămînă cu degetul în gură în fața literaturii, iar dacă are ceva de spus s-o facă sau să tacă.

Pe masa mea sînt cărți și desene, notițele mi le fac desenînd. Am făcut pentru **Fata babei și fata moșului** cam șapte sute de desene, am desenat fiecare cadru și am filmat desene statice pe durata unei ore și jumătate, am văzut filmul înainte de a-l face proiectat pe ecran, i-am văzut defectele : prea logic, tot farmecul rămăsese în povestea lui Creangă, pe ecran erau ilustrații.

Am căutat instrumentele cinematografului și am făcut altceva...

ELENA ALBU

„Strania eroină din «Risipitorii»"

Ne lăsăm bîntuiți de nevoia de Dostoievski — și Proust — și Faulkner — ne gîndim apoi ce minunate personaje sînt pecetluite de talentul H. P. Bengescu, al lui Călinescu sau Camil Petrescu ; avem inconștiente atracții spre fascinantul tip feminin creat de Al. Ivasiuc în **Vestibul** și spre strania eroină din „Risipitorii" lui Marin Preda. Dar mai e loc și pentru **Cenușăreasa** și mai ales pentru un rol cît mai mut și cît mai martor într-un film alb-negru.

„Dintre contemporani m-ar interesa Paul Anghel, D. R. Popescu"

IULIAN MIHU

Desigur m-ar interesa multe lucrări literare pentru ecranizare: De exemplu: **De-aş putea dormi** de Cehov, **75 000** a lui Salom Alehem, **O făclie de Paşti** de Caragiale, **Kira Kiralina** de Panait Istrati, sau nuvelele lui Vasile Voiculescu şi romanele Hortensiei Papadat Bengescu. Ar putea ieşi un film bun **Marmeladova** după Dostoievski în colaborare cu cinematografia sovietică.

Am scenariile scrise la **O făclie de Paşti, Kira Kiralina** şi **Un chef de pomină** după Vasile Voiculescu. Unele nu au nevoie de un buget prea costisitor, dar trebuie să fie de acord casele de filme. **O făclie de Paşti** o propun de 15 ani. Dintre contemporani m-ar interesa Paul Anghel, D. R. Popescu. Dar în primul rînd **Eternitate locală** a regretatului Eugen Seceleanu.

„Filme după «Ciocoii vechi şi noi» şi «Moromeţii»"

STERE GULEA

Întrebarea dumneavoastră mă găseşte, vorba lui Caragiale, în „flagrant delict" pentru că în anul ce vine urmează să fac un film după Sadoveanu. Mai exact spus, după nuvela **Ochi de urs** şi alte povestiri de Mihail Sadoveanu care au întemeiat în cultura noastră lumea şi spaţiul „republicii" de la „Braniştea domnului din Valea Frumoasei". Întreprinderea este copleşitoare pentru că cinematografia română este acuzată că a rămas datoare faţă de acest mare scriitor. Nu pentru că i-ar fi ocolit opera, ci pentru decalajul valoric dintre titlurile de la care s-a plecat şi filmele ieşite după aceste ele. Este, cum s-ar zice un fel de ultimă şansă acordată cinematografiei de către literatura sadoveniană. De felul cum voi ieşi din această întreprindere va depinde şi dorinţa mea de a face în viitor filme după **Ciocoii vechi şi noi** de Nicolae Filimon, scenariul la care lucrez în acest moment, şi după **Moromeţii** lui Marin Preda — acest mare scriitor de a cărui însemnătate vitală pentru cultura actuală începem de-abia acum să ne dăm seama, cînd el nu mai este. Răspunzîndu-vă realizez şi eu că nu de proiecte ambiţioase duc lipsă. Cred, dealtfel că puţini cineaşti duc lipsă de astfel de proiecte. Numai că o cinematografie nu se face cu proiecte şi cu opere ambiţioase. Or, nu ştiu cum se întîmplă că tocmai operele noastre lasă de dorit.

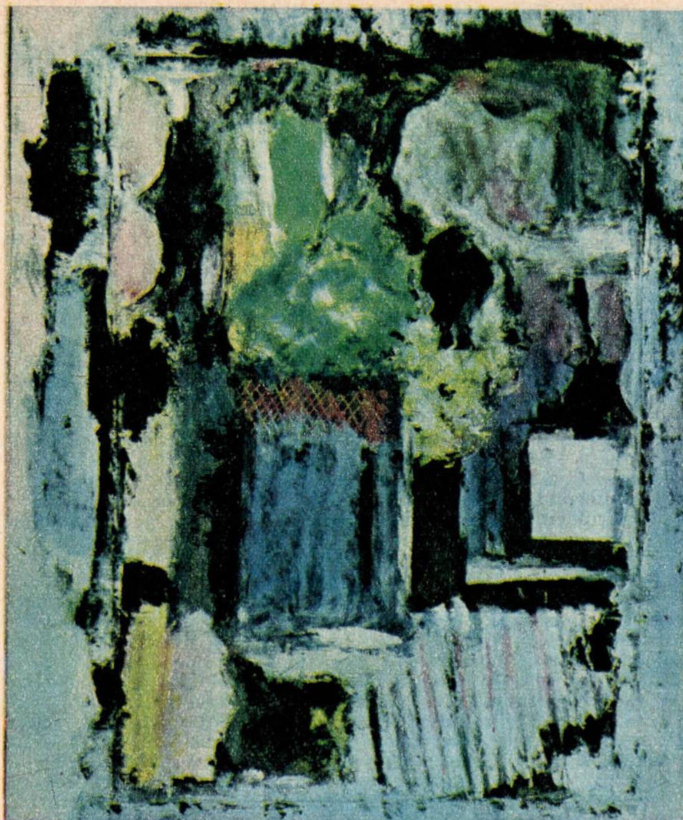

NICOLAE MĂRGINEANU

«Sfîrşit de veac în Bucureşti»

— **Sfîrşit de veac în Bucureşti** de Ion Marin Sadoveanu. Lectura cărţii a trezit în mine anumite asociaţii de imagini care, cred, că ar putea sluji unei viziuni cinematografice.

Anchetă de Ludmila Patlanjoglu

Mircea Barzuca : Natură statică

MITURI ASTRALE ȘI O.Z.N.-URI

De la «Ramayana» la basmul românesc

Într-o povestire intitulată Corăbii astrale, I. Efremov vorbește despre posibilitatea debarcării pe Pămînt a unor ființe din alte planete. O expediție arheologică descoperă într-un osuar din Asia centrală schelete de animale antidiluviene, ale căror oase sînt perforate precis așa cum numai proiectilul unei arme moderne o poate face. Dar de unde asemenea ființe și de unde arme moderne în mezozoic ?

De vreme ce omul poate construi nave cosmice este de admis ideea că ele au putut fi construite și pe alte planete, iar contactul lor cu pămîntul nu poate fi exclus. Ipoteza a fost întărită de apariția O.Z.N.-urilor.

Obiectele zburătoare neidentificate, considerate la început fenomene naturale ori simple halucinații și-au dovedit în cele din urmă tehnica. Cea mai zdrobitotare dovadă a fost experiența celor doi pescari japonezi ridicați de o navă cosmică necunoscută de pe vasul lor de pescuit sub ochii îngroziți ai tovarășilor din flotila de pescuit și depuși apoi în propria lor barcă. Întîmplarea a avut numeroși martori oculari.

Paleoastronautica nu se ocupă însă de O.Z.N.-uri chiar dacă temele sînt tangente. Ea se ocupă de navele care ne-au vizitat în epoci istorice anterioare, care au lăsat urme indiscutabile în istoria omenirii. Ea se ocupă de vechile contacte. Un elvețian Enrich von Danichen a scris o carte care a făcut vîlvă în întreaga lume Amintiri despre viitor, în care se ocupă de tot ce i s-ar părea o dovadă puternică a trecerii pe pămînt a extratereștrilor.

În cele mai opuse colturi ale globului, Erich von Dänichen caută și găsește dovezi spectaculoase ale predecesorilor din alte planete. Cartea Amintiri despre viitor nu se ocupă exclusiv de extratereștrii și navele lor, ci mai ales de urmările acestor vizite binefăcătoare. Minată de elementul de senzație, cartea acestui pasionat turist elvețian a fost cu ușurință respinsă de spiritele inerțiale, sceptice, „științifice“.

Navele cosmice din vechime sînt totuși o realitate ? Un român a adus însă în această dispută un unghi de abordare mai greu contestabil. Victor Kernbach a publicat o carte intitulată Enigmele miturilor astrale în care tema și materialul demonstrativ sînt mult mai bine alese. Orizontul cercetării lui este cel filologic. Victor Kernbach se adresează cu precădere textelor clasice ale vechilor civilizații, marilor mituri și legende ale omenirii. Documentele de tip arheologic (monumente, imagini pictografice, sculpturi etc.) sînt la el argumente de planul doi. Efectul este covîrșitor. Enigmele miturilor astrale nu pun la contribuție numai Biblia frecvent citată pentru a proba existența unor mașini de zburat în epoca biblică, dar și scrieri indiene clasice, texte chinezești și tibetane, legende amerindiene ori celtice, basme africane și, surpriză, foarte multe basme și colinde românești. Ramayana și Dante Samarangana sutradhara și Swift, Vechiul testament și Ovidiu, Cartea lui Enoch și Popol vuh, Epopeea lui Ghilgameș, Kritas, Codexul Tira, Cartea Vacii, Saga lui Bran și Tinerețe fără bătrînețe sînt numai cîteva din textele și autorii evocați de V. Kernbach. Dacă desenele sînt uneori interpretabile, textele vechi nu oferă posibilitatea alternativei : mașinile de zburat sînt descrise aici fără dubiu. Originea lor cerească este afirmată iarăși indiscutabil. Difuzarea de cunoștințe științifice și tehnice de către „extratereștri“ este o acțiune

asupra căreia aceste texte insistă aproape peste tot. Forţa deosebită a armelor de distrugere, comparabile pentru noi astăzi doar cu armele atomice, este şi ea zugrăvită cu acuratetă tehnică. Prezenţa zeilor, altfel spus a „extratereştilor", ca şi prezenţa giganţilor revine legată de navele cosmice descrise uneori destul de amănunţit. Faptul că aceste atestări provin din teritorii de veche civilizaţie ale lumii oferă un contrafort puternic demonstraţiei lui Victor Kernbach. Enigmele miturilor astrale are spre deosebire de Amintiri despre viitor avantajul prestigiului neîndoielnic al textelor sacre, mitice pe care autorul le foloseşte.

Ceea ce conferă însă cărţii lui Victor Kernbach un interes deosebit pentru noi este introducerea în lanţul de texte şi mituri demonstrative a unor elemente de folclor şi arheologie românească. Cercetînd folclorul românesc, el ajunge la concluzia că între popoarele care-şi revendică dreptul de a fi primele popoare de pe pămînt se numără prin legendele lor şi românii. Autorul nu se opreşte numai asupra legendei Guganilor de pe lîngă Retezat, care pretind a fi primii şi cei mai vechi oameni de pe pămînt. El descoperă în basmele româneşti, prea puţin cercetate sub acest unghi, aspecte cel puţin ciudate care nu pot fi explicate decît raportate la paleoastronautică. Maşinile zburătoare din mai multe basme româneşti sînt aşezate alături de alte maşini descrise asemănător în Biblie ori în alte texte fundamentale. Calul zburător este din unghiul cercetării autorului un substitut al maşinilor de zburat. Zmeii din basmele noastre se comportă adesea ca alcătuiri tehnice cu trăsături precise. Cercetarea comparată a lui Victor Kernbach reliefează concluzia că în dosul fiinţelor zburătoare (cai, zmei, dragoni, balauri, heruvimi etc.), se ascund, de obicei, aparate de zburat. Dragonii textelor chinezeşti sînt indubitabil astfel de maşini de zbor. Nenumărate versuri folclorice româneşti de aspect obscur şi evident dintr-o epocă precreştină îşi luminează semnificaţia estompată de trecerea timpului prin aşezarea lor în reţeaua comparată a cărţii. Amintirea despre giganţi este, de pildă, extrem de puternică în folclorul românesc şi nu diferă cu nimic de portretul acestora din mitologia greacă. Examinate în context comparat, faptele de folclor prezentate de Victor Kernbach devin extrem de preţioase, iar folclorul românesc se vădeşte a fi un depozit de informaţie mitică prea puţin explorat.

Rămînînd însă la zburători este interesant să ne oprim asupra interpretării pe care o dă Victor Kernbach basmului românesc cules de Kunisch şi care a constituit materia de inspiraţie a Luceafărului eminescian. E vorba acolo de dragostea unei stele pentru o muritoare, de un tîrg care se face între steaua îndrăgostită şi stăpînul suprem al stelelor. Aici este descifrat un stereotip existent în amintirile mitice ale mai tuturor marilor şi vechilor popoare ale lumii : este vorba de dragostea dintre o muritoare şi un zeu. Frecvenţa unor asemenea situaţii în basmul românesc este impresionantă. După cum este semnificativă în urma analizelor comparate efectuate în această carte şi situaţia dublei naturi a soţului miraculos căsătorit cu o muritoare. El are două înfăţişări : una curentă pentru ochiul comun şi una miraculoasă pentru iniţiaţi. Soţia care încalcă prevederile păstrării acestui secret şi acestei separaţii este adesea pedepsită. Nu vom insista în această direcţie. Poetul Ion Gheorghe a dat o dezvoltare personală şi extinsă acestor aspecte într-o carte intitulată Cultul Zburătorului pe care el îl consideră definitoriu pentru poporul român.

La fel de interesantă este descoperirea în spaţiul ortodox a unor texte şi informaţii privitoare la tema paleoastronauticii. În viziunea lui Victor Kernbach, Isus Cristos este, de pildă, un „extraterestrul", iar concluzia lui se bizuie pe prezenţa unor elemente „astronautice" în biografia acestuia. Dincolo însă de analiza biografiei lui Isus din acest punct de vedere, care face din el un personaj divin, ci o persoană extraterestră de contract misionar, Victor Kernbach aduce probe foarte incitante. Pe pereţii unor biserici din Serbia şi din România el semnalează existenţa unor fresce în care Isus realizează urcarea la cer într-un ovoid care nu este altceva decît o maşină spaţială. În frescele de la 1400 Isus mînuieşte o manşă modernă. Descoperirea din Serbia a provocat pe cercetătorul român care a căutat şi descoperit şi în vechile biserici româneşti fresce şi desene similare. O tradiţie proprie ortodoxiei balcanice legate geograficeşte prin fire vechi şi adînci de fenomenele originare în discuţie a dus la apariţia în frescele amintite a siluetelor de capsule spaţiale.

În sfîrşit, pentru a enumera doar cîteva din semnificativele apropieri şi descoperiri ale lui Victor Kernbach, într-o carte de indiscutabilă ţinută intelectuală, vom reţine aici frecventa trimitere în spirit selectiv la Dacia preistorică a lui Nicolae Densusianu. Victor Kernbach priveşte şi această lucrare în cadre comparatistice. Ea nu i se pare de aceea nici mai puţin interesantă, nici mai prejos de faimoasa şi recenta Cultura Masma a lui Danile Ruzo. Se ştie că cercetătorul peruan în urma unor anchete arheologice a ajuns la concluzia existenţei unei civilizaţii de tip montan caracterizată prin sculpturi gigantice pe vîrfuri de munţi. Ipoteza fusese avansată de Nicolae Densuşianu cu circa 50 de ani înainte cu privire la unele stînci antropomorfe din Carpaţi. Autorul Enigmei miturilor astrale consideră pe Nicolae Densusianu un precursor pe nedrept ignorat, un deschizător de drum demn de toată atenţia al lui Daniel Ruzo.

Pledoaria în favoarea unor vizite extraterestre străvechi făcută de Victor Kernbach este fără îndoială dintre cele mai bine alcătuite. Materia folosită, texte şi mituri străvechi, este la rîndul ei dintre cele mai incitante. Se deschide totodată calea unei alte aprecieri asupra depozitului mitologic şi informativ al legendelor şi folclorului românesc.

Sergiu Moldovan

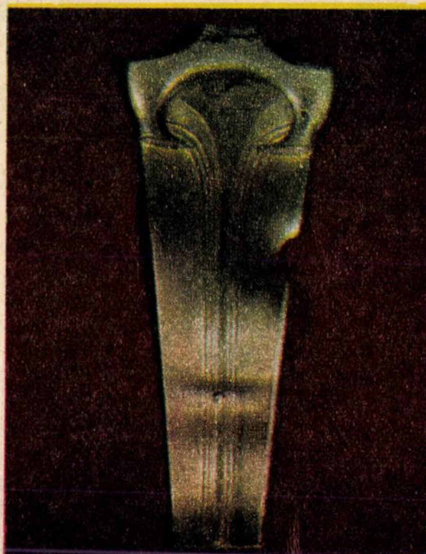
Pămîntul mărturisește

FASCINAȚIA COMORILOR DACE

Teritoriul României s-a bucurat din cele mai vechi timpuri de reputaţia unui ţinut al aurului şi al comorilor, aşa cum pentru spanioli erau pămînturile proaspăt descoperite în America. Aurul dacilor urmărit de romani în războiul cu Traian echivalează cantitativ în tradiția transmisă cu aurul aztecilor. Către comorile din Carpați și-au întors de-a lungul vremii ca spre un teritoriu fabulos privirea mulți aventurieri și amatori de îmbogățiri subite. Stolurile de străini veniți ca lăcustele către țările românești nu-s fără

legătură cu vechea ei reputație. În Istoria Bucureștilor, Ion Ionescu Gion ne vorbește de existența unei hărți rare care circula printre capii ortodocși ai bisericii constantinopolitane pe care ar fi fost însemnate mănăstirile la care erau îngropate comori. Harta a ajutat la exploatarea sistematică a tezaurelor ascunse, care au fost scoase din țară. De aici credința călugărilor și patriarhilor greci că din țările românești oricîți bani s-ar lua se vor găsi în continuare alții. În plin secolul XVIII, domnitorul Alexandru Ipsilanti lansa o campanie de săpături particulare cu condiția ca jumătate din bunurile dezgropate să revină domniei. Cît de mari vor fi fost aceste comori, intrate de obicei în alte mîini decît cele românești, ne-o arată după Șincai prima descoperire importantă din Transilvania : la 1543 în albia rîului Streiul sînt descoperiți peste 400 000 galbeni de aur cu efigia lui Lysimach. (N. red.).

Urmașii dacilor și ai romanilor, românii ce locuiau în jurul falnicei Sarmizegetusa, ajunși în stare de iobăgie n-aveam de unde ști nici ce scriau autorii antici sau bizantini și nici discuțiile savanților. Asemenea cunoștințe puteau avea doar stăpînii lor. Gaspar Heltai, la 1575, va menționa pentru întiia oară ruinele cetății de la Grădiștea de Munte. În schimb, țăranii găseau mereu bani de aur. Descoperirile de comori n-au putut fi întotdeauna tăinuite și autoritățile au intervenit. Așa s-a întîmplat în vara anului 1803, cînd au fost interogați sute de țărani dresîndu-se acte ce s-au păstrat.

Din vastul dosar, (în parte publicat de prof. S. Jako), iată cîteva file : depoziția preotului din Chitrid, Dumitru Cerbiceanu. În luna august a anului 1785 a venit la el țăranul David Albu care i-a spus că în vremea coasei, în anul trecut, pe cînd lucra la Grădiște, în zori i-a apărut în vis un om înalt, vrednic, îmbrăcat în straie albe care i-a poruncit să urce pînă la paltinul de lîngă eleșteu, de acolo să coboare drept la pîrîu și să-i urmeze cursul pînă la locul ce se cheamă Cheia, de acolo, s-o apuce spre miazăzi și din ce va găsi acolo să-și ia cît poftește dar să nu spună nimănui, căci acelea... „nu-s puse acolo spre norocul Neamțului, ci spre cel al Franțuzului și al Muscalului". Urmînd vedenia cerească, Albu a urcat la Cheia unde stînca ce-i stătea în față a fost cuprinsă de lumină, de parcă acoperită cu paie cineva i-ar fi dat foc. La această lumină vede crestături în stîncă și urmîndu-le urcă pînă ce în cale îi stă o piatră mare. Acolo descoperă tencuială și urme de muncă omenească. Curățind locul — îi spune Albu popii Cerbiceanu — am scos de sus trei cărămizi și uitîndu-mă de după cărămizi am văzut un gol mare în mijlocul căruia era o masă rotundă, domnească, de aur, într-o parte rezemat cu coatele de masă stătea un bărbat, iar în fața lui o muiere, amîndoi de aur. În spatele muierii era o mare grămadă de galbeni iar după aceea o grămadă și mai mare de bani de argint. Banii de argint erau cît palma.

David Albu ii ceru sfat popii, pentru că locul e foarte strîmt și un om nu poate pătrunde. Acesta i-a promis că după ce va face o slujbă la Sîntă-Mărie, ce tocmai se apropia, pentru a izbîndi, îl va însoți în munte. Albu și-a exprimat dorința ca drept recompensă pentru comorile pe care le vor preda visteriei regești ar fi bine să rugăm pe Maiestatea Sa ca satele Chitid, Ocolișul Mic și Boșorod să nu mai slujească stăpînului pămîntului. Dar n-au ajuns să mai meargă la Grădiște pentru că, în aceeași zi, David Albu a murit subit ; n-a respectat porunca „duhului" și trădase secretul, fără să mai poată arăta preotului locul comorii.

Să nu uităm că ne găsim în anul marii răscoale țărănești cel avea în frunte pe Horea, Cloșca și Crișan. Visul lui Albu, ca și al răsculaților din 1784 era de a scăpa din iobăgie și să nu mai slujească nemeșilor.

Dar să urmărim faptele așa cum reiese ele din dosarul păstrat la Arhivele Statului din Buda-